Lodzer Tageblat № 200

Opłata pocztowa uiszcz. ryczałtem

פרייז 30 גראשען

לאָדזער טאָגעבלאַט

הײנט 12 זײטען.

רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע פּעטריקאַווער 16. טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 100-57, פון אַדמיניסטראַציע 100-47

פרײטאָג, כ"ד מנחם אב תרצ"ב || 26 sierpnia 1932 || 25-טער יאָהרגאַנג

וויכטיגע נייעס פאַר די אנטיילנעהמער אין דער גרויסער ארץ-ישראל-עקסקורסיע פון „לאָדזער טאָגעבלאַט"

אינ'ם פראָגראַם און אין מאַרשרוט פון דער גרויסער ארץ-ישראל-רייזע, וואָס ווערט אָרגאַניזירט דורך דעם „לאָדזער טאָגעבלאַט" איז דורכגעפיהרט געוואָרען אַ וויכטיגע ענדערונג, דהיינו: די עקסקורסיע וועט אָפּפאָהרען פון לאָדז מיט אַ טאָג פריהער, דאָס הייסט

מיטוואָך דעם 14-טען סעפּטעמבער ה. י.

כדי אַלע עקסקורסאַנטען זאָלען קענען דורכמאַכען די רייזע פון לאָדז קיין נעאַפּאָל ביז פרייטאָג און אויסמיידען וועלכען עס איז חלול-שבת. דעם שבת'דיגען טאָג וועלען די עקסקורסאַנטען קענען פערברענגען אין נעאַפּאָל.

די עקסקורסיע וועט דויערן

פון 14 סעפּטעמבער ביז'ן 24 אקטאָבער

און וועט געהן מיט דער באַהן פון לאָדז איבער ווינע, ווענעדיג, רוים, ביזן וואונדערבאַרען פּאָרט נעאַפּאָל און דאַן מיט'ן גרויסען ערשטקלאַסיגען איטאַליענישען דאַמפער „וואולקאַניאַ" (22.000 טאָן) איבער פּירעאוס, אַטען קיין חיפה.

אַלע רייזע-פאָרמאַליטעטען פון פּאַס, וויזע און דעסגלייכען ווערען ערלעדיגט דורך אונז.

די איינשרייבונגען צו דער עקסקורסיע ווערען געשלאָסען אין די ערשטע טעג פון סעפּטעמבער. די, וואָס ווילען אַלזאָ האָבען די זעלטענע געלעגענהייט צו קענען פערברענגען ראש-השנה, יום-כפור און סוכות אין ארץ-ישראל, דאַרפען נישט צעגערן און וואָס צייטליכער איינשרייבען זיך אין „לאָדזער טאָגעבלאַט".

אַנמעלדונגען ווערען אָנגענומען אין אונזער אַדמיניסטראַציע פּעטריקאַווער 16 פון 10 אַ זייגער פריה ביז 10 אין אָווענד. דאָ ווערען אויך געגעבען ערקלערונגען אויף אַלערליי אָנפראַגען.

פאַר די דאָזיגע גרויסע, בעקוועמע, אַנגענעהמע און אינטערעסאַנטע רייזע אַהין און צוריק

צאָהלען אונזערע לעזער סך-הכל

840 זל.

אַריינגערעכענט שוין פאַר'ן אויסלענדישען פּאַס און וויזע

יעדער איינער פון 18 יאָהר אָן, יונגערמאַן אָדער מעדעל האָט איצט די מעגליכקייט צו פאָהרען קיין ארץ-ישראל בעקוועם, אַנגענעהם און פאַר אַ זעהר ביליגען פּרייז

ער דאַרף נאָר צושטעלען: 1) אַ פּאַס (דאָוואָד אָסאָביסטי) מיט בעשטעטיגטער פּוילישער בירגערשאַפט; 2) מעטריקע (ביז 48 יאָהר) אויך אַ מיליטעריש ביכעל 3) 4 גוטע פאָטאָגראַפיעס.

די א"י-עקסקורסיע פון „לאָדזער טאָגעבלאַט" צייכענט זיך אויס פון אַלע אַנדערע דערמיט, וואָס זי ווערט דורך אונז אָרגאַניזירט געמיינזאַם מיט דער פּראָמינענטער און וועלט-בערימטער אינטערנאַציאָנאַלער רייזע און טוריסטען-אָרגאַניזאַציע

„WAGONS LITS/COOC"

וואָס עס אַרבייטען מיט די בעסטע פאַכלייט אויפ'ן געביט פון עקסקורסיעס און רייזעס און דאָס גיט די גאַראַנטיע, אַז אונזער עקסקורסיע קיין א"י וועט זיין די פיינסטע, סאָלידסטע און אַמבעסטען אָרגאַניזירטע מיט אַלע מעגליכע בעקוועמליכקייטען

די רייזע קומט פאָר מיט דער באַהן און שיף דריטע קלאַס. די עקסקורסאַנטען פון 3-טער קלאַס בעקומען אויף דער שיף אַריין זויבער בעט אין אַ קאַבינע צו 2 און 4 פערזאָן. 5 מאָל אין טאָג גוט עסען פון אַ כשר'ער קיך דערונטער דריי הויפּט-מאָלצייטען.

די צייט איז קורץ, די צאָהל פּלעצער בעגרעניצט, איילט זיך מיטן פערשרייבען!

דער מאַנופאַקטור-פערמיטלער-פעראיין — אין לאָדז — פּיעטריקאַווער 64

מאַכט בעקאַנט פאָלגענדעס: אין שייכות מיט די פאָרשטעהענדע שאַצונגען וועגען איינקונפט-שטייערן פאַר 1931/32 האָבען אַלע לאָדזער אויזשצנדעס אויסגעפאָרשט אונזערע מיטגלידער ווי אויך נישט-מיטגלידער צו געבען ערקלערונגען וועגען זייערע פערדינסטען, אין פיל פון זיי האָבען נישט געפונען פאַר נויטיג אפילו צו בעאַנטוואָרטען דערויף, דעריבער רופען מיר די אַלע יעניגע, וועלכע קענען דערפון זעהר ליידען: צו ווענדען זיך אין פעראיינס-לאָקאַל ביי אונז טעגליך פון 7-4 נאָכמיטאָג, וואו זיי וועלען אומבעדינגט בעקומען די נויטיגע ענטשפּרעכענדע אינפאָרמאַציעס,

מיט אַכטונג די פערוואַלטונג.

פון 7-קל. מיט ... שולע z pr. szk. państw.

ש. שולדענרייז

29 פּאָלודניאָווא 29

עם גן-ילדים איז די געוואוינשענע שולע פאַר קינדער, וואָס די עלטערן ווילען זיי געבען צוזאַמען מיט וועלטליכע בילדונג אַ שטרענגע רעליגיעזע ערציהונג און גרינדליכע לעהרע אין תנ"ך, העברעאיש ווי אויך אין תלמוד. דאָס לעהר-פּערסאָנאַל בעשטעהט פון די בעסטע פּעדאַגאָגישע קרעפטען. אין פאָרברייטונגס-קלאַס ווערען אָנגענומען שילער פון 5 און אַ האַלב יאָהר אָהן שום קענטניש.

די למודים הויבען זיך אָן דאָנערשטאָג ד. 1-טן וורזשעשען ד. י. איינשרייבונג טעגליך אין אַלע קלאַסען פון 9-2 און פון 4-6 נאָכמיטאָג.

א גרויס צימער

פון זאַפּאַרט איבערצוגעבען

צו ערפאָהרען אין אַדמ. אונטער „B." 1754

אין דעם בעוואוסטען לעהר-אַנשטאַלט פון

ש. זשעלאַנקאָ פּילסודסקיעגאָ 70 (ווסכאָדניאַ)

פרונט 1-טער שטאָק (דורכגאַנג אויך דורך פּיעטריקאָווער 44 און 46) ווערען אָנגענומען שילער פון $5^1/_2$ יאָהר אָן און ווערען גרינדליך פּאָרגעבריים אין אַלע העכערע מיטעל-שולען. אַ ספּעציעלער אַכט ווערט געלעגט אויף די העברעאישע און רעליגיעזע למודים.

איינשרייבונגען טעגליך אין שול-קאַנצעלאַריע פון 10-2 און 4-6.

בעמ.: דאָס לאָקאַל איז פערגרעסערט געוואָרען און דאָס לעהרער-פּערסאָנאַל בעשטעהט פון ערשטקל. פּעדאַגאָגישע קרעפטע.

וואַטאַלין

אין פערשידענע קוואַליטעטען

Akt. Ges. R. LIPSZYC

Łódź, Piramowicza 11/13

Tel. 101-34

דער פעראיין פאַר יודישע מיטעלשולען אין לאָדז

מאַכט בעקאַנט, אַז אַנמעלדונגען פון נייע שילער און שילערינס אין די גימנאַזיעס פון פעראיין ווערען אָנגענומען אין די קאַנצעלאַריעס:

פון דער ערשטער מענער-גימנאַזיע, מאַגיסטראַצקאַ 21 טעלעפאָן 134-11

פון דער צווייטער מענער-גימנאַזיע, מאַגיסטראַט 22 טעלעפאָן 134-12

פון דער פרויען-גימנאַזיע, פּיראַמאָוויטשאַ 6 טעל. 127 85

אין די אונטערשטע פּאָרבערייטונגס קלאַס אַ O ביי דער פרויען-גימנאַזיע, פּיראַמאָוויטשאַ 6, ווערען אָנגענומען קינדער פון ביידע געשלעכטער אין עלטער פון $5^1/_2$ יאָהר אָן.

דער שכר-למוד אין די נידריגערע קלאַסען איז בעדייטענד פערקלענערט געוואָרען.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דעם ה' רפאל אריה ליב פאָגעל צוליב דעם טויט פון זיין ברודער

נ"ע דוב בעריש

ווי אויך די פאַמיליע.

זייט געטרייסט מיט: המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים!

זדונסקי, פּאָזנאַנסקי,

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס דער פאַמיליע שווערצמאַרסקי צוליב דעם טויט פון זייער אונפערגעסליכען זוהן, ברודער און מאַן

נ"ע יהודה לייבוש

זייט געטרייסט מיט די טראַדיציאָנעלע ווערטער: המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים!

משה פּאָזנאַנסקי.

7-io klasowa szkoła pryw. powsz.

E. EDELSZTAJN, 9 Solna 9

אין דער 7-קל. שולע פון א. עדעלשטיין, סאָלנאַ 9 ווערען שוין אָנגענומען שילער אין אַלע קלאַסען טעגליך פון 1—9 און פון 4—7 אָוו. אין דער שולע ווערט געלערנט אַ חוץ וועלטליכע בילדונג אויך למו"ק: עברי, חומש רש"י, נ"ך משניות, שלחן ערוך, ווי אויך גפ"ת דורך די בעסטע לעהרער און מלמדים מומחים. — — די ערציהונג איז אַ שטרענג רעליגיעזע.

בעמ.: צום נייעם יאָהר איז די שולע געוואָרען פערגרעסערט און פריש רעמאָנטירט. אויך עס איז געעפענט געוואָרען אַ 6-טע קלאַס ווי ס'געהען אָרונטער וויכטיגע למודים. לייטער: י. עדעלשטיין.

בית-ספר עברי

„יבנה"

צעגיעלניאַנאַ 41, טעל. 134-13

די לייטונג פון דער שולע מעלדעט, אַז איינשרייבונגען אין אַלע קלאַסען, ווי אויך אין דער פרעבעל-שולע ווערען אָנגענומען אין דער קאַנצעלאַריע פון דער שולע יעדען טאָג פון 9-2 בייטאָג.

בלב נשבר ויגוֹן קודר הננו מבכים את האבדה הגדולה שאברה לנו
במותו של האדם ח:דול וההביב לכל יודעיו ומכירי ערכו הרב
ד"ר ר'
חיים לוי לעוויטאן ז"ל
ומשתתפים אנו בצערה הגדול של משפחתו הרמה.
ישלם ד' נחמים לכל המתאבלים עליו ויחבש לעצבותם.
ועד מחזיקי בתי-ספר בלודז

צו דער אויפמערקזאמקייט פון יודישע עלטערן!
לעהר-אנשטאלט
„תחכמוני"
אין לאדז שענקעוויטשא 3
וועלענדיג ענטגעגענקומען דעם פערלאנג פון די ברייטסטע יודישע עלטערן-מאסע, צו געבען זייערע קינדער אנ'עכט יודישע ערציהונג דורך פעראנטווארטליכע לעהר און ערציהערישע קרעפטען ווערט פון אנפאנג שול-יאהר געעפענט דורך א גרופע אבסאלווענטען פון „תחכמוני" אין ווארשא און ירושלים מיט דער באטייליגונג פון די בעדייטענדסטע פעדאגאגישע קרעפטען אין לאדז א
7-קל. לעהר-אנשטאלט „תחכמוני"
ווי אויך א גן-ילדים
„תחכמוני" ווערט געלייטעט דורך ערפארענע פעדאגאג. קרעפטען.
„תחכמוני" בעדייט. א הארמאנישע פאראייניגונג פון תורה, יודישע וויסען און אלגעמיינע בילדונג.
„תחכמוני" פראגראם פון למודי היהדות נעמט ארום: התחלת עברי תורה, נ"ך משניות, אגדה, גמרא, שלחן ערוך ע"ח יודישע געשיכטע, העברעאיש.
„תחכמוני" פראגראם פון למודי חול עטשפרעכט פולשטענדיג דעם פראגראם פון די רעגירונגס-שולען מיט א בעריקזיכטיגונג פון דער פיזישער ענטוויקלונג.
„תחכמוני" שטעהט אונטער דער גייסטיגער השפעה פון די שעפער פון די רעליגיעז-נאציאנאלען חנוך אין ארץ-ישראל, די בערימטע אויטאריטעטען הרב מ. אסגראוויסקי, הרב יעקב בערמאן, הרב י. ניסנבוים, ד"ר מהרש"ק א. א.
„תחכמוני" פלאנצט איין אין זיינע תלמידים ליבע צו די יודישע מסורה און מצות רע. יגיעז-נאציאנאלע בעוואוסטזיין און איבערגעבענהייט צום יוד. פאלק
„תחכמוני" ערציהט זיינע תלמידים שטרענג רעליגיעז און פיעטעט און צוגעבונדענהייט צו עלטער און פולסטן זין פון כבוד אב ואם
„תחכמוני" וועט פליסיג מאכן די העברעאישע שפראך צווישען איהרע תלמידים.
„תחכמוני" תלמידים, נאכן ענדיגען וועלען אויפגענומען ווערן אהן עגזאמענס אויפן 4-טען קורס פון די „תחכמוני" הויך-שול.
„תחכמוני" גיט דעם תלמיד גדיעות התורה, וועלטליך וויסען און רעליגיעזע ערצידונג די עלטערן — טרייע און ערציגעבענע קינדער, זער יודישער געזעלשאפט — רעליגיעזן-בעוואוסטזיניגע און שטאלצע יוהן
די לייטונג בעמיהט זיך צו ערמעגליכען די ברייטסטע יודישע מאסען צו שיקען זייערע קינדער אין תחכמוני. די לייטונג האט אין איהר בעזיץ איינעגע סטיפענדיעס פרייע אין די העכערע קלאסען און הנחה-סטיפענדיעס אין די נידריגע קלאסען פארפעהיגע קינדער פון ניט פרומעגלכע קינדער.
איינשרייבונגען ווערען אנגענומען פון זונטאג דעם 28 אויגוסט פון 10 ביז 2 און פון 5 ביז 7 נ. מ. אין די קאנצעלאריע פון שולע
די לייטונג

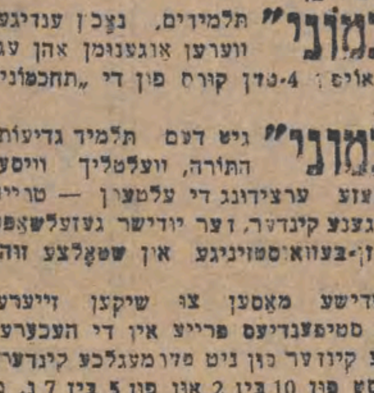

לוקסוס-שיך
הערען דאמען און קינדער
צו קאנקורענץ-פרייזען
בעקומט מען נור איר דער פירמע
א. אגורעק
11 זאוואדזקא 11

יין כשר!
פון דער בעוואוסטער פירמע
„פראגרעס"
וואס עקזיסטירט מיט דעם גרעסטען ערפאלג
אין פראנט-געוועלב, אלטער-מארק 1
פר א פירטעל ליטער יין כשר
65 און 75 גר.
פירמע „פראגרעס"
אלטער-מארק 1, טעל. 184-82
בעמערקונג: פאר לערע פירטעל-ליטערדיגע פלעשער פון פירמע „פראגרעס" צאהלען מיר 5 גר. באטשינקע און קווארט-פלעשער 10 גר.

פאר מאגענליידנדע
ראבארבער-ויין
פיפסין-ויין
איז פרימא קוואליטעט
צו בעקומען אין דער ווינהאנדלונג פון
E. SZYKIER
Północna 1, tel. 107-84

Baczność!
Uwaga! 47 Kilińskiego 47 **Uwaga!** Tanio, Tapicer i dekorator. Majster dyplomowany i cechowy, przez ministerstwo zatwierdzony w roku 19.5-ym. Przyjmuję wszelkie tapicerskie i dekoracyjne roboty i reperacje po bardzo niskich cenach. Uwaga: Proszę mnie zawiadomić listownie. **S. Karabanow, 47 Kilińskiego 47.** Mistrz dyplomowany i cechowy.

רעשטען
בײַ **Szczęśliwy**
נאוואמיעסקא 5 פראנט 2. שטאק
ווארנונג!
געעהרטע קונדען! אזוי ווי איהר קומט אויף נאוואמיעסקא 5 ווערט איהר פערפיהרט פון אנדערע סוחרים, וואס זיי זאגען, אז זיי הייסען שטשענשליווי. דעריבער אויפמערקזאם און געדענקט די אדרעס פראנט 2 שטאק וואו איהר בעקומט ביליגער טאמאשאווער און אנדערע סחורות, די בעסטע קוואליטעטען, די נייעסטע און מאדערנסטע מוסטער,
אויף אנציגער און פאלטענס
מיט 30% ביליגער
קומט און איבערצייגט אייך!
מיט אכטונג: **SZCZĘSLIWY**
Nowomiejska 5 **front II piętro**

גאלד, בּיזשוטעריע
און לאמבארד-קוויטלעך
צאהלט די העכסטע פרייזען
איזידאר פיאלקא, פיעטריקאווער 7

בריף-איבערזעצונגען
פון פערשידענע שפראכען: ענגליש, פראנצויזיש, רוסיש, דייטש, און אנדערע אויף יודיש, פויליש און פערקעהרט
מ. קרזעפיצקי, פאמארסקא 4,
(ביים צאהן-ארצט ר. קרזעפיצקא)
נעהמט אן פון 9 פריה ביז 7 אווענד
טעלעפאן 206-53.

Dr. E. Zboromirski
דירעקטאר פון אנשטאלט פאר פיזישער הייל-מעטאדע
אל. קאשטשושקי 57
וו. 39 .5 שטאק ווינדע
נעמט אן טעגליך פון 6—8 אווענד, זונטאג און חגא פון 10 ביז 11 פריה.

Dr. med J. LUBICZ
כירורג און ארטאפעד
פאלודניאווא 9 — טעל. 183-17
ספעצ. פון צוזאמענשטעלען נעבראכענע הענד און פיס
קראנקהייטען פון ביינער און גלידער: שווינדזוכט (גרוזליצע), אטרעטיזם, רעמאטיזם, פערקרימונגען פון פלייצעס, ושילאקעס, היילונג מיט איינשפריצונגען, אייגענע פראצאוניע פון ארטאפעדישע אפאראטען וואלאקדעס אויף פיס-שמערצען, קינסטליכע הענד און פיס (פראטעזן) גארסעטען, ברוכבינדן (פאסקעס) א.ז.וו.
נעמט אן פון 3 ביז 5 נאכמיטאג.

דאס נײַ-ערעפענטע
ארטאדאקסישע 7-קלאסיג. לעהר-אנשטאלט
„בית דוד"
פון בעוואוסטען לאנגיעהריגען פראקטיצירטען מלמד און פעדאגאג
דוד פוקס
לאדז, גדאנסקא (דלוגא) 87
טיילט מיט, אז ס'ווערען שוין אנגענומען איינשרייבונגען פון תלמידים אויפ'ן שול-יאהר 1932/33 אין אלע מחלקות. עס ווערט אנגאזשירט די טיכטיגסטע פעדאגאגישע קרעפטען סיי אין למודי-קדש סיי אין למודי-חול.
„בית-דוד" ווערט איינגעארדנעט אין א ערשטקלאסיגן מוסטערהאפטען איינגעריכטעטען היגיענישען לאקאל, וועלכער געפונט זיך אין א בעזונדער בנין אין דער מיט פון א פראכטפולען גארטען.
„בית-דוד" ווערט איינגעפיהרט דורך דעם לאנגיעהריגען בעוואוסטען פראקטיצירטען ערציהער און קינדערפריינד, וועלכער האט זיך מיט זיין אייבענארטיגע פאכמענישע פעהיגקייטען ערווארבען אין אונזער שטאט פיל טויזענדער סימפאטיקער און אנהענגער.
„בית-דוד" וועט מיט זיין סדר הלמוד און אופן פון ערציהונג געבען דעם קינד א פולשטענדיגען תכלית אין למודי קדש ווי אויך א פולשטענדיגען 7-קלאסיגען קורס אין למודי חול אזוי, אז די תלמידים וועלען זיין בעזה"י לשמים ולבריות.
איינשרייבונגען קומען פאר פון דינסטאג ב' דר"ח תמוז (ד. 5-טען ליפיעץ) טעגליך פון 10—1 פארמיטאג און פון 4—9 אווענד אין די קאנצעלאריע פון „בית דוד" גדאנסקא (דלוגא) № 87
די לייטונג.
בעמ.: צופאהר-טראמוויען 5, 6, 8, 9 און 17

די לייטונג
פון די ערשטע ארטאדאקסישע לעהר-אנשטאלטן
„דרכי-נעם"
פון גרשון אלי' ליסס אין לאדז
ערשטער „דרכי-נעם" קילינסקי 50, טעל. 215-26
צווייטער „דרכי-נעם" אל. 1 מאי 20, טעל. 200-43
מאכט בעקאנט, אז עס ווערען אנגענומען איינשרייבונגען פון תלמידים אין אונזערע
פערגרעסערטע לעהר-אנשטאלטן און גן-ילדים'ס
עס ווערט יעצט אויך פערגרעסערט און פערברייטערט
די מתיבתא לתלמוד והוראה
ביי דער מיטווירקונג פון בעוואוסטע בעלי-הוראה גלייכצייטיג זענען מיר מודיע, אז
די 8-קלאסיגע גימנאזיאל-קורסען
קאנצעפיאנירט דורכ'ן קוראטאריום ווערען יעצט פערגרעסערט און לויט'ן נייעם שול-אוסטאוו וועלען זיין טעטיג די גימנאזיאל-קלאסען III, IV, V, VI און VII אונטער דער לייטונג און ביי דער מיטארבייט פון בעקאנטע גימנאזיאל-פראפעסארען,
אויך מאכען מיר בעקאנט, אז דער
פענסיאן
פאר תלמידים פון דער פרעמד ווערט ארגאניזירט און וועט זיין אין א ספעציעלען לאקאל אונטער דער לייטונג פון א אנגאזשירטען סאכמאן-ספעציאליסט.
בעמערקונג: נעמענדיג אין אכט דעם שווערען קריזיס, קומען מיר נאך די בקשות פון די עלטערן, וועמענס קינדער האבען געענדיגט אונזערע לעהר-אנשטאלטען, און ווילען זיך ווייטער ווידמען דעם למוד התורה, און זענען נישט בכח צו צאהלען שכר למוד, — און מיר געבען זייערע קינדער די מעגליכקייט, פארטצוזעצען זייער למוד התורה ביז היתר-הוראה אין דער מתיבתא לתלמוד ולהוראה גאנץ אומזיסט.
איינשרייבונגען ווערען אנגענומען טעגליך פון 9—1 און 4—7 נ. מ.
און אויף די 8-קלאסיגע גימנאזיאל-קורסען טעגליך פון 4—8 אווענד.
די למודים הויבען זיך אן א' דר"ח אלול (1-טען וושעשיען ה.י.
די לייטונג.

בעזה"י
צום נייעם שול-יאהר תרצ"ג 1932-33, אי"ה ווערט געעפענט דאס נייע
ארטאדאקסישע 7-קלאסיגע לעהר-אנשטאלט
„אהל יעקב"
פון בעוואוסטען לאנגיעהריגען פראקטיצירטען מלמד און פעדאגאג
ר' יעקב איינשידלער מזדונסקא-וואלא
טיילט מיט, אז ס'ווערען שוין אנגענומען איינשרייבונגען פון תלמידים אויפ'ן שול-יאהר 1932-33 אין אלע מחלקות. עס ווערט אנגאזשירט די טיכטיגסטע פעדאג. קרעפטען סיי אין למודי קודש סיי אין למודי חול
לאדז, שרודמיעסקא 20
וואלטשאנסקא 10
אין אן ערשטקלאסיג איינגעארדנעט מיט אלע בעקוועמליכקייטען לאקאל. עס איז שוין אנגאזשירט געווארען מלמדים מומחים, וואס זענען בערופען אויף דעם און האבען זיך קונה שם געווען אויפ'ן פעדאגאגישען געביט אונטער דער הנהלה פון דעם לאנגיעהריגען בעוואוסטען פעדאגאג ר' יצחק מאיר קרעלל איבער די כתות און קלאסען פאר די שול-פליכטיגע תלמידים איז אין דער חדר-שולע איינגעארדנעט
א גן-ילדים (פרעבל-שולע)
פאר קינדער וואס פאלען נאכנישט ארונטער דעם שול-צוואנג
איינשרייבונגען קומען פאר טעגליך פון 10—2 פארמ. און פון 7 — 4 אווענד אין דער קאנצעלאריע פון „אהל יעקב". שרודמיעסקא 20.
וואולטשאנסקא 10, אויפ'ן הויף, לינקס אפיצינע.
צוליב'ן קריזיס הנחה-פרייזען. די לימודים הויבען זיך אן דאנערשטאג דעם 1 ווזשעשיען ראש חודש אלול.
די לייטונג.

וואס פאהרען אויף
ג"ע זומער-וואוינונג
קויפען גוטע גוטע און כשרן
ווײַן
צו די ביליגסטע פרייזען
צו 65 און 75 גר. פאר 1/4 ליטער
ביי דער לאנגיעהריגער בעוואוסטער פירמע
„בארווין"
אינה.: מענדיל בארנשטיין, לאדז
נאוואמיעסקא 30, טעל. 210.50

בלוטיגע אונרוהען ! דעמאנסטראציעס אין בויטען

נאָר איבער די טויטע קערפּער פון די 11 טויזענד מיטגלידער פון די שלעזישע שטורם־באַטאַליאָנען וועט קענען אויסגעפיהרט ווערן דער אורטייל. דראָהט דער פיהרער פון די היטלעריסטישע באָיובקעס.—היטלעריסטען דעמאָלירט יודישע געשעפטען און וואוינונגען פון יודישע דאָקטוירים

ליגע פון מענשען־רעכט אַפּעלירט צו פאָן פּאַפּען צו בעגנעדיגען די פער'משפּטע

בויטען, 25. אויגוסט (ספּ.) דעם גאַנצען פאַרמיטאָג זענען אין בויטען פאָרגעקומען גוואַלדיגע אונרוהען. פאַר'ן געריכטס־בנין האָט זיך פסדר צונויפגעקליבען א המון מאַניפעסטאַנטען, וואָס זענען מיט גרויס מיה פונאַנדערגעטריבען געוואָרען דורך פּאָליציי. אַלע געוועלבער זענען פון איין דער פריה אָן געשלאָסען. די היטלעריסטען האָבען דעמאָלירט דעם מאַנופאַקטור סקלאַד פון יוד וויינשטיין און די וואוינונגען פון 2 יודישע דאָקטוירים: ראָזמאַן און גאָלדבלאַט.

אַרום 10 פאַרמיטאָג האָט זיך א המון פון עטליכע טויזענד מאַן צונויפגעקליבען פאַר'ן בנין פון דער פּאָליצייַ־דירעקציע. בעת די פּאָליציי איז מיט געוועהר אין האַנד צוגעטרעטען פונאַנדערצוטרייבען דעם המון, זענען די פענסטער פון פּאָליציי בנין בעוואָרפען געוואָרען מיט שטיינער. עטליכע פּאָליציאַנטען זענען מיט שטיינער פערוואונדעט געוואָרען.

בערלין 25. אויגוסט (ספּ.) דער געבטיגער טאָג אין בויטען איז אַרויך זעהר בלוטיג. דער אָנקום פון שטאַבּ־שעף פון די היטלעריסטישע שטורם־אָפּטיילונגען קאַפּיטאַן רעהם איז געווען א סיגנאַל צו שטורמישע דעמאָנסטראַציעס פון די היטלעריסטען. קאַפּיטאַן רעהם האָט געהאַלטען א רעדע פאַר א המון פון טויזענדער היטלעריסטען און זיין געגענוואַרט פון פּאָליצייַ ערקלערט, אַז דער אורטייל וועט נישט אויסגעפיהרט ווערן.

אין אָוונד האָבען די היטלעריסטען פערשפּרייט פלוג־בלעטער, אַז די פער'משפּט'ע זאָלען אַרויסגעפיה־ט ווערען פון בויטען. דאָן האָט א גרויסער המון בעלאַגערט דעם געריכטס־בנין. פּאָליציי האָט בענוצט געוועהר און 20 פּערזאָן זענען פערוואונדעט געוואָרען.

דער קאָמענדאַנט פון די שלעזישע שטורם־אָפּטיילונגען היינעס, האָט אין זיין רעדע אין בויטען געזאָגט, אַז די עקזעקוציע וועט קענען פאָרקומען נאָר נאָכדעם ווי די 11 טויזענד שלעזישע שטורמיסטען וועלען זיין טויט.

בערלין, 25. אויגוסט (ספּ.) די בערלינער ליגע פאַר מענשען רעכט האָט זיך געווענדעט צו פאָן פּאַפּען מיט דער ביטע צו בעגנעדיגען צו דעם טויט פער'משפּט'ע היטלעריסטען אין בויטען. די ליגע איז באמת אויפגערעגט פון בעסטיאַלישען מאָרד, פאַר די אמת'ע שולדיגע האַלט זי אָבער אַלע היטלעריסטען, וואָס האָבען דערפיהרט צום מאָרד דורך דער ווילדער אַגיטאַציע.

בערלין, (ספּ.) פאַריגע נאַכט האָבען היטלעריסטען אויסגעהאַקט די שויבען אין לאָקאַל פון דער רעדאַקציע פון „מיגבענער נייעסטע נאַכריכטען". די שולדיגע זענען אַרעסטירט געוואָרען און וועלען געשטעלט ווערען פאַר אַן אויסנאַהם געריכט.

—:§:—

היטלער האט קראנקע נערווען

בערלין, 25. (ספּ.) „12 אוהר בלאַט" געמירט א קלאַנג, וואָס זאָל שטאַמען פון די קרייזען פון די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטען, לויט וועלכען היטלער זאָל זיין ערנסט קראַנק. מיט דער פּאַרטיי פיהרט איצט אָן שטראַסער. היטלער זאָל געשיקט ווערען אין א סאַנאַטאָריום פאַר נערוועו ליידענדע.

CASINO
אונטער א נייער דירעקציע.

☛ הייַנט ☚
און ווייטערדיגע טעג!
„א פרוי אויף איין נאכט"

קונסטווערק פון דער פראַנצויזישער פּראָדוקציע מוזיק פון פּאַוועל אַבראַהאַם דער מחבר פון די אָפּערעטעס וויקטאָריאַ און איהר הוזאַר, די בלום פון האַוויי. אין די הויפּט־ראָלען די בעצויבערנדע

MARY GLORY דער אונפער־גלייכליכער RENE LEFEBRE

JEAN DAX און די בעריהמטע אַרטיסטין פון די פראַנצויזישע ביהנעס

גאַנץ לאָדז וועט זינגען די נייעסטע מוזיק־מעלאָדיעס „Hev do Yondo" די שטאָט פון טויזענד חלומות און א ווייב אויף איין נאַכט. אויסערן־פּראָגראַם פאַראַמונטס קלאַנג־זעכצנער בלאַט לעצטע אויפנאַמען פון דער אָלימפּיאַדע דער נצחון פון דער וואַלאַשעוויטש.

בעמ.: אַלע פּאַספּאַרטו'ס, איינטריטס־קאַרטען, פריי־קאַרטען אַרויסגעגעבען דורך דער פריהערדיגער דירעקציע בלייבען אונפערענדערט. אָנהויב 4 זייגער נאָכמיטאָג

רייכסטאג זאל ווערן פונאנדערגעלאזען

בערלין, 25. (ספּ.) כמעט די גאַנצע דייטשע פּרעסע רעכענט זיך מיט דער מעגליכקייט, אַז דער רייכסטאַג זאָל פונאַנדערגעלאָזען ווערען. דער אָרגאַן פון צענטרום „גערמאַניאַ" וואָרענט די רעגירונג פאַר עקספּערימענטען, וואָס זענען נעגען דער קאָנסטיטוציע.

מלוכה פרעזידענט וועט נישט אפטרעטען

וואַרשאַ, (מעלעפּ.) אין צוזאַמענהאַנג מיט דער ידיעה פון „בערלינער טאַגעבלאַט" איז דער מלוכה פּרעזידענט מאָשטשיצקי זאָל האָבען בדעה אָפּצוטרעטען פון זיין אַמט, וואָס ער זאָל האָבען געזאָגט דעם מאַרשאַל פּילסודסקי בעת'ן קאָנראַלענץ ווייזיט צוליב'ן טויט פון דער פּרעזידענטין, האָט מען היינט פון די אָפיציעלע קרייזען אויפ'ן ענטשידענסטען אופן די דאָזיגע ידיעה אָפּגעלייקענט.

—:§:—

עראפלאן קאטאסטראפע אין ווארשא

וואַרשאַ, (מעלעפּ.) היינט איז אויף אָקעמשין פאָרגעקומען א עראָפּלאַן קאַטאַסטראָפע. דער עלטערער פּשאָראָוניק קוויאַטקאָווסקי איז שווער פערוואונדעט געוואָרען.

==§==

שמירייק איז „ווידזעווער מאנופאקטור"

(§) געכטען איז בסוי אַרביטס־אינספּעקטאָר פאָרגעקומען א קאָנפערענץ פון זרער אַדמיניסטראַציע פון דער ווידז. מאַנופאַקטור און שטרייקענדע אַר ביימער פון דער וועבערייַ אָפּטיילונג. די קאָנפערענץ איז אָבער באַלד און אָנגעהויב איבערגעריסען געוואָרען צוליב דעם, וואָס די פאַרשטעהער פון ווידזעווער האָבען זיך געהאַלטען פעסט ביי זייערע בעשלוסען.

נייע זילבערנע 2־ער זל.

(§) די מלוכה־קאַסע ציהט צוריק פון פערקעהר די זילבערנע 2־ער זל. אָנשטאָט זיי וועלען אַרויס נייע 2־ער זל. אין דער זעלבער גרויס, וואָס די 50־ער גראָשענס.

מאנארכיסטען גרייטן א איבערקעהר ער אין שפאניע

פיהרער פון אויפשטאנד גענעראל יוריא פערמשפט צום טויט

מאַדריט, 25. אויגוסט (ספּ.) די הייַנטיגע סאָציאַליסטישע און רעפּובליקאַנישע צייטונגען מעלדען, אַז אין די צפון פּראָווינצען הערשט אַנגעצויגענע שטימונג און מען דאַרף זיך רעכענען מיט'ן אויסברוך פון א נייעם אויפשטאַנד. אַלץ זאָל דאָרט זיין גרייט צו א בירגער קריג און די מאָנאַרכיסטען וואַרטען בלויז אויפ'ן צוריקקעהר פון לענגער.

מאַרטינעז אַניצאַ, וואָס זאָל זיך שטעלען בראש פון קאַמף געגען דער רעגירונג.

די צייטונגען ברענגען אויפגעכאַפּטע טעקסטען פון אויפרופען, וואָס רופען צו א אויפשטאַנד.

מאַדריט, 25. אויגוסט (ספּ.) היינט האָט מען אַרעסטירט דעם יונגערן זוהן פון געוו. דירעקטאָר גענעראַל פּרימא דע ריווערא.

פּאַריז, 25. אויגוסט (ספּ.) לויט ידיעות פון שפּאַניען האָט די לאַגע אין די לעצטע 24 שעה זיך זעהר פערשאַרפט. פון פיל שטעט קומען אָן ידיעות וועגען אַרויסטריטען פון די מאָנאַרכיסטען.

מאַדריט, 25. אויגוסט (ספּ.) דער פיהרער פון די מאָנאַרכיסטען גענ. סאַן יוריא איז פער'משפט געוואָרען צום טויט.

גענער. לעהרעאַן — אויף אייביגע תפיסה.

מאַדריט, 25. אויגוסט (ספּ.) פּרעזידענט זאַמאָראַ האָט פערביטען גענער. יוריא צו טויט־שטראָף מיט אייביגע תפיסה.

ראַדיאָ פּראָגראַם

פרייטאָג 25 אויגוסט

11.58 שעה־צייכען, 12.05 טאָג פּראָגראַם, 12.10 פרעסע איבערזיכט, 12.40 וועטער־בעריכט, 12.45 פליטען, 1.35 פליטען, 3.35 פליטען, 4.35 קאָמוניקאַט פון צענטר. הידראָגראַפישע ביוראָ פאַר שיפער און פישער, 4.40 פאַרטראַג, —.5 קאָנצערט, —.6 פאַרטראַג, 6.20 לייכטע און טאַנץ־מוזיק פון וואַרשאַוער קאַפע־הויז „גאַסטראָנאָמיאַ" 7.15 פערשידענס, 7.35 ראַדיאָ פרעסע זשורנאַל, 7.45 קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס־קאַמער פּראָגראַם אויפ'ן נעכסטען־טאָג אין טעאַטער רעפּערטואַר, —.8 סימפאָנישען קאָנצערט פון וואַרשאַווער פילהאַרמאָנישען אָרקעסטער, ווערענד דער פויזע מוזיק פעליטאָן, 9.50 ביילאַגע צום ראַדיאָ פרעסע זשורנאַל, 9.55 קאָמוניקאַט פון דער הויפּט־מיליטערישער ... סטאַציע פאַר פליה־וועזען —.10 טאַנץ־מוזיק, 10.40 ספּאָרט ידיעות 0.50 טאַנץ־מוזיק.

שבת 27 אויגוסט

11.58 שעה־צייכען 12.05 טאָג־פּראָגראַם, 12.10 פרעסע איבערזיכט, 12.40 וועטער־בעריכט, 12.45 פליטען, 1.35 פליטען, 3.40 הערך־שפּיל פאַר קינדער אין יוגענד, 4.05 פליטען, 4.35 קאָמוניקאַט פון צענט. הידראָגראַפישען ביוראָ פאַר שיפער און פישער, 4.40 איבערזיכט פון פעריאָדישע צייט שריפטען, —.5 נאָכמיטאָג קאָנצערט פון ראַדיאָ אָרקעסטער, —.6 פאָרטראַג 6.20 רעפּערטואַר, 6.45 טאַנץ־מוזיק פון רעסטאָראַן „קריסטאַל" אין וואַרשאַ, 7.10 פערשידענס, 7.30 קאָמוניקאַט פון פערייַן פאַר פערד־צוכט און פוילען, 7.35 ראַדיאָ פרעסע זשורנאַל, 7.45 קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס־קאַמער, פּראָגראַם אויפ'ן נעכסטען־טאָג אין טעאַטער רעפּערטואַר, —.8 אָוונד קאָנצערט פון וואַרשאַווער פילהאַרמאָנישען אָרקעסטער.

„בר־כוכבא" — „יקאפע"

זונטאָג קומט פאָר אויפ'ן ספּאָרט־פּלאַץ פון „יקאפע", אַגראָדאָוואַ 28 א פריינדשאַפטס־מעטש צווישען „בר כוכבא" און „יקאפע". ביידע קלובען געפינען זיך אין א זעהר גוטער פאָרם און מרעטען אַרויס אין זייער בעסטען צוזאַמענשטעל. 9 אזייגער קומט פאָר א פאָרמעטש פון די רעזערוועס „בר־כוכבא" II „יקאפע" II.

נאַכט־דיזשורנע אין די אפטייקען

היינט דיזשורירען פאָלגענדע אַפּטייקען: פ. ליינוועבער (פּל. וואָלנאָשטשי 2), י. האַרטמאַן (מלינאַרסקאַ 1), ח. דאַניעלעצקי (פּעטריקאָווער 127), א. פּערעלמאַן (צעגעלניאַנאַ 32), י. צימער (וואָלטשאַנסקאַ 37) און פ. וואָיטשוצקי (נאַפּיורקאָווסקי 27).

פערזענליכעס

(§) דער פּאָליציי קאָמענדאַנט, אינספּעקטאָר עלסנער—גיערזשעלסקי איז צוריקגעקומען פון אורלויב און איבערגענומען זיין אַמט.

Tajemnica czystej zdrowej cery..? niezrównane MYDŁO HERBA

„אויסגלייכען" די לוינען, צי רעדוקציעס?

דאס אויסגלייכעניש געהט אוים צום קאפ פון אריםע ארבייטער

(§) נעכטען איז אין לאָקאַל פון „פּראַצאַ" פאָרגעקומען א דעלעגאַטען פערזאַמלונג, אויף וועלכער עס זענען צווישען אַנדערן בעטראַכט געוואָרען די לוינען רעדוקציעס ביי שייבלער און גראָהמאַן.

היות ווי די פענסיעס ווערען נישט אַלעמען גלייך רעדוצירט, נאָר פאַר אייניגע מאַכט דאָס אויס 15 פּראָצ. פון זייערע פערדינסטען און פון אַנדערע 20 און 25 פּראָצ. האַלט די פירמע, אַז זי גלייכט בלויז אוים די לוינען. דאַגעגען די אַרבייטער ווייזען אָן, אַז דאָס איז א בפירושע רעדוקציע, מחמת מען רעדוצירט אויך די לוינען ביי די אַרבייטער, וואָס פערדינען אַסך ווייניגער.

אויסער דעם האָט די דירעקציע בדעה נאָך דער דאָזיגער „אויסגלייכונג" ערשט צו רעדוצירען אַלעמען די לוינען מיט 5 פּראָצ. און נעכטען זאָלען צוליב דעם זיין געקינדיגט געוואָרען ווייטערע 300 אַרבייטער.

די פערזאַמעלטע האָבען דערביי אָנגעוויזען, אַז עס זענען פאַראַן דירעקטאָרען וואָס בעקומען פענסיעס ביז 17.000 זל. א חודש, זיי פערקלענערט מען נישט די אויפגעשרויפטע פענסיעס, נאָר מען הייסט פון אָרימען אַרבייטער.

עס איז בעשלאָסען געוואָרען צו שיקען א דעלעגאַציע פון פּראַצע צו דער דירעקציע פון דער פאַבריק וועגען דעם ענין.

דער שליסער צום ערפאלג

איז אַנ'אַנאָנס אין „לאָדזער טאָגעבלאַט".

מורא'דיגע שרפה אין יעזעוו

14 וואוין־הייזער אַוועק מיט'ן רויך. – פערברענט פיל סטאַדאָלעס מיט תבואה און לעבעדיגען אינווענטאַר

(§) עהרגעכטען 11 פאַרמיטאָג האָט אין שטעטעלע יעזעוו בזשעזינער פּאָוויאַט אויסגעבראָכען א גרויסע שרפה. דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען אין א סטאַדאָלע, וואָס שטעהט נעבען מאַרק. גראָד איז דעם טאָג געווען מאַרג און דער מאַרק איז געווען אָנגעשטעלט מיט פּוהרען, וואָס עס האָט שטאַרק בעשווערט די רעטונגס־אַקציע.

דאָס פייער האָט זיך זעהר גיך פערשפּרייט און די אַרויסגערופענע 15 פייערלעשער אָפּטיילונגען פון די אַרומיגע שטעטלעך האָט זיך נישט געקענט קיין עצה געבען מיט דער צעבושעוועטער פייער־סטיכיע.

עס זענען פערברענט געוואָרען 14 וואוין־הייזער, 16 סטאַדאָלעס מיט תבואה פון נייעם שניט, 13 שטאַלען, העכער א צעהנדליג אַנדערע ווירטשאַפטס־בנינים און פון לעבעדיגען אינווענטאַר 2 פערד.

צום טייל איז אויך אָפּגעברענט געוואָרען דאָס הויז אין וועלכען עס געפינט זיך פּאָסט און צוליב דעם איז די טעלעפאָנישע און טעלעגראַפישע קאָמוניקאַציע מיט יעזשיב איבערגעריסען געוואָרען.

דער שאָדען פון דער שרפה איז זעהר א גרויסער, הגם זי האָט געדויערט נאָר 3 שעה. מען נעמט אָן, אַז די שרפה איז ענטשטאַנען פון א פונקען פון א פּאַפּיראָס, וואָס א פויער האָט אַראָפּגעוואָרפען נעבען א סטרוי און צוליב דעם לייכט־ברענענדען מאַטעריאַל האָט זיך די שרפה פערשפּרייט מיט א ווילדער גיכקייט.

—:§:—

5 יעהריג קינד געפונען דעם טויט אונטער אַן אויטאָ

(§) נעכטען איז אויף דער לימאַנאָווסקאַ נאָס פאַר'ן נומער 154 אַרונטערגעפאַלען אונטער די רעדער פון אן אויטאָ די 5 יעהריגע העלענאַ נאַל. פון די שווערע וואונדען איז דאָס קינד תיכף געשטאָרבען. די מוטער דערהערענדיג דאָס, האָט גע'חלש'ט. דער שאָפער איז אַרעסטירט.

צוויי זעלבסטמאָרדע

(§) אין שטוטישען אַמבולאַטאָריום אויף סיבאַלסקאַ 1 האָט זיך נעכטען פער'סמ'ט די 33 יעהריגע אָלגאַ בוראַר דפון גראַבאָוואַ 25, א רבייטסלאָזע.

— אויף מאַקאַזשעווסקאַ גאַס 42 האָט זיך פער'סמ'ט מיט יאָדינע די 21־יעהריגע זאָפיאַ יאַנטשיק.

געפאַלען פון הינגער

(§) אויף דער אַלט־שטאָט איז נעפאַלען פון הונגער די 29־יעהריגע יוזעפאַ קראַקאָוויאַק אַנ'אַרבייטסלאָזע. נאָכ'ן אָפּמונטערן איז זי אָפּגעפיהרט געוואָרען אין שטאָטישען זאַמעל־פּונקט.

צום יום־טוב פון יודישען לעגיאן

גראנדיעזער צוזאמענפליה פון „ברית־תרומפלדור" אין לאדז

אין שבועות מיט'ן פופצעהן יעהריגען יובל פון יודישען לעגיאָן, עפענט זיך הייַנט א גראַנדיעזער צוזאַמענפליה פון „ברית טרומפּעלדאָר" פון לאָדזער וואָיעוואָדזטווע, וועלכער וועט דויערן 3 טעג. אין צוזאַמענפליה נעמען אָנטייל 1000 ביתרים. א גרויסער טייל איז שוין דאָנערשטאָג אָנגעקומען צו פוס פון אַלע טיילען פון לאָדזער קרייז. דער צוזאַמענפליה קומט פאָר אויף אייגענעם פון די גרעסטע ספּאָרט־פּלעצער מיט פאָלגענדען פּראָגראַם: שבת 10 פריה וועלען די ביתרים מאַרשירען איבער די הויפּט־גאַסען אין דער סינאַגאָגע אויף אַל. קאָשטשושקי 2.

4 אזייגער נאָכמ. פערזאַמלען זיך אַלע ביתרים אויפ'ן פּלאַץ, וואו עס ווערט איינגעאָרדענט פאַר זיי אַנ'עונג־שבת. זונטאָג 11 פריה וועלען די ביתרים דעפּילירען דורך די גאַסען: פּאָדלעשנאַ, גדאַנסקאַ, קאָשטשושקי, זשעלאַזנאַ, פּיעטריקאָווער ביז צום קבר פון אונבעקאַנטען זעלנער וואו ס'וועט געלעגט ווערען א קראַנץ.

4 נאָכמ. קומט פאָר אין פילהאַרמאָניע א פייערליכע אַקאַדעמיע, אויף וועלכער עס וועלען אַרויסטרעטען מיט רעפעראַטען: רעד. מ. לעווענראָווימש (וואַרשאַ), אַדוו. אלחנן לעווין (וואַרשאַ) מיטגליד פון דער נציבות און פוילען, יוסף ברוסט.

נאָך דער אַקאַדעמיע ווערט דער צוזאַמענפליה געשלאָסען.

דער כנוס, ווי אויך די פייערליכע אַקאַדעמיע האָט אַרויסגערופען א גרויסע פעראינטערעסירונג אין די קרייזען פון לאָדזער נאַציאָנאַלע יודענטום.

—:§:—

יודיש טעאטער „פילהארמאניע"
פערבאַנד־טרופּע פון א.א.פּ. אין פוילען. אָנפירונג א. בעזמאַן
איינציגע יודישע אָפּערעטען־טרופּע אין לאָדז

אָוונט פרייזען פון 50 גר. ביז 2 זל.

6־טע סעזאָן. פּרעמיערע!
ווייטערע גאַסטשפּילען פון דער איבער־ראַל־באַליבטע אָפּערעטען־שוישפּילערין
מרים קאַראַלאָווא
היינט פרייטאַג 9.30 אָוונד, מאָרגען שבת 9 אָוונד
„מאשקע" (וואָלגאַ־מיידעל)
אָפּערעטע אין 2 גרויסע אַקטען מיט 27 געזאַנג־נומערן פון י. סיגאַל, מוזיק פון אַלטינעצקי. רעזשי קאַמבאַראָוו
מיט מרים קאַראַלאָווא אין דער הויפּטראָלע, מיט אָנטייל פון ה' קאַמבאַראָוו און יוגענדליכן ליבהאָבער א. טעפּער
ס'בעטייליגען זיך פּרויען: קאַראַלאָוו, אַמזעל, בעזמאַן, האַניגבוים, טופּמאַן מענער: קאַמבאַראָוו, טעפּנער, אַמזעל, באַלבירסקי, האַמבורגער, האַניגבוים, הערשקאָוויטש, טופּמאַ. דיריג. ל. זעלמאַן.

3 שעה דויגע פּרוויילונג
||| הערציגע און מעלאָדישע געזאַנג־נומערן
||| אָריגינעלע און מזרחישע טענץ

ביי טאָג־פּרייזען פון 50 גר. ביז 1.60
שבת 4 נאָכמ. צו ביליגע פּרייזען
צום לעצטען מאָל   צום לעצטען מאָל
מיט מרים קאַראַלאָווא
די זעהר פרעהליכע אָפּערעטע
„רייזעלע פון כינע"
ספּעציעלער כינעזישער באַלעט מיט אָנטייל פון פינאָמענאַלען באַלעט־מייסטער ה' קאַמבאַראָוו.

קאַמבאַראָוו'ס גאַנץ נייע אינסצעניזאַציע
||| פערגרעסערטער כאָר און אָרקעסטער
||| פּרייזען פון 50 גר. ביז 1.60

רעוואָלוציע אין בראַזיליען פערשפּרייט זיך

גרויסע מפּלה פון רעגירונגס-מיליטער. — אַרומגעכאַפּט אַ רייה נייע גרויסע שטעט

וואַשינגטאָן, 25. (ספּ.) אַהער קומען אָן ידיעות וועגן פרישע מפּלות פון רעגירונגס-מיליטער, וואָס האָבן אין משך פון די לעצטע צוויי טעג זיך צוריקגעצויגען אויף אַ מרחק פון 30 קילאָמעטער.

איצט קומען פאָר פערביסענע קאַמפען אַרום מאַמבוראַקאַבאַ, וואָס געפינט זיך אין די הענד פון די אויפגעשטאַנענע.

נעכטן האָט די רעוואָלוציאָנערע אַרמעע בעקומען פערשטאַרקונגען פון עטליכע שטעט פון די שטאַטן סאַאָ פּאַאולאָ און ריאָ גראַנדע דע סול.

ריאָ דע זשענייראָ, 25. אויגוסט (ספּ.) דער אויפשטאַנד האָט אַרומגעכאַפּט סאַאָ ווינצענטע, פּעדרע, ראָסאַריאָ און אַנדערע.

פערשרייבט זיך וואָס גיכער אין דער ארץ-ישראל-עקסקורסיע פון „לאָדזער טאָגעבלאַט“

די צייט איז קורץ!

טייערער זאַלץ

וואַרשאַ, 25. אויגוסט (טעלעפ.) עס איז טייערער געוואָרן זאַלץ. 50 קילאָ פאַבריקס זאַלץ, וואָס האָט געקאָסט 2 זל. וועט איצט קאָסטען 3.75 רעסטנלזלייזען איז געשטיגען דער פּרייז פון זאַלץ פאַר בהמות פון 2 זל. אויף 2.75.

קרן קימת אויף זומער-וואוינונגען

אָפּצייכען-טאָג אין ווישניאָוואַ-גוראַ און פּאַבעניצע

היינט, פרייטאָג קומט פאָר אויף די זומער וואוינונגען ווישניאָוואַ גוראַ און פאַבעניצע אַ אָפּצייכען-טאָג לטובת דעם קרן הקימת לישראל. צו דער אַרבייט פון אָפּצייכען טאָג האָט זיך געמאָלדען די גאַנצע ציוניסטישע יוגענד, וועלכע געפינט זיך אויף די דערמאָנטע זומער-וואוינונגען.

מען דאַרף ערוואַרטען, אַז די יודישע בעפעלקערונג אויף די זומער-וואוינונגען וועט אַרויסווייזען איהר פערשטענדניש פאַר דער אויפבוי אַרבייט פון ארץ-ישראל און מיטהעלפען, אַז דער אָפּצייכען-טאָג זאָל אַרויך מיט אַ געהעריגען ערפאָלג.

קלאַדאַווער טרומפּעלדאָרטשיקעס קומען צופוס קיין לאָדז

צו דער פייערונג פון די טרומפּעלדאָרטשיקעס זענען נעכטען געקומען קיין לאָדז פון קלאַדאַווע צו פוס, דורכגעהענדיג אַ שטח פון 80 ווערסט די יונגע בחורים אין עלטער פון 15—20 יאָהר:

שמעון משאַנסקאָווסקי, יצחק עפּשטיין, בנימין האָזענבערג, הערש ראַיעווסקי און דוד שטיינבערג. דעם מאַרש האָבען בעשטעטיגט די ביתר-אָרגאַניזאַציעס פון רומבאַראָווע, לענטשיץ אָזאָרקאָוו און זגערוש.

דער 25 יעהריגער יובילעאום פון גראַף קאַלי

צוליב אומאָפּהענגיגע סיבות איז דער 15-יעהריגער יובילעאום פון בעקאַנטען לאָדזער דיכטער-הומאָריסט גראַף קאַלי אָפּגעלעגט געוואָרען און קומט פאָר ענדגילטיג דינסטאַג דעם 30 ד. ח.

דער גרויסער אינטערעס וואָס דער יובילעאום פון פערדינסטפולען פּאָעט האָט אַרויסגערופען אין שטאָט איז אַ גאַראַנטיע, אַז די פיל פריינד, פערעהרער און לעזער פון דיכטער וועלען קומען פייערען זיך מיט זיין יום-טוב און איבערגעבען איהם זיינע ברכות צו זיין ווייטערדיגען שאַפען.

==§==

באַיי צאָהלרייכע שוועריגקייטען ביי פרויען גיט דאס נאַטירליכע „Franciszka Józefa“ ביטער-וואַסער בעסטע ערלייכטערונגען

יוד. געז. פאַר לאַנד-קענטשאַפט אין פּוילען אָפּט. אין לאָדז

וואָלטשאַנסקאַ 35

קאָמוניקאַט

אָרגאַניזירט איין פאָלגענדע אויספלוגען:

שבת ד. 27-טען אויגוסט ד. י. נאָך ניי-גרינגע, בעלמי און אומגעגענד געווינשטען מיטצונעמען באַר-קאָסטיומען. צוזאַמענטרעף פּינקטליך 14.30 (האַלב דריי נאָכמיטאָג אויפ'ן באַלוטער פּלאַץ ביי דעם טראַמוויי — אָנהאַלט פון די זגערזשער טראַמווייען. אָפּצאָהל פאַר מיטגלידער 70 גראָשען פאַר געסט 90 גר.

זונטאָג ד. 28. אויגוסט ד. י. נאָך רזגאָוו, מיליטערישען בית-עולם אונטער רזגאָוו, רודאַ באַביאַניץ און אומגעגענד (געווינשען מיטצונעמען באָד-קאָסטיומען).

אָפּצאָהל פאַר מיטגלידער 1.15 זל. פאַר געסט 1.35 זל. צוזאַמענטרעף פּינקטליך 8.30 אויפ'ן ראַיטאָנט פּלאַץ ביי דעם טראַמוויי אָנהאַלט פון די פּאַביאַניצער טראַמווייען.

עס זענען נאָך טעטיג די איינענע קאָלאָניעס פון י. ג. פ. ל. אין זאַקאָפּאַנע, אורלע (ביי וואַרשאַ) קאַרוויע אויפ'ן באַלטיק און קאַזשימיעזש ביי ווייסעל. דער סעקרעטאַריאַט איז טעטיג יעדען אָוועגד (הוץ שבת און זונטאָג) פון 8—10.

צו דער יודישער עפענטליכקייט אין לאָדז!

יעדער מאָדערנער רעליגיעז-נאַציאָנאַלער יוד שטעהט היינט פאַר אַ שווער און ערנסט פּראָבלעם. ווי אַזוי צו ערציהען זיין קינד אין יודיש טראַדיציאָנעלען גייסט און ער זאָל דערביי זיין גלייכצייטיג פולשטענדיג פאָרבערייט צו די בעדערפעניסען פון לעבען. ווי אַזוי צו מאַכען פון איהם, זיין קינד, אַ פולשטענדיגען יוד און אַ פולשטענדיגען מענש.

אַ גרופּע רעליגיעז-נאַציאָנאַלע עסקנים אין לאָדז האָבען שוין פון לאַנג פערשטאַנען די וויכטיגקייט פון דאָזיגע פּראָבלעם און אַ דאַנק זייער איניציאַטיוו איז געשאַפען געוואָרען אַ מוסטער-שולע, די ערשטע און ביז יעצט די איינציגע פון דעם טיפּ אין פּוילען, דאָס גימנאַזיום „בית-אלפנא“.

„בית-אלפנא“ גיט אַ פולשטענדיגען ענטפער אויף די אויבען בעריהרטע פראַגע. „בית-אלפנא“ — איז דער סינטעז פון יוד און מענש, פון יוד אין אמת'ן רעליגיעז-נאַציאָנאַלען זינען און מענש אין פולסטען מאָדערנסטען אייראָפּעאישען זינען.

דאָס קוראַטאָריום און דירעקציע פון „בית-אלפנא“ האָבען אויסגעאַרבייט אַ ספּעציעל בריט צוגעשניטען פּראָגראַם פון יודאַיסטיק און שטרענג טראַדיציאָנעלען גייסט, וואָס איז אין פולשטענדיגער האַרמאָניע מיט דעם מיגום-מעדיאַל-פּראָגראַם פון די אַלגעמיינע לימודים. אַזוי אַרום האָט „בית-אלפנא“ געזיכערט אַ געזונדע און פולע ערציהונג פון דעם נייעם יודישען דור.

די פּראַקטיק פון די פערגאַנגענע יאָהרען האָט בעוויזען, אַז מיר האָבען אונזער אויפגאַבע ריכטיג פערשטאַנען און דערגרייכט גלענצענדע רעזולטאַטען. די אַבסאָלווענטען פון אונזער שול זענען טרייע געבליבען דער לאָזונג „תורה עם דרך ארץ“ וועלכער „בית-אלפנא“ האָט אין זיי איינגעפלאַנצט. זעענדיג בערייכערט מיט דער ערפאַהרונג פון דער פערגאַנגענע יאָהרען, האָט דאָס קוראַטאָריום פון גימנאַזיום „בית-אלפנא“ אַדורכגעפיהרט צום נייעם שול-יאָהר 1932/33 אַ גרינדליכע און אַלזייטיגע רעאָרגאַניזאַציע פון לעהר-אַנשטאַלט. דאָס גימנאַזיום „בית-אלפנא“ געפינט זיך יעצט אין אַ הערליכען לאָקאַל, מיט געראַומיגע און לופטיגע צימערן וואָס ענטשפּרעכען פולשטענדיג די היגיענישע בעדינגונגען, די בעדערפענישען און פאָדערונגען פון דער נייעסטער פּעדאַגאָגיק און פערזעהן מיט אַלע נויטיגע שול-מכשירים.

נעמענדיג אין אַכט, אַז אַ סאַך צענטער פון יודישען לאָדז אויף פּיעטריקאָווער, פּשעיאַזד, אַנדזשעיאַ, גלובנאַ, נאַוראָט, אַל. קאָשטשושקי א. אַז. וו. געפינען זיך טויזענדער יודישע קינדער, פאַר וועלכע „בית-אלפנא“ איז פשוט אַ לעבענס נויטווענדיגקייט, האָבען מיר נישט קוקענדיג אויף די גרויסע הוצאות, וואָס זענען דערמיט פערבונדען, איבערגעטראַגען דאָס גימנאַזיום אויף פּיעטריקאָווער 111 (אַל. קאָשטשושקי 48).

די לייטונג איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם בעוואוסטען פּעדאַגאָג, געניטען אָרגאַניזאַטאָר, דיר. דוד גייער, וואָס בעזיצט ברייטע ידיעות און אַ דאַנק, וואָס ניט די בעסטע גאַראַנטיע, אַז אונזער ברייט צוגעשניטענע ערציהונגס-פּראָגראַם וועט פולשטענדיג רעאַליזירט ווערען.

אַ חוץ דעם האָט דער איבעראַל געשעצטער און חשוב'ער נאַציאָנאַל-רעליגיעזער עסקן, דער געוועזענער דעפּוטאַט אַדוואָקאַט ד"ר פעלדמאַן בעוויליגט איבערצונעהמען די אויפזיכט איבער די יודאַיסטישע למודים אין „בית-אלפנא“.

דאָס קוראַטאָריום פון גימנאַזיום „בית אלפנא“ האָט אַ חוץ די אויבענדערמאָנטע רעפאָרמען אויך בעשלאָסען צו ערמעגליכען צו פיר פרייע פּלעצער פאַר אונפערמעגליכע אָבער פעהיגע שילער אין דער V און VI קלאַס. גלייכצייטיג איז דער שכר למוד אין אַלע קלאַסען בעדייטענד רעדוצירט געוואָרען.

נאָך אַ נייעם ווערט איינגעפיהרט פון היי-יעדריגען שול-יאָהר. עס ווערען נעמליך געעפענט ספּעציעלע קורסען פון יודאַאיסטיק פאַר די אַבסאָלווענטען פון די פּאָווישעכנע שולען. די קורסען וועלען זיין פולשטענדיג אומזיסט.

דאָס קוראַטאָריום און דירעקציע פון גימנאַזיום „בית-אלפנא“

פּ. ס. איינשרייבונגען קומען פאָר טעגליך פון 1—10 פ. מ. און פון 7—4 נ. מ. אין דער קאַנצעלאַריע פּיעטריקאָווער 111 (אַל. קאָשטשושקי 48), טעלעפאָן 46—176.

ראַדיאָ-טעלעגראַמע!

דער בערימטער וואַרשאַווער

רעווי-טעאַטער

„סקאַלאַ“

מיט דעם אנטייל פון אַלע רעווי-סטאַרען

קומט די טעג קיין לאָדז

אויף 5 פאָרשטעלונגען

ווען? ◆ וואו?

ווייטערע פּרטים לייענט זונטאָג

פון דער שולע „יבנה“

ווי מיר דערוויסען זיך געהט די ענטוויקלונג פון דער שולע „יבנה“ אין ראַשען טעמפּאָ. אָהן רעש און אָהן געפילדער האָט די שולע געפיהרט און סיסטעמאַטיש דאָס בוי-ווערק פון דער העברעאישער שולע אין אונזער שטאָט. דאָס פערטרויען צו דער שולע פון די נאַציאָנאַל געזאָנענע איינוואוינער פון אונזער שטאָט איז גרויס, זיי אַנערקענען זי אַלס די איינציגע שולע פאַר זייערע קינדער. דער בעווייז דריקט זיך אויס דערמיט, וואָס די צאָהל קינדער איז יעצט אַ מאַקסימאַלע און די דירעקציע האָט געמוזט צום נייעם שול-יאָהר עפענען פּאַראַלעלע קלאַסען, כדי צו קענען אַריינעמען די אַלע אונקומענדע קינדער.

די פערוואַלטונג האָט צו דעם צוועק פריש רעמאָנטירט דאָס שול-געביידע און דערגענצט זיך מיט דער יעצטיגער שווערער מאַטעריעלע בעדינגונגען, בעדייטענד פערקלענערט דעם שכר למוד.

די סימפּאַטיע צו די שולע בעווייזט די פערוואַלטונג פאַרצובערייטען אַ אַקציע, וועלכע וועט ערמעגליכט צו גרינדען נאָך 2—3 העברעאישע פאָלקס-שולען אין אונזער שטאָט, וועלכע וועלען געווען אַ פונדאַמענט פאַר דעם צוריק-שטעלען פון דם ליקווידירטען גימנאַזיום אין דער ריכטונג זענען שוין געמאַכט געוואָרען די נויטיגע הכנות. דאָס אויספיהרען און פערווירקליכונג העננט אָפּ אין אַ גרויסן מאָס פון דער פעראינטערעסירונג פון דעם לאָדזער נאַציאָנאַלען יודענטום.

3525

יודישע געזעלשאַפט פאַר לאַנד-קענטשאַפט אין פּוילען אָפּט. אין לאָדז.

זונטאָג ד. 21 אויגוסט ד. י. קומט פאָר אַן אויספלוג נאָך לענטשיץ און טום (ביי לענטשיץ) עס זענען טעטיג פאָלגענדע אייגענע קאָלאָניעס: 1) אין קאַרוויע אויפ'ן באַלטישען ים (פּרייז 2 וואָכען 77 זל.) 2) אין זאַקאָפּאַנע (יאַשטשעבאָווקע) 3) אין קאַזשימיעזש ביי דער ווייסעל. 4) אין אורלע ביי וואַרשאַ. אינפאָרמאַציעס ערטיילט און איינשרייבונגען נעמט אָן דער סעקרעטאַריאַט פון דער יודישער געזעלשאַפט געזעלשאַפט פאַר לאַנד-קענטשאַפט אין פּוילען אָפּט. אין לאָדז וואָלטשאַנסקאַ 35 טעלעפאָן 53—121 טעגליך פון 20 ביז 22 שעה א חוץ שבת און זונטאָג

בברכת מזל-טוב חמה ולבבית הנני מברך את חבוי וידידי

ר׳ אברהם מרדכי כץ ומש: חתו

לרגלי חתונת בנם החביב

שרגא עם מרת טובה (יונה) הלטריכט

שיתקיים היום בארץ-ישראל (בת-אביב). יהי רצון שתזכה לראות מהם רוב נחת אושר ואושר לזוג הצעיר ח״ה מאושר.

משה הערשקאָוויטש לאָדז, קילינסקיעגאָ 25.

מודעה לאפרישי מאיסורא

דער קצב אברהם שיינוואַלד פון גאָשטשינע-דוואָר האָט נישט קיין נאמנות אויף כשרות, ווער עס האָט ביי איהם נעכטען געקויפט פלייש, דאָס זעלבע וואורשטען-פאַבריקאַנטען דאַרפען פרעגען אַ שאלה, ווען ער וועט זיך אונטערגעבען צו פאָלגען די כשרות תקנות וועט מען מפרסם זיין, דערווייל קען מען ביי איהם נישט קויפען פלייש צלם כשר, און אַ שאלה אויף די כלים.

לאָדזער ראַבינאַט

דער פּאַביאַניצער רבי שליט״א

הרב עמנואל וועלטפריינד,

אַדמו״ר מראַספּשאַ פון שרודמיעסקאַ 44 (נאָוואָ-צעגיעלניאַנאַ איז צוריקגעקומען פון ציעכאָצינעק

גאַלאַנטעריע־טריקאָטאַזש

צו פערקויפען אַ שטאַנד אין צענטרום שטאָט צו אַמאַטיגן פּרייז טעל. 172-32 אדער 193-46

STARSZY FELCZER

W. Suszkiewicz

צוריקגעקעהרט

11 Listopada 15 (קאָנסטאַנטינער)

front II piętro – פראָנט 2 שטאָק – Tel. 155-45

בערוהיגט שמערצען פון גאַל-שטיינער אָהן נאַרקאָזע.

Dr. med.

LAJCHTER

צאָהן-כירורג

צוריקגעקעהרט

Zielona 9, telefon 149-66.

Dr. med.

M. Taubenhaus

ספּעצ. פאַר פרויען און אַקושער-קראַנקהייטען

זגערזשער 11, טעל. 246-09

נעמט אָן פון 1-3 נאָכמ. און פון 5-8 אָוונט.

Dr. med. Berman

ספּעציאַליסט פאַר הויט און ווענערישע קראַנק. מענער-שוועכע און סעקסועלע בעראַטונג.

צעגעלניאַנאַ 15. טעלעפאָן 149-07

נעמט אָן פון 8 – 11 פאָרמ. און פון 4 – 8 אָוונט זונטאָג פון 9 – 1 נאָכמיטאָג.

פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med.

E. REICHER

ספּעצ. פאַר מענער-שוועכע קינדערלאָזיגקייט בעהאַנדלונג און סעקסועלע בעראַטונג

פּאָלודניאָוואַ 28. טעלעפאָן 210-93.

נעמט אָן טעגליך פון 5—8 אָוונט. זונטאָג פון 9—1 מיטאָג.

Dr. med. LUDWIK RAPEPORT

UROLOG

ספּעציעל נירען, בלאָז און אורין-קאַנאַל-קראַנקהייטען

האָט זיך איבערגעצויגען

אויף ציגעל-גאַס 8 (פריער 40) טעל. 236-90

נעמט אָן פון 9 ביז 1 און פון 6 ביז 8.

אַ משמש

דער וואָלבאָזשער רבי וואָס וואוינט אין לאָדז זגערזשער 38 זוכט אַ משמש אַבחור אָדער אַמענש וואָס איז אַליין אָהן אַ פאַמיליע ער וועט האָבען אַלץ וואָס ער בעדאַרף. צו מעלדען זיך ביים רב.

ערשטקלאַסיגער

בוכהאַלטער-בילאַנסיסט

(קאָוואַליר), שעהנע האַנדשריפט, בעהערשט גוט די פּוילישע שפּראַך, בעקאַנט אין די מאַ-שינען... זוכט אַ פּאָסטען פאַר איין מעסיגען געהאַלט. אָפערטען אין דער רע דאַקציע סוב. „אַרבעטסזאַם.“

3533

די לייטונג פון בעוואוסטען חדר-שול

„תורה-ודעת“

אין לאָדז, פּילסודסקיעגאָ 12, (פריהער ווסכאָדניאַ)

מאַכט בעקאַנט,

אַז צום נייעם שול-יאָהר 1932/3, ווערט דאָס חדר-שול, פולשטענדיג רעאָרגאַניזירט און אויסגעשטעלט אויף אַזאַ אויפן, אַז עס זאָל ווי געהעריג ענטשפּרעכען דעם גייסטיגען ניוואָ, וואָס דאָס חדר האָט זיך געשטעלט אַלס ציל ביים ענשטעהן. אויך ווערט געעפענט פאַר די תלמידים, וואָס האָבען געענדיגט דאָס פאָריגע שול-יאָהר די מחלקה ו׳, אַ מחלקה ז׳.

בעזונדער ווערט פיל פערבוייטערט און פערגרעסערט די פרעבעל-שול, ווי עס איז געוואָרען אַנגאַזשירט רי-טירטע און פאַכמענישע קרעפטען.

איינשרייבונגען קומען פאָר טעגליך פון 2—9 פאַרמיטאָג און פון 7—4 נאָכמיטאָג.

די לאַנג-בעוואוסטע רעליגיעז-נאַציאָנאַלע ערציהונגס-אַנשטאַלטען

קאַצענעלזאָן-נאַחומאָוו

7-קלאַסיגע מענער-שולע און רעליגיעזער חדר

8 נאַד-לודקאַ 8 (צדישע: בעהאָמיעסקאַ און חסכ אָדניאַ) טעלעפ. 177-01

ס ווערען אָנגענומען יונגלעך פון 3 ביז 15 יאָהר פון 3 יאָהר אין גן-ילדים-פרעבעלשולע פון 5½ יאָר אין אַ פאָרבערייטונגס-קלאַס Ao פון 7 ביז 15 יאָהר – אין אַלע 7 קלאַסן.

איינשרייבונגען נאַד-לודקאַ 8, טעלעפאָן 177-10 אין די שעה'ן פון 11-2 נ. מ.

7-קלאַסיגע קאָעדוקאַציאָנס-שולע

און בעקאַנטע מוסטערהאַפטע

פרעבעל-שולע — גן-ילדים

20 פּאָמאָרסקאַ 20 (דורכגאַנג דורכ'ן תויף סאַלנאַ 4)

קינדער פון 3 ביז 15 יאָהר ווערען אָנגענומען פון גן-ילדים אָן – ביז צו דער 7-טער קלאַס

איינשרייבונגען פּאָמאָרסקאַ 20 (דורכגאַנג סאַלנאַ 4) אין די נאָכמיטאָג-שעה'ן פון 3-6 אָוונט

Koncesjonowane przedsiębiorstwo instalacyjno-techniczne

Elpern i Reznik inżynierowie

NARUTOWICZA 2 :— TELEFON 223-83

wykonywują instalacje wodociągowe, kanalizacyjne, centralnego ogrzewania, oraz wszelkie roboty budowlane

Specjalność: Przyłączanie domów do kanału miejskiego

Ceny konkurencyjne

לאדזשער טאגעבלאט

דער רעדאקטאר נעמט-אן פון 6 ביז 7 אין אָוועגד
נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט

Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16
טעלעפאנען: רעדאקציע 160-57, אדמיניסטראציע 100,47

אמעריקא און סאוויעט-רוסלאנד

פון אב. גאלדבערג

לויט אלע כללים פון דער לאגיק, וועד שמועסט פון דער עקאנאמיש-מאטעריאליסטישער וויסענשאפט, וואלט אמעריקא שוין לאנג געדארפט אנערקענען סאוויעט-רוסלאנד, ספעציעל האט עס געדארפט געשעהען אין די לעצטע צוויי קריזיס-יאהר, און לסוף „רוהרט זיך דער וואגען נישט פון ארט". אמעריקא איז פער'עקשנ'ט און רוסלאנד בלייבט נישט אנערקענט. די סבות דערפאר זענען נישט קלאר. זיי ווערען אויך נישט ערקלערט.

לויט'ן פשוט'ען שכל וואלט פון אזא אנערקענונג ארויסגעקומען א גרויסע טובה פאר ביידע פעלקער, און אויב איהר ווילט, פאר דער גאנצער וועלט.

צו אלערערשט אמעריקא אליין. מען ליידט דארט איצט פון א שווערען, אומפערגלייכליכען קריזיס. עס איז נישט דער געוועהנליכער ציקל-קריזיס, וואס קומט דארט פאר פעריאדיש יעדע זיבען יאהר, אזוי צו זאגען, ציהט זיך א יאהר צייט און נאכדעם קומט צוריק „פראספעריטי" און עס איז „חדש ימינו כקדם". אלע נעבען צו, אז דער קריזיס איז גאר נלייך צו די אנדערע קריזיסען.

עס איז איבריג זיך דא אריינצולאזען אין ערקלערונגען מכח אלע סיבות פון קריזיס. דאס איז דא נישט נויטיג און עס וואלט אונז ווייט פערפיהרען. אין פערבינדונג מיט דער בעהאנדעלטער פראגע פון אנערקענען סאוויעטען-רוסלאנד, איז גענוג צו דערמאהנען, אז איין הויפט-סיבה איז דאס, וואס אמעריקא מוז איצט האבען מערק פאר איהר שטייגענדער אינדוסטריע און זי האט זיי נישט. זי האט ביז נישט לאנג זיך געקאנט צופרידענשטעלען מיט איהר אייגענעם מארק. אבער דעמאלט האט אמעריקא אנדערש אויסגעזעהען. מען האט דארט נישט אזויפיל פאבריצירט, ווי היינט. און מען האט געהאט א גרויסען פארמער-עלעמענט, וואס האט זיך אין דער פראדוקציע געניטיגט. דערצו איז נאך געווען א שטענדיג וואקסענדע אימיגראציע, וואס, הגם זי האט פערגרעסערט די צאהל ארבייטער, האט זי אבער אין די ערשטע פאר יאהר מעהר פערבראכט, ווי זי האט פראדוצירט, און דאס האט געמיינט מעהר בעשעפטיגונג. די לאגע איז אבער אנדערש איצט. די פראדוקציע האט גענומען ווילד שטייגען, א דאנק די ערפינדונגען. דער פארמער-עלעמענט האט זיך דארט פערקלענערט, דאס הייסט, אז צופיל מענשען זענען ארייגעצויגען געווארען אין דער אינדוסטריע, קיין אימיגראציע איז נישטא. פראדוצירט מען דארט צופיל און מען איז געצוואונגען צו זוכען נייע מערק פאר דער פראדוקציע און די זענען ווענינ און פערלאפט פון אנדערע פעלקער.

דאס איז דאס פראבלעם, און בשעת אמעריקא זוכט אנ'ענטפער, שטעהט רוסלאנד און בעט זיך, אז מ'זאל מיט איהר האנדלען. זי האט א גרויסען ברייטען מארק פאר פיל פון איהרע סחורות. רוסלאנד וויל טאקע ווערען אונאפהענגיג און וויל מיט דער צייט ווערען גלייך מיט אמעריקא, וואס שייך אינדוסטריע און חלום'ט אפילו זי איבערצויאגען. אבער דאס פערשטעהען דאך אלע, אז דאס איז א זאך, וואס וועט נישט געשעהען אין פינף יאהר און נישט אין פינף מאל פינף.

אמעריקא איז אויך נישט אינדוסטריאליזירט געווארען אין פינף און צוואנציג יאהר. עס האט איהר גענומען פיל מעהר צייט און זי האט געהאט בעסערע בעדינגונגען, ווי רוסלאנד. קיין אמעריקא זענען געקומען די מעכאניקער פון דער וועלט. זי האט אויך איירע פלענער דורכגעפיהרט אין א פיל רויהיגערער צייט, נישט אונטער דער מורא טאמער קומט דער שונא און פערטרייבט דיך, אדער טאמער מאכען די קאמוניסטען א קאנספיראציע און ווארפען דיך ארונטער, אדער טאמער רינגלען זיי דיך ארום מיט „קארדאן סאניטער", דאס הייסט, מאכען דיך פאר א מצורע און לאזען דיך גארנישט צו און דו געהסט אוים פון נויט.

אמעריקא האט איהר אינדוסטריאליזאציע רוהיג דורכגעמאכט, אהן שרעק און ציטער. דערביי האט אמעריקא נישט געהאט קיין אנדערע מחשבות ביי דער אינדוסטריאליזאציע, ווי בלויז די זאך אליין. עס איז געווען „קונסט לשם קונסט". אין סאוויעט-רוסלאנד איז דאך די לאגע אנדערש. עס איז אינדוסטריאליזאציע לשם א גרויסען אידעאל, וועלכען די וועלט האט נאך ביז איצט נישט געזעהען. עס איז עפיס, וואס איז נאך נישט געווען, סיידען אין די פרעהיסטארישע צייטען. מוז דערפאר אין רוסלאנד די אינדוסטריאליזאציע פארקומען לאנגזאמער און נישט שנעלער ווי אין אמעריקא. וועט דערום אט דער ענין אינדוסטריאליזאציע אין רוסלאנד זיך נישט ענדיגען אין פינף יאהר, נישט דורך א „פיאטילעטקא", וואס איז אויסגעקלערט געווארען פון קלוגע מענשען, כדי צו רופען אלס צוקער-לעקעכעל פאר די הונגעריגע מאסען, נאר עס איז א געשעפט פאר פיל צעהנדליגער יאהרען. און עס איז קאן אומגליק נישט, דאס הייסט, עס וואלט נישט געווען, ווען די מאסע וואלט נישט דארפען אין דער צייט הונגערן, ווען די אינדוסטריאליזאציע וואלט נישט דורכגעפיהרט געווארען אויף דעם חשבון פון דעם פלייש און מארך פון פאלק.

איך וויל דא נישט פערטיידיגען סאוויעט-רוסלאנד, הלמאי זי בויט איהר אינדוסטריאליזאציע אויף דעם הונגעריגען מאגען פון די ברייטע מאסען. אויך [illegible] די אנקלאגע. אבער עס איז זיכער, אז רוסלאנד [illegible] ערקלערונג האט א גוטען תירוץ: מיר מוזען זיך אינדוסטריאליזירען שנעל, ווייל אלא נישט, קאנען אונזערע שונאים אין דער צייט פון א מלחמה אונז בעזיגען, און שונאים האבען מיר גענוג. זיי טראגען אלע דאס מעסער הינטער דער פאלע. געלד פאר אינדוסטריאליזאציע האבען מיר נישט, סיידען מיר זאלען עס נעמען פון קישקע-געלד. איז באין ברירה נעמען מיר עס פון דער קישקע.

אלעמאל צו אונזער פראגע האט עס [illegible]. עס איז זיכער, אז די סאוויעטישע פיהרער זענען גארנישט אזעלכע נאראנים, אז זיי זאלען וועלען דוקא אויסהונגערן די מאסען, הגם זיי האבען נישט קיין נוצען. וואלטען די סאוויעטישע פיהרער געקאנט בעפרידיגען די בעדערפנישען פון די מאסען און צו דער זעלבער צייט קאנען אנגעהן מיט זייער ארבייט פון אינדוסטריאליזאציע, וואלטען זיי עס אודאי געטאן, מחמת דעמאלט וואלט דאך זייער רעזשים געווען פיל זיכערער. אזוי קאן נאך די נויט זיך אריינמישען און מאכען א שטריך אין דער רעכנונג, אבער ווען קיין נויט איז נישטא, איז דער טראן פון דעם מושל פעסטער.

סאוויעט-רוסלאנד איז גרייט ביי אמעריקא פיל צו קויפען. אמעריקא האט פאר איהר די אלע סחורות, וואס זי דארף האבען. זי דארף טראקטארס, אמעריקא האט זיי. זי דארף האבען די אלע מאשינען, וואס אמעריקא האט פאר מאדערנער פארמערט. די סאוויעטען ווילען איינפיהרען דוקא מאדערנע פארמערע, וואס נאר דעמאלט איז מעגליך קאמוניזאציע. אמעריקא האט די אלע מאשינען. זיי שטעהען פערטיג און ווארטען אויף קונים, און קיין קונים זענען נישטא. רוסלאנד וואלט דערווייל געקויפט. אמת, זי חלומ'ט מיט דער צייט צו האבען אייגענע טראקטארן און „בוני-הערס און שניידערס". מיט דער צייט וועט זי עס אויך האבען, אבער דאס וועט נישט זיין אזוי שנעל. אמעריקא וואלט דערווייל געהאט גוטע קונים.

רוסלאנד דארף דערווייל אויך קליידער און שיך, העמדער און היטלען. קליינינקייטען, אזוי צו זאגען. דאס וועט זיך מיט דער צייט געוויס אליין קאנען מאכען. זי האט דאך א געוויסען טייל דערפון פאר'ן קריג אליין געמאכט. אבער די לאגע איז איצט אנ'אנדערע. דאס לאנד איז דעזארגאניזירט. און דער ערשטער צייט איז דאך זיכער געווען סאבאטאזש. עס פעהלען פאר אלץ מאשינען. עס פעהלט געוויסער רויה-מאטעריאל, וואס מען האט נישט געקאנט קריגען. מוזען זיי איצט די זאכען קויפען. עס זענען איצט פאראן פיל מעהר מענשען אין סאוויעט-רוסלאנד, וואס וואלטען זיך ווילען אייראפעאיש קליידען, אייראפעאיש לעבען. לאמיר דאס נישט פערגעסען: סאוויעט-רוסלאנד מיינט נישט א צוריקקעהר צו קאפיטאליזמוס, אזיאטיזם, טאטערען-איינפלוס נאך עס מיינט מיט ביידע אויגען געווענדעט נאך מערב-אייראפא. עס איז אנ'איבער'חזר'ונג פון פעטער דעם גרויסען'ס צייטען. און דעם זין איז לענין א נאכפאלגער פון זיין עלטער-עלטער-זיידען פעטער דעם גרויסען, און לענינגראד אנשטאט פעטראגראד איז נישט קיין פערשוועכונג פון א נאמען, נאר א פארטזעצונג אין דער זעלבער ליניע.

איצט בעגעהט זיך סאוויעט-רוסלאנד אהן לוקסוס. זי מאכט אפילו פון דער נויט א טוגענד, און זאגט זיך, אז וועך דארף עס די שמאכטעס פון דער פערפוילטער בורזשואזיע פון מערב-אייראפא? דאס איז אבער פאלש. עס איז זיך געמאכט הארץ. דער אמת איז גאנץ אנדערש. בנוגע די בעדערפנישען איז רוסלאנד דוקא גרייט נאכצומאכען אייראפא און אפשר זי איבערגעהן. די פראגע איז נישט ווענען בעדערפנישען, נאר מכח דער צוטיילונג פון די געשאפענע פראדוקטען.

וואס הייסט עס? עס הייסט, אז רוסלאנד איז א גוטער מארק פאר אלע סחורות. זי וואלט געקויפט אויטאמאבילען און פאנאגראפען און ראדיאס און

(ענדע זעה זייט 11)

די פאליטיק פון דער וואך

די ראל פון א געריכטס-אורטייל אין פאליטישען קאמף די היטלעריסטען געהען בארג-אראב. — צי וועט דער רייכסטאג פונאנדערגעלאזט ווערען און צי וועט מען אויסשרייבען נייע וואהלען

אין פאליטישען קאמף צווישען פארטייען און קלאסען מכח דער מאכט, האט שוין נישט איינמאל פאסירט, אז א גערוכטס-אורטייל זאל זיין א סימבאל, א סיבה פון בלוטיגע גאסען-קאמפען, פון א כחות-פערמעסטונג צווישען די צוויי לאגערן, וואס פיהרען צווישען זיך דעם קאמף. אזוי איז געווען מיט איינציגע יאהר צוריק אין עסטרייך, און אזוי קאן עס איצט ווערען אין דייטשלאנד. די בלוטיגע געשעהענישען אין ווין מיט איינציגע יאהר צוריק, וועלכע האבען אפגעקאסט צעהנדליגער קרבנות און שיער נישט פערוואנדעלט גאנץ עסטרייך אין איין גרויס שלאכטפעלד, זענען ארויסגערופען געווארען צוליב א גערוכטס-אורטייל. דאס פער'משפט'ען מיט שווערע תפיסה א מיטגליד פון סאציאליסטישען „שוץ-בונד" האט ארויסגערופען אזא פערביטערונג און צארן ביי די סאציאליסטישע מאסען אין עסטרייך, אז די לעצטע האבען אהן א בעפעהל פון דער פארטיי-פיהרונג זיך ארויסגעלאזט אויבער די גאסען פון ווין, ענטוואפענט די פאליציי און אונטערגעצינדען די הערליכע געביידע פון יוסטיץ-מיניסטעריום. דער דאזיגער „פוטש", וועלכער איז גיכער געווען א פראטעסט-אויסדרוק נעגען אורטייל, ווי א ווילען צו פערכאפען די מאכט, האט אבער געהאט גאנץ ערנסטע פאלגען פאר דער ווייטערדיגער אינערליכער געשטאלטונג פון עסטרייך. די בירגערליכע פארטייען, בעזונדערס די עקסטרעם-רעכטע האבען דערזעהען מיט איינמאל וואספערע כח עס שטעלען מיט זיך פאר די סאציאל-דעמאקראטען, און זיי האבען דעריבער אלס נעגענגעוויכט נעגען סאציאליסטישען „שוץ-בונד" געשאפען א פאשיסטישע „היימווער". זייט דאן זענען אלזא דא צוויי בעוואפענטע פארטיי-מחנות אין עסטרייך און די מלוכה שפילט די ראל פון דריטען, וואס דערלאזט נישט די ביידע כחות צו א פערמעסטונג. די ענטוויקלונג פון די געשעהענישען אין עסטרייך פאר די לעצטע יאהרען איז בכן א רעזולטאט פון א גערוכטס-אורטייל.

אויך אין דייטשלאנד קאן דער גערוכטס-אורטייל אין בויטען דעצידירען ווענען דער ווייטערדיגער געשטאלטונג פון דער דייטשער רעפובליק.

די היטלעריסטען זענען אין איין פרט גערעכט, ווען זיי שרייבען צו דעם בויטענער אורטייל א פאליטישען כאראקטער און בעשולדיגען די פאפען-רעגירונג אין די טויט-אורטיילען. פונקט אזוי זענען געווען גערעכט די עסטרייכישע סאציאליסטען, ווען זיי האבען בעצייכנענט דעם אורטייל געגען זייער מיטגליד אלס א קלאסען-אורטייל. די [illegible] מיטגלידער פון דער געזעלשאפט [illegible] צו א בעשטימטען קלאס, האבען זיך זייערע פאליטישע איבערציינגונגען, און ביים בעסטען ווילען צו זיין אביעקטיוו, צו שטעהן איבער די פארטייען און קלאסען, קאנען זיי נישט ארויסגעהן פון דער אייגענער הויט. דערפאר טראגט דער בויטענער אורטייל אונבעדינגט א פאליטיש-פארטייאישע בעפארבונג. אמת, אז די מערדער פון קאמוניסט פיעצוך, וואלטען איז א שנעל-גערוכט אויך געדארפט פער'משפט ווערען צום טויט. דער מארד איז אויסגעפיהרט געווארען מיט א פריהערדיגער צוגרייטונג און אויף אן אונגעהערט בעסטיאלישען אופן. אבער געמענדיג אין אכט די איצטיגע פאליטישע לאגע אין דייטשלאנד, ווען די פאפען-רעגירונג קאן — אויב זי וויל זיך שטיצען אויפ'ן רייכסטאג — נאר מיט דער הילף פון די היטלעריסטען בעקומען א מעהרהייט אין פארלאמענט, איז דאס פאר'ערן מצד'ן פראקוראר טויט-אורטיילען פאר די 5 היטלעריסטען, אונבעדינגט א פאליטישער אקט. דערפון איז כלל נישט געדרונגען, אז די פאפען-רעגירונג וויל איבעררייסען אויף שטענדיג מיט די היטלעריסטען. ס'קאן גרייליך זיין פערקעהרט. זי וויל האבען אין האנד עפעס אנ'אטוט געגען די גרויסע אפעטיטען פון די נאציאנאל-סאציאליסטען. די קעפ פון די 5 פער'משפט'ע איז דאס געווער פון דער פאפען-רעגירונג לגבי די היטלערים מען צו צווינגען זיי אויף הנחות ביים איינטיילען זיך מיט דער ממשלה. עס קאן אבער אויך זיין אנדערש. נעמליך אז די פאפען-רעגירונג וויל אזוי ארום קאמפראמיטירען די היטלעריסטישע בעוועגונג, ווייזענדיג, אז זי איז נישט בכח צו שיצען די לעבענס פון איהרע מיטגלידער, און דערפאר וועלען ביי די נאהענטסטע פארלאמענט-וואהלען, אויב מ'זאל דעם רייכסטאג פונאנדערלאזען באלד נאך דער ערשטער זיצונג, פאלען שטארק די היטלעריסטישע השפעות.

א סך זעהען נאר אין דעם בויטענער אורטייל א סימן, אז די פאפען-רעגירונג וויל בכלל נישט וויסען פון רייכסטאג. זי וויל רעגירען מיט'ן כח פון דער רייכסווער. זי האט מיט'ן אורטייל געווארפען א הענטשקע די היטלעריסטען און אזוי ווי אהן זיי וועט זי נישט בעקומען קיין אונטערשטיצונג פון רייכסטאג, וועט זי אוהם פונאנדערלאזען, נישט אויסשרייבענדיג בכלל קיין נייע וואהלען. ס'איז כלל נישט אויסגעשלאסען, אז אין פאפען-קאבינעט זענען לעת עתה פאראן מיינונגס-פערשידענהייטען מכח דער ווייטערדיגער טאקטיק, ד. ה. צי איבעררייסען לחלוטין מיט די היטלעריסטען, צי פונאנדערלאזען דעם רייכסטאג און ענדליך צי מ'זאל דערנאך בעשטימען נייע וואהלען. די טאקטיק וועט טאקי בעשטימט ווערען לויט דער ענטוויקלונג פון די געשעהענישען אין די נאהענטסטע טעג. איינס איז אבער זיכער, נעמליך, אז די טויט-אורטיילען אין בויטען זענען ארויסגעגעבען געווארען מיט דער הסכמה פון דער רייכס-רעגירונג און אפשר טאקי אויף איהר א ווינק. די פאלגען פון בויטענער אורטייל זענען שוין געקומען צום אויסדריק אין דעם, וואס די אונטערהאנדלונגען צווישען די היטלעריסטען און צענטרום זענען איבערגעריסען געווארען. די היטלעריסטען זעהען שוין איין, אז די פאפען-רעגירונג וועט נישט אפטרעטען. אויב אפילו דער צענטרום מיט די נאציאנאל-סאציאליסטען וועלען צווישען זיך אדורכקומען און זיך איינטיילען מיט די טעקעס. דער אורטייל האט בעוויזען די היטלעריסטען, אז די רעגירונג פון פאפען—שלייכער בויט אלץ אויף דער „רייכסווער", נישט אויפ'ן רייכסטאג. זיי מוזען דעריבער ווענדען זייער גאנצע אויפמערקזאמקייט אין דער ריכטונג פון דער פאפען-רעגירונג. זיי האבען פערשידענע ווענען און זיי געהען טאקע מיט די אלע ווענען צוזאמען. לפנים שרייען זיי, אז זיי געהען נאך מיט מלחמה, אבער זיי געהען אויך מיט תפילה, זיי בעטען הינדענבורג'ן מבטל צו מאכען דעם אורטייל, און זיי וואלטען זיכער איצט איינגעגאנגען אויף די בעדינגונגען, אויף וועלכע היטלער האט נישט געוואלט איינגעהן דעם 13-טן ה. ח. ווען ער איז געווען ביי הינדענבורג'ן ד. ה., אז זיי זאלען בעקומען דעם אמט פון וויצע-קאנצלער און די טעקע פון פרעמיער אין פרייסען.

זיי וואלטען איינגעגאנגען אויף די בעדינגונגען אויך צוליב אנ'אנדער סבה. זייט זייער נצחון דעם 31-טען יולי בעת די רייכסטאג-וואהלען, געהט זיי מיט דער פוטער אראפ. דער מיאוסער אפשניט, וועלכען היטלער האט געכאפט ביים אלטיטשקען הינדענבורג, האט זיי קיין נייע אנהענגער נישט געבראכט. דער בויטענער אורטייל האט זיי נאכמעהר קאמפראמיטירט. ווי זאל האבען זיך נישט נאר קאמפראמיטירט דערמיט, וואס זייערע מיטגלידער ווערען פער'משפט צום טויט און זיי קענען זיי נישט-ראטעווען, נאר נאכמעהר דערמיט, וואס זיי מוזען די מערדער נעהמען אין שוץ. וואס היטלער נעהמט אויף זיך א טייל פון דער פעראנטווארטליכקייט פאר אנ'עקעלהאפטען מארד.

אויב די פאפען-רעגירונג איז דאס אויסען געווען, אויב זי האט געוואלט דערמיט אפשוואכען היטלער'ס פאפולאריטעט, איז עס איהר גלענצענד געלונגען. זאלען איצט קומען נייע וואהלען אין דייטשלאנד, וועלען פעהלען היבשע מיליאנען פון די 14 מיליאן שטימען, וועלכע די היטלעריסטען האבען בעקומען ערשט מיט 4 וואכען צוריק. די פאפען-רעגירונג האט אזוי ארום אפשר געוואונען איהר ווילען, אפשר צוליב גאנץ אנדערע כוונות, אפגעשוואכט דעם כישוף פון היטלערן, וואס האט געהאלטען אין שפאן דאס דייטשע פאלק די לעצטע 2 יאהר.

דער בויטענער אורטייל קען ווערען א ווענדע-פונקט אין דער געשיכטע פון רעפובליקאנישען דייטשלאנד, אבער אין א גאר אנדערער ריכטונג, ווי עס איז געווען דער ווענדע-פונקט פון אורטייל אין עסטרייך.

בן משה

דער גלגול פון א סוחר

פון יוסף פערלמוטער

ידידי! איך געדענק, אז ווען איך בין געווען א קינד און די שטוב-מענשען האבען זיך אנגעהויבען מיט מיר צו צאצקען: דער האט מיר געברענגט א שפילכעל, דער טאטע האט מיך נישט געלאזט געהן אין חדר אריין און די מאמע האט מיך גענומען צו זיך אין בעט אריין און אלע האבען מיר גענומען קוקען אין די אויגען אריין — האב איך שוין געוואוסט אז דער סוף וועט זיין, אז ס'וועט קומען קריינזלער פעלדשער און וועט מיר ארויפהאקען א פולע פלייצע מיט באנקעס און איך וועל נישט קריגען צו עסען און כ'וועל מוזען שווענקען דעם האלז מיט ביטער-וואסער... איך וועל נישט קאנען ארויס און נאס אריין זיך שפילען מיט די חברים. קורץ, עס געהט אויף מיר א גוטע גרויסע קרענק...

אזוי איז שוין ביי מיר געבליבען א כלל אויפ'ן גאנצען לעבען. טאמער זעה איך נאר, אז מען גערט עפיס אויפטאן פאר עמיצען, ווייס איך שוין אז מסתמא איז יענער שוין גוט אין דער אדמה און קאן זיך געוויס שוין אליין נישט העלפען און מוז געביך אנקומען צו פרעמדער הילף... ס'איז אפילו דא א ווערטעל אויף דעם אויך, אז זינט ס'איז ענטשטאנען די חברה צער בעלי חיים, איז אפילו א קליין הינטעל נישט זיכער דורכצוגעהן דורך דער גאס...

ווייסטו, ידידי, אקעגען וואס איך שרייב דיר דאס? טאקי אקעגען אונז סוחרים גופא. איך געדענק, למשל, אז מיין פאטער ע"ה, געדענקדיג אמאל שבת פון דאווענען, האט אוהם עפיס אנ'ערל פערטשעפעט אין גאס און איך בין מיטגעגאנגען מיט'ן טאטען און „אוטשאסטאק" אריין. וואס פאר א דרך-ארץ מען האט געהאט דארט פאר'ן טאטען! ער איז דאך עפיס נישט אבי-ווער, ער איז דאך עפיס א קופיעץ. און אלע, פונ'ם כמאיקאווי ביז דעם קאמיסאר, האבען אוהם דאך געקענט. און אלע האבען געוואוסט, אז מען דארף דרך-ארץ האבען פאר א סוחר. ער האט דאך עפיס געצאהלט הונדערט און צוואנציג רובל א יאהר פאר א פאטענט...

אין ווער שמועסט נאך פון א סוחר מיט א גילדע, איז דאך עפיס גאר געווען לעילא ולעילא, פריווילעגירט אפילו אין מאסקווא, און פעטערבורג, מיט א טיטעל איינגעקריצט אזש אויפ'ן פאס מיט גרויסע פעטע אותיות, „פערווי גילדינע קופיעץ"... עפיס א קליינינקייט, ער האט דאך דערפאר טאקי בעצאהלט א קימאיל'ן פון זעקס הונדערט קארבען א יאהר, אבער דער קאמיסאר אליין האט דאך דער ערשטער פאר אזא איינעם געצויגען דעם היט מיט „אושאנאוואניע" טיר און טויער זענען פאר אזא סוחר געשטאנען אפען און בכלל איז דאן דער נאמען „סוחר" געווען עפיס ווי א מין סגולה למזיקין. יעדער, וואס האט געטראגען אויף זיך אט דעם נאמען, האט געפיהלט, אז ער טראגט א [illegible] „טומעל", וואס פערנעמט א בעסערע שטעל אין דער געזעלשאפט, עפיס, ווי א מין בריה התיכון אין משכן, וואס אלע און אלעס האבען זיך אויף אוהם אנגעשפארט און ער איז געווען די בריק, וואס ביי דער פאבריקאנט, ביי דער קאנסומענט, ביי דער ארבייטער, זענען געווען אויף אוהם אנגעוויזען...

אבער, ווייסטו, ידידי, ווען דאס איז אזוי געווען, ווען לאדז האט נאך נישט געהאט קיין צעהן סוחרים-פעראיינען, און אין ווארשא האט מען נאך נישט געוואוסט און אפילו נישט פערשטאנען, אז מען דארף האבען אייגענע ספעציעלע סוחרישע פאסלעס, וואס זאלען דארפען אזש און זיין „פערטיידיגען" דעם סוחר. דער סוחר האט גארנישט געוואוסט פון קיין שתדלנים מיט קיין ארגאניזאציעס, וואס זיצען גאנצענע טעג און נעכט און רק זיי קלערען ווענען טובות און ישועות פאר'ן סוחר... נאר זייט, ידידי, ס'זענען געשאפען געווארען אט די אלע חברות (צער-בעלי-חיים'ניקעס) מיט די פאסלעס, מיט די שתדלנים, וואס האבען זיך געשטעלט פאר א צוועק מזכה צו זיין דעם סוחר מיט אלעם גוטען, האט מען אוהם קודם כל מזכה געווען, אז דער נאמען סוחר, „קופיעץ", וואס איז זיך אזוי פיל יאהרען געשטאנען אין פאס בכבוד, האט אראפגענידערט צו דער מדרגה פון „האנדלויאנצי", וואס ס'האט עפיס באלד געהאט א ביינעשמאק, עפיס ווי די „האנדלאזשעס", וואס דרעהען זיך אויף די הויפען און שרייען: האנדעל! האנדעל! אלטווארג קויף איך!... נישט קיין נפקא-מינה, צי ער שטעהט אויף דער גאס און האנדעלט מיט בייגעל, צי ער צאהלט צעהנער טויזענדער זלאטעס א יאהר פאדאטקעס... אלץ איינס, דער זעלבער האנדלאזש, דער זעלבער יחסן...

אזוי קייקעלט זיך דער סוחר אונטער'ן פראטעקטאראט פון די געוואלדיגע גרויסע פערזארגערס זייערע ממדרגה למדרגה, ביז צו דער לעצטער מדרגה פון לאזען זיך בעזוכען דורך יעדען איינעם, וואס האט א לעגיטימאציע אין קעשענע און א טעקע אונטער'ן ארעם, כמעט ער האט ח"ו קיינעם נישט בע'גנב'עט... דער סוחר האט נישט היינט צו טאג קיין מנוחה אפילו שבת און יום-טוב; האנדלען טארסטו טאקי נישט מעהר, ווי פינף טעג אין וואך, אבער עקזעקוציעס מוזסטו דיר לאזען מאכען זיבען טעג אין וואך!... און טאמער האסטו נאך געהאט א מינוט מנוחה און האסט דיר כמעט א רגע געוואלט איינרעדען, אז דו ביזט נאך א מענש מיט מענשען גלייך, כמעט איין טאג אין וואך, אום שבת, אראפווארפען פון זיך די וואכעדיגע מלבושים מיט די וואכעדיגע דאגות, קאן מען שוין דאס אויך נישט...

מ'שטייערט געזאגט, די שבתים מיט די ימים-טובים, וואס מיר, סוחרים, האבען היינטיגע צייטען!... אז כך הכל די פיאנינאס מיט די שעהנע מעבעל האט מען אונז שוין לאנג אראפגעטראגען, און די גרויסע הנאות, וואס מיר האבען פון די רייכע פעטע מאכלים, מ'שטיינס-געזאגט, דארף איך דאך דיר נישט דערצעהלען, ווייל אלע מיני מטעמים. מיט די שליו, בשר ודגים, זענען געבליבען בלויז אין די זמירות און נישט אויפ'ן טעלער... אבער איין זאך איז כמעט געווען, וואס מען איז פטור געווארען פונ'ם עקזעקוטאר. איז יעצט וויל מען אונז דאס אויך צונעמען, אף על זה פקחת עיניך...

און וואס מיינסטו, טוען אונזערע „פערזארגער" שאי אפשר לפורטן כי רבים הם? מען רופט צוזאמען פערזאמלונגען, מען לערנט אונז, ווי זיך „צוצופאסען" צו די נייע פעראָרדנונגען, וואס דארפען בקרוב אריין אין'ם לעבען אלס געזעץ, אום מיר זאלען זיך וויסען ווי אומצוגעהן, אום נישט ארויסצורופען ח"ו קיין קאנפליקטען...

ווארום טאמער קומט צו דיר אריין דער עקזעקוטאר און נעמט דיר אראפ דעם גאלדענעם זייגער, וואס דו האסט געקריגען אלס חתן מיט דרייסיג יאהר צוריק פון דיין מחותן, זאלסטו דיר גוט אויפפערענען און דו מוזט אוהם צולייגען ס'בייטעלע מיט'ן פארטפעל, וואס ס'געפינט זיך גראד א ביסעל געלד אויסצוקויפען א טשעק, (וואס טאמער צאהלסטו אוהם נישט, געהסטו זיצען און חד גדיא אריין אויף שעהנע טעליבע וואכען) — אלס צולאג, ווייל אזוי זאגט ס'געזעץ און נעגען געזעץ טאר מען נישט געהן... און אויף דעם זענען מיר א סוחרים-פעראיין און מיר שטעהען טאקי „אויף דער וואך", דיך צו ווארענען און מתרה צו זיין, אז דו זאלסט וויסען די געזעצען, וואס זענען דיך נוגע, ווארום סוף כל סוף ביזטו דאך נישט מעהר ווי א „האנדלאזש", און א האנדלאזש דארף נישט זיין ביי זיך קיין גרויסער יחסן, מען קאן אויסקומען אהן אוהם אויך...

נאר זעהסטו, ידידי, בוכער מוזען מיר פיהרען דוקא ווי ערשטראנגיגע ציווילזירטע סוחרים, און דא ביזטו דוקא שוין א סוחר, וואס פיהרט אנ'אייראפעאיש געשעפט, נישט קיין האנדלאזש! און נישטא קיין תירוצים מיט קיין תשובות: איך קאן נישט... איך בין נישט בעהאווענט אין עניני בוכהאלטעריע... אויב דו ביזט א סוחר מוזסטו צושטעלען בוכער, אויב נישט, ביזטו ראוי לאיצטלא, לויט'ן פאראגראף דעם און דעם, וואס פאר נישט פיהרען בוכער, אדער פאר יעדער נישט פונקטליכקייט ווערט מען בעשטראפט מיט תפיסה... אזוי זאגט בפירוש ס'געזעץ, און אונזערע מנהיגים, די צער בעלי-חיים'ניקעס, האבען שוין פערטיגע געדרוקטע צירקולארען, ווי אזוי מען דארפט זיך נוהג זיין ביים פיהרען די בוכער מיט אלע דקדוקים התלויות בה, און מיר, „האנדלאזשעס", וואס מיר פיהרען שוין געשעפטען אזוי פיל צעהנדליגער יאהרען וועלען זיך מוזען אויף דער עלטער פערשרייבען אין א שקאלע האנדלאוועס און זיצען צווישען די לאווקעס און קנעלען...

יא, יא, ידידי, דאס אלץ איז לייידער נישט קיין בלויזער פעליעטאן, נאר מיר וועלען דאס בקרוב פיהלען מבוקר עד ערב אויף אונזערע פלייצעס.

ידיד יוסף

Park „HELENóW"

שבת, דעם 27-טן אויגוסט

לעצטער אויפטריט פאר'ן אפפאהרען פון

Sasza Baroński

ציגיינער-ראמאנסען, רוסישע לידער און ווערטינסקי'ס

ס'נעמט אויך אנטייל דער באלעט-מייסטער פון דער פאזנער-אפערע

NIA CARRA און די בערימטע טענצערין K. OSTROWSKI

5 א זייגער נאכמיטאג פאפולערער קאנצערט

אונטער דער דיר. פון סעווערין פיעטרושקא.

בעמערקונג: בעת'ן קאנצערט טענץ אויף דער פרייער לופט.

איינטריט 1 זל.. הנחה 50 גר.

זונטאג, 11.30 פארמיטאג מוזיקאלישער פריהמארגען

Dr. ROMAN BORNSTEIN
CIECHOCINEK
willa „Ormuzd"

די נעבעכדיגע יחסנים

די נישט בעטײליגטע אין יודישען קאָנגרעס

פֿון ד"ר א. מוקדוני

ווײסען מיר שוין ווער עס וועט נישט קומען אויפ'ן יודישען קאָנגרעס.

עס וועט נישט קומען די אַלטע מוהמע „יקא".

עס וועט נישט קומען דער דײַטשער הילפֿס־פֿעראײַן.

עס וועט נישט קומען אַנ'עהנליכע חברה פֿון פֿראַנקרײַך.

און די לאָנדאָנער קהלה וועט נישט קומען.

פֿערשטעה איך נאָך די לאָנדאָנער יודען, זײ שפּילען אַ גרויסע ראָלע אין דער ענגלישער פּאָליטיק, זײ האָבען זיך אין דער ענגלישער פּאָליטיק אַרײַנגעכאַפּט נישט אַלס יודען, זײ זענען אַרײַן אין דער ענגלישער פּאָליטיק, ווי עכטע ענגלענדער.

פֿערשטעה איך, אַז די ענגלישע יודען ווילען נישט טומלען און פּאָלדרע'ן וועגען זײער יודישקײט.

זײ זענען ענגלענדער אין דער פּאָליטיק און קאָנען דעריבער נישט זײַן קײן יודען אין דער יודישער פּאָליטיק.

אָבער אַ שטיקעל חידוש איז מיר אויף דער אַלטער מוהמע „יקא".

זי האָט דאָך שוין קײן געלד און אָהער מעג אָנשטײן צו פֿאָהרען אויף אַ יודישען קאָנגרעס, וואָס וויל אָרומרעדען דעם מצב פֿון יודען אין דער וועלט.

מילא, אַמאָל איז זי געווען זעהר רײַך, זי האָט געשאָסטען מיט געלד, און אַ מנדב וויל נישט זיצען בײַ אײן טיש מיט די, וועלכע בעקומען פֿון איהם די נדבות.

אָבער איצט, ווען זי איז אָרים געוואָרען, קאָן זי דאָך זיצען מיט אַלע יודען בײַ אײן טיש.

איז אָבער כסדר אַזוי מיט נעבעכדיגע נבירים, זײ פֿערלירען טאַקע דאָס געלד, אָבער די שלעכטע און מיאוס'ע געוואוינהײטען פֿון נבירים בלײַבען בײַ זײ.

אָבער נאָך אַ גרויסער חידוש איז אויף דעם דײַטשען הילפֿס־פֿעראײַן.

די דאָזיגע חברה איז פֿאַר דער מלחמה געווען שטאַרק רײַך און זי האָט טאַקע געקאָנט העלפֿען עמיצען.

אָבער זינט דער מלחמה פֿערמאָגט זי נישט קײן צובראָכענעם גראָשען און קאַסע, און זי קאָן קײנעם נישט העלפֿען.

אַ חוץ דעם זענען די לײַט פֿון דעם דײַטשען הילפֿס־פֿעראײַן איצט אַלײן אויף געבראָכענע צרות.

די נעבעכדיגע נבירים און שטאָלצע דײַטשע בירגער זענען געוואָרען איצט די אומגליקליכסטע מענשען אויף גאָט'ס וועלט.

עס איז אָנגעשטאַנען אויף זײ אַ גרויסע באַנדע היטלעריסטען, וואָס לאָזען זײ דעם טאָג נישט אויפֿהײבען, וואָס לאָזען זײ נישט האַנדלען, וואָס שלאָגען זײ אין די נאָסען און וואָס האָבען די רײַכע יודישע בעפֿעלקערונג פֿערוואַנדעלט אין קבצנים.

ווילען די דאָזיגע יודען נישט קומען אויף אַ יודישען קאָנגרעס לכבוד אײגען זיך. כאָטש אַראָפּרעדען פֿון האַרצען און כאָטש זיצען נעבען אײגענע יודען אַ ביסעל צײַט.

זײ ווילען נישט...

איז אַ צער אויף די דײַטשע יודען.

זײ זענען אַמאָל געווען שטאַרק און געשפּילט אַ גרויסע ראָלע, האָבען זײ געהאַט די מעהרסטע פֿון אַלע רײַכע און שטאַרקע יודען, די מעהרסטע האָט אָנגעוואַנט אַלע אומגליקליכע און אַלע געיאָגטע און געפּײַניגטע יודען, אַז זײ זאָלען נישט טומלען, אַז זײ זאָלען נישט אויפֿהײבען קײן הויך קול.

וואָרום גויים האָבען פֿײַנד, אַז יודען שרײַען.

און עס קאָן אַגב אַמאָל פֿערשטאָפּען די רײַכע יודען, וואָס לעבען אין וואוילשטאַנד און האָבען שוין כמעט אָפּגעמאַכט מיט די דײַטשען, אַז זײ זענען גאָר קײן יודען נישט...

איצט זענען די נעבעכדיגע שטאָלצע דײַטשע יודען געוואָרען די טאַמע שוואַרצע קענדיגע, די טאַמע קרוכלענדיגע יודען.

די דײַטשע יודען האָבען מורא, אַז מען וועט אויפ'ן יודישען קאָנגרעס רעדען וועגען היטלער'ן און דאָס קאָן נאָך מעהר אויפֿרײצען די היטלעריסטען.

געוויס וועט מען אויפ'ן קאָנגרעס רעדען וועגען די נידערטרעכטיגע היטלעריסטען און וועגען דעם געמײנעם טראָפּ היטלער.

און זיבעצען מיליאָן יודען האָבען בעקומען אַט די דאָזיגע דײַטשע מעטאָדע.

פֿאַר די זיבעצען מיליאָן יודען איז היטלער און היטלער'ס גאַנצע וועלט נישט קײן פּאָליטיקער, מיט וועלכען מען דאַרף פֿיהרען פּאָליטיק. פֿאַר די זיבעצען מיליאָן יודען איז היטלער פּשוט אַ באַנדיט און מען דאַרף איהם בעהאַנדלען ווי אַ באַנדיט.

די דײַטשע יודען פֿיהרען פּאָליטיק מיט דעם באַנדיט היטלער, זײ רופֿען איהם אין געהײם און זײ ווילען נישט, מען זאָל אויף אַ יודישען קאָנגרעס היטלער'ן אָנרופֿען מיט זײַן ריכטיגען נאָמען.

דאָ נישט לאַנג האָבען די דײַטשע יודען בעוועקענט מיט שרעק, עטליכע נישט־אײַנגעצונגענע ריכטיגע ידיעות וועגען די נידערטרעכטיגקײטען פֿון די היטלעריסטען.

עס וואָלט געווען טויזענדער מאָל בעסער, ווען די היטלעריסטען זאָלען עס אָפּלײקענען.

עס האָט געהײסען בלוט־שׁט — די לאַגע פֿון יודען אין דײַטשלאַנד איז אַזוי טרויעריג, אַז מען דאַרף נישט אויסטראַכטען קײן נידערטרעכטיגקײטען אויף די היטלעריסטען.

אָבער הינטער דעם דאָזיגען שלעכטען תירוץ איז בעהאַלטען עפּעס אַנדערש.

עס הײסט מיר זענען דײַטשע בירגער, עס איז אונזער אַ דײַטשער ענין און יודען פֿון גאָר דער וועלט דאַרפֿען זיך נישט מישען.

דער אַנטיסעמיטיזם פֿון היטלער איז אַ רײַן דײַטשער. ער וויל פֿערטיליגען די דײַטשע יודען און פֿרעמדע יודען האָבען זיך נישט צו מישען.

אָבער אין דער אמת'ן איז דער היטלעריזם אינטערנאַציאָנאַל, דאָס משוגעת פֿון היטלער צושפּרײט זיך איבער דער גאַנצער וועלט.

ער איז שוין פֿערשלעפּט געוואָרען אַפֿילו קײן אַמעריקא.

און היטלעריזם איז אַנ'ענין נישט בלויז פֿון דײַטשע יודען, ער איז אַנ'ענין פֿון אַלע יודען איבער דער גאַנצער וועלט.

און אַ יודישער קאָנגרעס דאַרף נישט בעטען קײן ערלויבניש פֿון די דײַטשע יודען צו בעהאַנדלען דעם היטלעריזם, און אַכזריות'דיגען אַנטיסעמיטיזם פֿון די היטלער'ס באַנדיטען.

היטלעריזם איז נישט דאָס אומגליק פֿון די דײַטשע יודען. עס איז דאָס אומגליק פֿון גאַנצען יודישען פֿאָלק.

אָבער, ווי געזאָגט, אַלעס האָבען פֿערלױרען די דײַטשע יודען, אָבער זײער אַכזריגע אַסימילאַטאָרישע תאוה האָבען זײ נישט פֿערגעסען.

אויכער די אַסימילאַטאָרען ? נעבען דאָ יודען, וואָס טענה'ן, אַז דער קאָנגרעס קאָן גאָרנישט אויפֿטאָן.

און עס איז אַ טעות צו מײנען, אַז דער קאָנגרעס וועט גאָרנישט אויפֿטאָן.

בעווײַזען זיך פֿאַר דער גאַנצער וועלט, ווי אַ פֿאָלק, נישט ווי שטויב, וואָס איז צוטראָגען געוואָרען אויף דער וועלט, דאָס אַלײן וועט האָבען אַ גרויסע בעדײַטונג.

אַפֿילו היטלער, ווען ער וועט זעהען, אַז ער האָט צו טון מיט אַ פֿאָלק, וועט זײַן אַנטיסעמיטיזם נישט זײַן אַזוי חוצפּה'דיג, נישט אַזוי נעמען און נישט אַזוי ווילד.

פֿאַר די לעצטע פֿופֿציג יאָהר, וואָס יודען האָבען זיך אָנגעהויבען בעווײַזען פֿאַר דער וועלט, ווי אַ פֿאָלק, איז די בעציהונג צו יודען געוואָרען אַנ'אַנדערע.

די יודישע געשיכטע פֿאַר די לעצטע פֿופֿציג יאָהר ליגט אָפֿען פֿאַר אַלעמען און מען קאָן עס זעהען.

און עס איז נישט דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער דאָזיגער מין צושטערט אונזער אײניגקײט.

בײַשפּילען זענען דאָ זעהר פֿיל.

אָבער קײנמאָל איז די צושטערונג פֿון דער יודישער גאַנצקײט נישט געווען אַזוי אָפֿען, אַזוי נאַקעט און אַזוי שענדליך, ווי איצט.

איצט, ווען די לאַגע פֿון יודען איז אין אַ גרויסען טײל פֿון דער וועלט ממש קאַטאַסטראָפֿאַל, איצט. ווען מען רײַסט אַרײַן פֿון אַ העלפֿט פֿון יודישען פֿאָלק ממש דעם בִּסען פֿון מויל, קאָן די יודישע אײניגקײט, די יודישע גאַנצקײט און די יודישע האַרמאָניע אַ סך אויפֿטאָן.

מיט אַ פֿאָלק מוזען זיך אַלע רעכענען. מיט פֿיצלעך פֿון אַ פֿאָלק רעכענט זיך קײנער נישט.

אָבער גראָד אַצינד בנוגע דעם יודישען קאָנגרעס זענען די פֿיצלעך די אַסימילירטע יודען אין דײַטשלאַנד, די פֿעראָרימטע „יקא", וואָס בעשטײט מיט אײן משכּילישקײט און אַ ביסעל אָפּגעלעבטע יודען.

דער קאָנגרעס וועט אַזוי אַרום פֿאַרשטײן דאָס יודישע פֿאָלק, די גרויסע מאַסע יודען, וואָס באַטראַכטען זיך פֿאַר יודען. דאָס געזונטע פֿאָלק, אָהן דעם ביסעל טראַפּנעפֿאָלישע בלעטער.

און קײן זאַך האָט אויף זײ נישט גע־ווירקט.

די וועלט איז צוטרײסעלט געוואָרען, קלײנע פֿעלקער זענען אויפֿגעקומען און גרויסע פֿעלקער זענען אונטערגעקומען.

די ווילדע מלחמה האָט דאָך אויפֿגעוועקט אַלע פֿערשלאָפֿענע, פֿערגעסענע און פֿערפֿײַנטסטע פֿעלקער.

די גאַנצע וועלט איז איצט בעזײַט מיט נײַע קלײנע פֿעלקער, וואָס האָבען אויפֿגעלעבט זײערע פֿערגעסענע שפּראַכען, האָבען אויפֿגעלעבט זײערע אַלטע לעגענדעס און אין אַ קורצער צײַט האָבען זײ זיך אײַנגעפֿאָדערט ווי אַלטע, אײַנגעזעסענע פֿעלקער.

דאָרט אויף דעם אָמאָליגען יודישען לאַנד זענען ווײסטענישען פֿערוואָרגעלט געוואָרען און פֿראַכטפֿולע אַראַבישע ווילדער, דאָרט אויף דער אַלטער ערד, וואָס איז געווען פֿערלאָזען טויזענדער יאָהרען, בליהט איצט אַלײן.

יודישע קינדער זענען געקומען פֿון אַלע עקען וועלט און האָבען אויסגעטריקענט טויזענד־יעהריגע זומפּען און זײ פֿערוואַנדעלט אין אַ ברכה פֿאַר אַלע, וואָס וואוינען דאָרט.

אויף דער וועלט אונזערער זענען פֿאָרגעקומען געוואַלדיגע איבערקערענישען.

כמעט דאָס גרעסטע לאַנד אויף דער וועלט, רוסלאַנד, פֿערמעסט זיך צו איבערבויען די וועלט אויף גאָר נײַע יסודות.

רעוואָלוציעס האָבען די וועלט צוטרײסעלט.

אָבער די שימעלדיגע אַסימילאַציע איז געבליבען, ווי זי איז געווען.

עס האָט זיך גאָרנישט געענדערט.

אויב יודען וואָלט אײַנגעפֿאַלען צוזאַמענצורופֿען אַ יודישען קאָנגרעס מיט פֿופֿציג יאָהר צוריק, וואָלטען די דערמאָנטע זיך נישט בעטײליגט אין איהם און מיט פֿופֿציג יאָהר שפּעטער זאָגען זײ זיך אָפּ צו בעטײליגען אין איהם.

יודען דאַרפֿען שווײַגען, יודען טאָרען נישט טומלען, זײ לעבען אויף דער וועלט אַ דאַנק דעם חסד פֿון די קריסטליכע פֿעלקער.

דאָס האָט מען געטענה'ט מיט פֿופֿ־

(ענדע זעה זײט 11)

קײן ארץ־ישראל

נאָטיצען

פֿון ב. צ. גאָלדבערג

1
ווי מען פֿאָהרט

קײן פּאַלעסטינא דאַרף מען אַרײַנפֿאָהרען נישט פֿון דער פֿאָדערשטער טיר נאָר דורך דער הינטער־טיר. וואָרום ווי איהר קומט אַרײַן, אַט אַזאַ אײַנדרוק האָט איהר.

לאָזט זיך אַוועק איבער'ן ים אין אַ לוקסוס־קאַבינע אויף אַ צאַצקעדיגער שיף און קומט פּלוצלונג אַראָפּ קײן יאַפֿע — וועט איהר האָבען אײן אײַנדרוק פֿון פּאַלעסטינא.

פֿאָהרט דריטע קלאַס אויף אַ פֿראַנצויזישער שיף, קומט אַראָפּ קײן סוריען, פֿאָהרט דורך סוריען פֿון בײַרוט בּיז חיפֿה — וועט איהר האָבען אַנ'אַנדער אײַנדרוק פֿון פּאַלעסטינא.

אַט טאַקע, ווי די גמרא זאָגט: ווי אײנער מעסט, אַט אַזוי פּאַסט עס איהם. נאָר נישט דאָס בין איך אויסען.

הכלל, איך בין אָנגעקומען קײן בײַרוט, סוריען.

האָב איך פֿריהער געהאַט דאָס פֿערגעניגען זיך צו בעקענען מיט אַראַבער אויף דער שיף — רײַכע אַראַבער, צווייטע קלאַס. נישט אַזוינע רײַכע אַראַבער — דריטע קלאַס. אָרימע אַראַבער — צווישען־דעק.

און מיט מײַן גאַנצען רעספּעקט צום עלטער־פֿעטער ישמעאל'ן, מוז איך צוגעבען, אַז ווען אַ יוד האָט אַזוי פֿיל געלד, ווי דער אָרימער אַראַבער, וואָלט ער, צווישען־דעק נישט געפֿאָהרען, און דריטען קלאַס אויך נישט.

ער וואָלט געפֿאָהרען צווייטען קלאַס און וואָלט פֿערקלינגען די וועלט מיט זײַנע קלינגערס — מען וואָלט געמײנט, אַז דאָס פֿאָהרט אײגענטליך ראָטשילד. נאָר אַט דאָס בין איך אויך נישט אויסען.

הקיצור, איך וועל אַרויסקומען מיט'ן לשון: זינט איך לעב, בין איך נאָך נישט אַרײַנגעפֿאַלען אין אַזאַ שמוץ און צווישען אַזעלכע גראָבע, ווילדע נפֿשות, ווי ווען מײַן שיף האָט זיך אָפּגעשטעלט אין בײַרוטער האַפֿען און עס זענען אָנגעלאָפֿען אַ מחנה אַראַבער מיט שיפֿלעך, אַרויפֿצופֿיהרען די פּאַסאַזשירען צום ברעג.

וואָרום אַ האַפֿען איז דאָ אין ניו־יאָרק און אין האַמבורג, און אַפֿילו אין אַמסטערדאַם, אָבער נישט אין סוריען און נישט אין פּאַלעסטינא און נישט אַפֿילו אין עגיפּטען. ווײַל דעם האַפֿען אין פּאָרט סאַאיד קאָנט איהר אײַנשטעלען בײַ זיך אין דער וואַגען — און פּאָרט סאַאיד דאַרף מען אויך צופֿאָהרען מיט אַ שיפֿעל צו אַ רעגולערער שיף; און וואָס שייך אַלעקסאַנדריע — איז ווער פֿאָהרט דאָס קײן אַלעקסאַנדריע ?

האָב איך די אמת'ע אַראַבער — און נאָמוראַ — צוערשט געזעהען בײַ בײַרוט: הויכע מענשען, גלײַכע און שעהן אויפ'ן פּנים, אָבער באָרוועסע, מיט פֿיס גרויס און גראָב און האַרט און שמוציג ווי — ווי בײַ וואָס מײנט איהר ? ווי בײַ אַ קעמעל ? חלילה ! אַ קעמעל האָט דעליקאַטע פֿיסעלעך און פֿערגלײַך, און רײנער — אודאי.

און אָנגעטאָן געהען זײ אָדער אין לאַנגע, ברודיגע נאַכט־העמדער, אָדער אין הויזען מיט אַ זעקעל פֿון הינטען, וואָס הענגט אַראָפּ בּיז די קני — וואָס עס ליגט אין דעם ספּעציעלען געזעס פֿון די אַראַבישע תחתונים ווײס איך נישט, נאָר ער וואָלט דאָרטען לײַכט געקאָנט פֿערשטעקען זײַן שוואַרץ ציגעלע, אָדער זײַן שפּיציג־אויסגעבײַכעלטען אײזעלע.

און דער טומעל און די געוואָלדען אײנעם אויף דאָס אַנדערע בײַם רײַסען זיך איבער'ן קוגר — בערדווישעווער בעלי־עגלות זענען אַנגלאָ־זאַקסיש דורשנטלעכט און פֿערגלײַך.

זאָל זיך צביון נישט אָפּעסען דאָס האַרץ וואָס איך בעהשר אַזוי זײַנע אַראַבער. פֿאַ־דאָ רײנע און שטילע אַראַבער אויך.

איך האָב פֿערבראַכט אין אַנ'אַראַבישען דאָרף און וועל וועגען דעם אויך שרײַבען. אָבער אַט אַזוי איז געווען מײַן ערשטע בעגעגעניש מיט מײַנע ישמעאל'דיגע קוזינען.

און אַז איך בין געפֿאָהרען פֿון סוריען קײן חיפֿה, בין איך טאַקע דורכגעפֿאָהרען די אַלטע חומש'דיגע שטעט פֿון צור און צידון. אָבער געזעהען האָב איך כאַליפּקעס פֿון בלאָטע, מיט לעכער אָנשטאָט פֿענסטער, אָהן אַ ברעקעל מעבעל. און אײַנוווינער זיצען מענשען מיט דעם אײגענעם צול — נישט צו שטערען די פֿליגען, וואָס טוען זיך ווערמעגען אויף זײ.

און דאָס לאַנד איז לעער און וויסט — זאַמד, בערג מיט שטײנער, זאַמד, שטײנער, וואו נישט וואו עטליכע שוואַרצע ציגען, וואו נישט וואו אַ לאַנגער אַראַבער אויף אַ קורצען אײזעלע.

און איבער'ן שרפֿ'ט די זון, ווי מען וואָלט זי ספּעציעל אָנגעשטעלט זי זאָל שטעהען און שרפֿ'ען און מען דערמאָנט זיך: ערגיץ־וואו איז דאָ אַ וועלט מיט גראָז, בײמער, גרינס, פֿעלדער — וואַסער, וואַסער, יאָ, וואַסער אמת'ע וואַסער — אָך, וואו איז יענער גן־עדן ? !

אַט דאָס איז די הינטער־טיר צו פּאַלעסטינא.

2
דאס לאַנד כנען

„און איך וועל דיר געבען צו דיר און צו דײַנע קינדער נאָך דיר דאָס לאַנד פֿון דײַן וואוינען, דאָס גאַנצע לאַנד כנען, צו אַנ'אַרב אויף אײביג"...

אַט אַזוינעם אַזאַ פּסוק דאַרף זיך וואָלגערן ערגיץ וואו אין חומש. אַקוראַט וואו עס ליגט, קאָן איך אײַך איצט נישט אָנגעבען. איך האָב נישט קײן תנ"ך בײַ דער האַנד.

אײַנגעפֿיהרט איז, אַז ווען אַ יודישער ראַדיקאַל פֿאָהרט קײן פּאַלעסטינא, נעמט ער מיט אַ תנ"ך. ערשטענס וועט ער פֿון דעם אַרויסלאַזלענען אַ פּסוק — עפּעס פֿאָהרט ער דאָך אין לאַנד פֿון פּסוקים. צווייטענס, איז גלאַט אַזוי, צוליב שטימונג, אַרײַנצוגעהן אין גײַסט פֿון דער פֿערגאַנגענהײט. ס'זאָל אַ מיאָלקע טון אין האַרצען, בעת מען קומט אָן צו אַ הײליגען אָרט.

האָב איך אויך געוואָלט מיטנעמען אַ תנ"ך, און האָב עס שוין אַפֿילו אָנגעגרײט אויך, האָב איך עס פֿערגעסען אין דער הײם — און תפֿילין־זעקעל, הפּנים.

הכלל, מוז'ן זיך בעגעהן אָהן אַ תנ"ך.

דאָס גאַנצע לאַנד כנען קאָנט איהר דורכפֿאָהרען. די לענג און די ברײט, אין אײן טאָג צײַט.

מען זאָגט מיר, אַז פּאַלעסטינא איז 150 מײל די לענג און 100 מײל די ברײט. דאָס וואָלט אָבער בעטראָפֿען אַ שטח פֿון פֿופֿצען טויזענד סקווער־מײל, און דער אָפֿיציעלער שטח פֿון פּאַלעסטינא איז בלויז צען טויזענד סקווער־מײל.

אגב האָט בײַם טערק פּאַלעסטינא פֿערנומען נישט קײן צעהן, נאָר פֿאַרנע פֿערצען טויזענד סקווער־מײל. בײַ ענגלאַנד איז פּאַלעסטינא אײַנגעלאָפֿען — איז אַ חידוש, אַז בײַ איהר לויפֿט אײַן די באַלפֿור־דעקלאַראַציע ?

קאָנט איהר דורכפֿאָהרען דאָס לאַנד כנען אין אײן טאָג, און איך בין אַרומגעפֿאָהרען איבער כנען גאַנצע פֿונף טעג. פֿון אונטערפֿאַריה בּיז בײַנאַלס, דאַכ' אויך דאָס לאַנד גוט אָנגעקוקט. ווען איך האָב דאָס תנ"ך, וואָלט איך אײַך אָנגעוויזען מיט פּסוקים, וואו איך בין אויסגעווען.

איז דאָ האָט איהר דעם גרוים:

דאָס לאַנד איז זעהר שעהן, די לופֿט איז אַזוי רײן, אַז דער הימעל ליגט אײַך אויפ'ן קאָרק. ציהט אויס די האַנד, כאַפּט איהר אַרויסקנײַפּען אַ שטערן. און די לבנה שײַנט, ווי מען וואָלט איהר נאָך וואָס אָפּגעפּוצט. אַזעלכע העלע לבנה'ס ווי אין פּאַלעסטינא האָב איך נאָך אין ערגיץ נישט געזעהען. און דאָס לאַנד איז — באַרג און טאָל. — און נישט כתם באַרג און טאָל. די בערג פֿון פּאַלעסטינא בערגלען זיך — אײנס אויף דאָס אַנדערע, און די טאָלען גריבלען זיך זײ צווישען. און קײן שענער ווינקעלע ווי צפֿת דאַרפֿט איהר נישט זוכען — איהר וועט עס נישט געפֿינען. פּונקט ווי איהר וועט נישט געפֿינען נאָך אַזאַ מין צופֿאָהר צו אַ שטאָט, ווי דער צופֿאָהר צו ירושלים.

דאָס לאַנד איז וויסט. אָבער וואָס מײנט איהר וויסט ? דאָס וויסטעניש פֿון מדבר איז אַ הונגר געגען דעם. איך האָב געזעהען דעם מדבר אין מצרים, איז גאָרנישט — מדבר. זאַמד, זאַמד, זאַמד. קומט אַ ווינט, בלאָזט ער אײַך אַן הײסען זאַמד אין די בײנער. איז אײַך טאַקע פּאַסקודנע אין מויל און אין די אויגען. אָבער קײן טענות קאָנט איהר נישט האָבען. וואָס קאָנט איהר דערוואַרטען פֿון זאַמד ?

דאָ איז אַ וויסטעניש, וואָס וואַרפֿט אָן אַנ'אימה: הויכע בערג, פֿול מיט שטײנער, פֿעלדער — שטײנער, אַוואו נאָר איהר וואַרפֿט אַנ'אויג, פֿאַלט אײַך צוריק אַ שטײן. און אין מיטען דערזעהט איהר אַ שטיקעלע גרינס, ווי אַ פֿאַטשאַמע, נאָר ווי איהר וואָלט וויסען און אַ רעגעלע מדינה, וואו זאָלען וואַקסען און מענשען וואוינען.

וואָס איז דאָ פּלוצלונג אַזוי גרין געוואָרען ?

ס'זענען געקומען מענשען און האָבען אַראָפּגעוואָרפֿען די שטײנער און פֿאַרזײַהט — און עס איז אויפֿגעוואַקסען. אַט שטעהען צוויי בערג מיט שטײנער. אויף אײנעם וואַקסען ווײַנבערט־בײמער, אויפ'ן צווייטען וואַקסט נאָך שטײנער.

וואָס איז דער שכל ? אין בערג האָט מען פֿערפֿלאַנצט, דעם אַנדערען נישט. ביאַליק האָט מיר פֿערטײַטשט, אַז אין ארץ־ישראל וואַקסט נישט, נאָר עס שיסט פֿון דער ערד. ער האָט געריכט בײמער בײַ זײַן הויז — און היסלאַנד וואָלט געדויערט אַפֿשר 25 יאָהר ביז זײ וואָלטען אַזוי גרויס אויפֿגעוואַקסען. דאָ, אין ארץ־ישראל, זענען זײ אויפֿגעשאָסען אין קאָרצע זיבען יאָהר.

איך ווײס נישט, צי ביאַליק'ס חשבון שטימט, נאָר אײנס בין איך זיכער: נעמט אַ ליאַרע שטיקעל ערד פֿון פּאַלעסטינא, קלײַבט אַראָפּ די שטײנער און בעגיסט מיט וואַסער, וועט איהר אין פֿונף יאָהר אַרום עסען פּאָמעראַנצען

פֿון שבת צו שבת

בעטראַכטונגען און אויס־טײַטשונגען פֿון דער סדרה

פֿון כּרז

ראה

ווי מיר האָבען שוין בעמערקט אין דער הקדמה צום ספֿר דברים און זײַן אײַנטײלונג, ענדיגט זיך מיט דער סדרה ואתחנן דער ערשטער טײל פֿון אַט דעם ספֿר, און מיט דער הײַנטיגער סדרה הויבט זיך אָן דער צווייטער טײל פֿון ספֿר דברים. דער דאָזיגער טײל נעמט אַרום ספּעציעל די ברכות, וואָס זענען צו ערוואַרטען פֿאַר אָפּהיטען אַלע מצוות, חוקים ומשפּטים, און פֿון דער אַנדערער זײַט — די קללות, ד.ה. די אומפֿערמײַדליכע, טרויעריגע קאָנסעקווענצען, וועלכע ענטשטעהען דורך דעם אָפּטרעטען פֿון די יסודי התורה און דעם עובר זײַן אויף איהרע געבאָטען.

„ראה, אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". זעה, איך גיב אײַך הײַנט צום אויסוועהלען די ברכה און די קללה — אַזוי ווענדעט זיך הײַנט משה צום פֿאָלק.

אין משך פֿון אונזערע פֿריהערדיגע סדרה־בעטראַכטונגען האָבען מיר שוין געהאַט די געלעגענהײט אָנצוווײַזען, אַז אומעטום, וואו דער לשון המקרא געברויכט די ווערטער: לך, לכם אָדער לפניכם, ווערט דערמיט תמיד געמײנט — דער נוצען, די טובה פֿון אַ יחיד אָדער די אינטערעסען פֿון אַ קבוץ, צו וועלכען די רײד זענען געווענדעט. אַזוי למשל דער צווי „לך לך" בײַ אברהם אבינו, וואָס בעדײַט פֿאַר דײַן אײגענער טובה, פֿאַר דײַן אײגענעם צוועק און נוצען, אָדער: ואלה המשפּטים, אשר תשים לפניהם, דאָס מײנט — פֿאַר זײער אײגענעם, פֿאַר זײער אײגענעם אינטערעס. אַזוי צו פֿערשטעהן איז אויך די הײַנטיגע ווערטער צום פֿאָלק: ראה אנכי נותן לפניכם; זעה, משה וויל דערמיט זאָגען: פֿון אײַך אַלײן הענגט עס אָפּ, וועלכען וועג איהר וועט זיך אויסוועהלען, צו דעם וועג, וואָס פֿיהרט צו גליק און ברכה, צו שלום און רוה, צו פּראָגרעס און פֿאָרטשריט, אָדער להיפּך — צו דעם וועג, וואָס פֿיהרט צום אומגליק און קללה, צו קריג און שנאה, צו רעאַקציע און דעמאָראַליזאַציע.

בכן, זענען די ברכות צו ערוואַרטען: „אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם, אשר אנכי מצוה אתכם היום", ווען איהר וועט אָפּהיטען די מצוות, וועלכע איך זאָג אײַך הײַנט אָן; און דאַגעגען וועלען אויף אײַך קומען די קללות אין פֿאַל: „וסרתם מן הדרך, אשר אנכי מצוה אתכם היום", ווען איהר וועט אַראָפּגעהן פֿון וועג, וועלכען איך ווײַז אײַך הײַנט אָן און איהר וועט בעטרעטען אַנ'אַנדערען, פֿאַלשען וועג: „ללכת אחרי אלהים אחרים, אשר לא ידעתם", און איהר וועט נאָכגעהן נאָך פֿרעמדע געטער, וועלכע איהר וועט אַפֿילו נישט קענען ! אונזערע מפֿרשים זעהען אין די לעצטע ווערטער אַ דאָפּעלט פֿערשטאַרקטע אָפּווענדונג: „בתחילה יעבדו לאלילים, אשר ידעום, ואחרי כן יתגבר היצר עליהם עד שיעבדו אלילים אשר לא ידעו (הגר"א), ד.ה. צוערשט וועלען זײ דינען צו פֿרעמדע געטער, וועלכע שטעלען מיט זיך נאָך פֿאָר געוויסע עטישע אָדער קינסטלערישע פּרינציפּען; שפּעטער אָבער וועט די דעמאָראַליזאַציע שוין דערגרײכען אַזאַ מדרגה אַז זײ וועלען אָנערקענען אַלע פֿרעמדע, נעבענגײענדיגע קולטען, וואָס פֿערמאָגען קײן שום מאָראַלישען אָדער עטישען יסוד !

אַלס סימבאָלישען אָרט, וואו עס ליגט דער מקור פֿון די ברכות און קללות, ווײַזט משה אַן אויף די צוויי בערג: „הר הגריזים און הר העיבל", וואָס געפֿינען זיך מעבר לירדן.

נאָכדעם, ווי משה דערמאָנט נאָכאַמאָל די בני ישראל, ווי זײ זאָלען זיך פֿערהאַלטען כלפּי די אַרומיגע פֿעלקער בײַם אַרײַנקומען אין לאַנד כנען, בעלעהרט ער זײ צוגלײַך, ווי זײ דאַרפֿען זיך אַלײן אויפֿפֿיהרען:

„לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום — איש כל הישר בעיניו !" איהר זאָלט אײַך נישט אויפֿפֿיהרען, ווי בּיז הײַנט — יעדער, ווי עס איז איהם געפֿעלין געווען ! נײן, אײַער גאַנצע געזינונג, אײַער גאַנצער טראַכטען און דענקען דאַרף זײַן געווענדעט צו דעם העכסטען אידעאַל און צום צענטראַלען הײליגטום:

„והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם לשכן שמו שם, שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם", נאָר צו דעם אָרט, וועלכען די השגחה וועט אויסוועהלען, דאָרט אַהין זאָלט איהר אײַך ריכטען און בלויז דאָרט אַהין דאַרפֿען זײַן קאָנצענטרירט אײַערע געדאַנקען; נאָר דאָרט זאָלט איהר אײַך צוזאַמענטרעפֿען צו אַ געמײנשאַפֿטליכען אידעאַל און בלויז דאָרט אַהין זאָלט איהר ברענגען אַלע אײַערע קרבנות, נדבות ותרומות !

„השמר לך, פּן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה". היט זיך אָפּ נישט מקריב צו זײַן דײַנע קרבנות אין יעדען בעליביגען אָרט, וואו עס וועט דיר נאָר גלוסטען און געפֿעלען ! די דאָזיגע שטרענגע אזהרה וועגען ברענגען די קרבנות ווערט אין דער הײַנטיגער סדרה מעהרערע מאָל ווידערהאָלט. דאָס איז טאַקע געשעהען מיט דער אויסדריקליכער כוונה, כדי דאָס שחט'ען פֿון בהמות און דאָס ברענגען קרבנות זאָל נישט זײַן קײן הפֿקר־זאַך, וואָס יעדער זאָל זיך קאָנען ערלויבען צו יעדער צײַט און אויף יעדען אָרט, וואו עס פֿאַלט איהם אײַן. די כוונה פֿון דער דערמאָנטער אזהרה איז אַזוי אַרום: אויסצוואָרצלען די בײזע נטיה פֿון שפֿיכת דמים און אָפּצוהאַלטען פֿון אַכזריות, וואָס קאָן לײַכט ענטשטעהן, ווען די הײמאַנע דינים און כללים פֿון שחיטה וועלען נישט אָפּגעהיטען ווערען און ווען מען וועט נישט אַזוי מקפּיד זײַן מיט'ן „צער בעלי חיים", וואָס איז בידוע אײנס פֿון די עיקרים פֿון אונזער תורה. אגב האָט די דאָזיגע שטרענגע אזהרה דעם צוועק אָפּצושוואַכען דעם פֿלײש־גענוס, צו פֿערקלענערן דעם רײץ צו עסען פֿלײש, וואָס איז זעהר לײַכט בעגרײַפֿליך, נעמענדיג אין בעטראַכט די קלימאַטישע בעדינגונגען פֿון די מזרח־לענדער. אַז דאָס איז טאַקע הויפּטזעכליך די כוונה פֿון דער תורה, איז צו דרינגען פֿון די ווײַטערדיגע פּסוקים, וועלכע שטעהען אין ענגסטען צוזאַמענהאַנג מיט דעם דערמאָנטען: „רק בכל אות נפֿשך תזבח ואכלת בשר, כברכת ה'", נאָר דעמאָלט, ווען דו וועסט האָבען שוין אַ צו־גרויסען רײץ צו עסען פֿלײש, דעמאָלט מעגסט דו לאָזען שחט'ן אָבער — ווי עס איז דיר בעפֿוילען געוואָרען ! (הנה הזהיר ושנה והזהיר, לבלי הביא שום קרבן חוץ ממקום המובחר ולבלי אכול בשר בשאר מקומות). אַ נאָך שאַרפֿערע און ווײַטערע בעגרענצונג פֿון פֿלײש־גענוס געפֿינען מיר שוין שפּעטער אין דער אויספֿיהרליכער רשימה פֿון חיות, בהמות, עופֿות, פֿיש און רמשים, וואָס זענען פֿערבאָטען צום געברויך.

דער צוועק, וועלכען די דאָזיגע אזהרות און חומרות זענען אויסען, איז אַזוי אַרום — די פֿערמינדערונג פֿון פֿלײש־גענוס, וואָס ליגט אײגענטליך אין גײַסט פֿון דער תורה, וועלכע שטעהט מעהר אויפ'ן שטאַנדפּונקט פֿון דער פֿלאַנצען־דערנעהרונג, וואָס לאָזט זיך לײַכט בעווײַזען דורך מעהרערע פֿאַקטען. אַזוי זעהען מיר, אַז כל־זמן די בני־ישראל האָבען זיך דערנעהרט פֿון מן, וואָס איז לויט דער ערקלערונג פֿון אונזערע פֿאָרשער געווען אַזאַ מין נאַהרהאַפֿטע פּרוכט, זענען קײן שום קראַנקהײטען צווישען זײ נישט פֿאָרגעקומען. דאַגעגען האָט דער פֿלײש־גענוס, ווי למשל בײַ דער „מעשה שלו" געפֿיהרט צו אַ גרויסער עפּידעמיע, וואָס האָט געפֿאָדערט אַ סך קרבנות (קברות התאוה).

בלתי ספֿק שטעהט דער אידעאַל פֿון דער פֿלאַנצען־ערנעהרונג (וועגעטאַריזם) דעם מהות פֿון אונזער תורה נעהנטער, ווי דער פֿלײש־גענוס. וואָרום ווי הומאַניטאַר עס זאָלען נישט זײַן די דינים און כללים פֿון אונזער שחיטה, ווי פֿאָרזיכטיג און מעגליכסט אָהן יסורים עס דאַרף על פּי דין פֿאָרקומען דער פּראָצעס פֿון שחט'ען און ווי שטאַרק עס רעכענען זיך אונזערע פֿאָרשריפֿטען מיט'ן צער בעלי חיים, בלײַבט פֿונדעסטוועגען די שחיטה פֿאַר זיך אַלײן אַ פֿאַקט פֿון מענשליכער גרויזאַמקײט, פֿון אַכזריות, — און אַט די דאָזיגע מידה רעה. אַט די דאָזיגע בײזע נטיה פֿון מענשען וויל די תורה אויסוואָרצלען דורך איהרע שטרענגע געבאָטען, אזהרות און חומרות, וועלכע זענען דערמאָנט אין דער הײַנטיגער, ווי אויך די ווײַטערדיגע סדרות.

מוסאליני דער טונקעלער

פון
ד"ר א. קאראלניק

הײַסט עס, מלחמה מוז זײַן. מוז און זאל און דארף, ווײַל אהן איהר, ווײַל אין שלום ווערען פעלקער פערשלעפערט, ווערען מענשען צולאזט. בלויז אין דעם קאמף, אין דער פריש-פרעהליכער מלחמה צוקאכט זיך דאס בלוט, וואכט אויף דער פאלקס-גײַסט, ווערט דער מענש שטאלץ און שעהן, און ציל-בעוואוסט.

אזוי איז דאס. מחמת ווי דען אנדערש? אזוי האט געפסק'ענט בענימא מוסאליני, דער דיקטאטאר, דער נײַער צעזאר אין דער דריטער רוים. און ווען מוסאליני זאגט, איז דאס נישט בלויז גערעדט, ווי א בשר ודם. ווערטער מיט מעהר אדער ווײניגער זין. ווען מוסאליני רעדט ארויס א ווארט, ווערט עס געזעץ, ווערט עס אײַנגעקריצט אין בראנזענע טאוולען. עס איז נישט מעהר קײן ווארט, נאר אנ'ענטפלעקונג.

און מוסאליני האט געזאגט זײַן ווא גערערבאר ווארט, זײַן געניאלע המצאה, נישט מעהר אין זײַן קאפאציטעט, פאר א זשורנאליסט, וואס זוכט אנ'אינטערוויאו מיט איהם. דארט קאן ער זיך לאזען וואוילגעהן, מען קאן רעדען, וואס מען וויל, אפרעדען זיך פון הארצען, און דערנאך, ווען עס פאסט נישט אין דער רעגירונג, ווען עס שטימט נישט גאנץ מיט די „אינטערעסען", איז פאראן א פרעסע-ביורא בײַם מיניסטעריום, און מען דעמענטירט, לײַקענט-אפ, אויף וואס די וועלט שטעהט. דער זשורנאליסט בלײַבט א ליגנער און מוסאליני א פײַנער מאן. און וואס קאן א זשורנאליסט טון? פערמעסטען זיך מיט א דיקטאטאר? ער האט בלויז א פען — מוסאליני האט אנ'ארמעע מיט ביקסען. און שיסען איז נאך אלץ שטארקער, ווי שרײַבען. אלע זשורנאליסטען, וואס זענען געקומען צו מאכט, ווײסען עס, און געבען זיך אונטער. זיי ווײסען עס און פיהלען-מיט.

ווײַל — עס איז דאך א מערקווירדיגער פאקט! — פון אלע אינטעלעקטועלע, וואס זענען ארויסגעהויבען געווארען פון דער מאכט, דורך דער רעוואלוציע, זענען בלויז זשורנאליסטען געקומען צו מאכט. נישט קײן געלערנטע, נישט פארשער, אדער דענקער, נאר זשורנאליסטען. און דוקא פון דער אפאזיציע. די ראדיקאלסטע און די פלאם-פײַערדיגסטע. און גראד זיי זענען געווארען די ערגסטע דיקטאטארען, די שטרענגסטע דעספאטען. קלעמאנסא אין פראנקרײַך, טראצקי אין רוסלאנד, מוסאליני אין איטאליען.

יעדער פון זיי אפגעשטורעמט א יוגענד, פון די רעוואלוציאנערען — דער עקסטרעמסטער, יעדער אויף זײַן אופן, שטענדיג גרייט צו פראטעסטירען געגען דער מינדסטער אונגערעכטיגקײט, תמיד אויף דער וואך פאר דער „הײליגער פרײַהײַט", אבער אין דעם מאמענט, ווען זיי האבען בעקומען מאכט, איז זײַער פעדער — א שפיז.

עס הויבט זיך אן נאך מיט מאראט, דעם „פרײַנד פון דעם פאלק". פאר דער פראנצויזישער רעוואלוציע פון 1789 — א זשורנאליסט, א פיל-שרײַבער, און דערצו אזא זיסער, גוטער, ווײכהארציגער. הומאניזם און ליבע צו מענשען זענען גארנישט אראפ פון זײַן פעדער-האלטער. אבער אט קומט די רעוואלוציע — מאראט ווערט דער מאראלישער פיהרער פון דעם קאנווענט, זײַן געשוואוירענער פובליציסט — און ער באדט זיך אין בלוט, פערלאנגט קרבנות, פרעדיגט צושטערונג און טויט. און גלויבט אלץ נאך, אז ער איז — דער „פרײַנד פון דעם פאלק".

געווען אמאל א זשורנאליסט טראצקי. איך שטעל דעם טראפ אויף דעם „זשורנאליסט". ווײַל דאס איז געווען זײַן אײנציגער בערוף. דער פאליטיקער טראצקי, דער שטאטסמאן, דער טעארעטיקער, זענען געווען אפט לעבערליך; און די פריהערדיגע יאהרען האט איהם קײנער נישט גענומען ערנסט. ער האט געטראכט אזוי צושוואוימען; זײַן טראכטען איז געווען אזוי פערנעפעלט פון ווערטער, אז עס איז געווען שווער צו פערשטעהן, וואס וויל ער אײגענטליך וואס פילדערט ער אזוי. אבער ער האט געהאט א צונג און א פען. צוויי מעכטיגע אינסטרומענטען, וואס האבען אויסגעהאקט א וועג פאר איהם. און אט ווערט ער א „פאטענטאט" — ער בעקומט מאכט. און ער איז אויך דער ערשטער, וואס האט ארויסגעלאזט די לאטוינע-לאזונג אין באלשעוויסטישען רוסלאנד.

קלעמאנסא, — דער אלטער, גערייבענער און בעגאבטער זשורנאליסט, האט זיך אײגענטליך ערשט געפונען, ווען ער איז געווארען פראנקרײַך'ס קריעגס-פרעמיער. זעלטען איז אין פראנקרײַך געווען אזא דיקטאטאר, ווי ער, און זעלטען האט פראנקרײַך געזעהען אזא ביטול פון פרײַהײַט, אזא ציניש בעציהונג צו דער גרונד-לאגע פון יעדער דעמאקראטיע, דאס הײַסט, צו דער פערזענליכער ווערדע פון דעם אײנצעלנעם, ווי גראד אונטער זשאָרזש קלעמאנסא, דעם וועטעראן פון דער פראנצויזישער דעמאקראטיע.

מוסאליני איז געקומען נאך זײַ; ער האט, אזוי צו זאגען, גע'ירש'ענט מאראט און טראצקי, און קלעמאנסא, און ווײַל דער שפעטסטער אויף דער היסטארישער ארענע, מוז ער, נאטירליך, זײַן אויך דער עקסטרעמסטער. מוז — ווײַל זײַן זשורנאליסטישער חוש פאר „נײַעס" פאר „אריגינאליטעט" צווינגט איהם, טרײַבט איהם.

און אויך ווײַל פון די אלע זײַנע מוסטערען איז בענימא מוסאליני דער אונבעגאבטסטער זשורנאליסט, און צווישען זיי אלע — דער שוואכסטער דענקער, אזוי שוואך, אז בלויז אדאלף היטלער קאן נאך שטעהן נידריגער פון איהם אויף דעם אינטעלעקטועלען לײַטער. און דאס איז דאס כאראקטעריסטישע פאר אלע קלײנע זשורנאליסטען; זיי האבען היסטעל-שפאלטענדע אמביציעס און א טיפען האס פאר אלצדינג, וואס איז העכער פון זײַער פערשטאנד. דאס קלײנע פיקסעלע, וואס טראכט אויס א בלבול אויף די טרויבען, ווען ער קאן זיי נישט דערלאנגען: אויב נישט פאר איהם, זאגען זיי זויער, טויגען זיי נישט, זענען שעדליך און מען מוז זיי פערניכטען. אזוי די פוקס-מאראל, אזוי די בעציהונג פון יעדען נישט-דערוואקסענעם צו דעם, וואס איז העכער פון איהם. ווען דער קארליק וואלט געקאנט מאכען דעם ריז מיט א קאפ קירצער, ווי פלינק וואלט זײַן האק געארבײַט.

געווען אמאל מוסאליני א רעדאקטאר, א זשורנאליסט, אנ'אומבעדײַטענדער; און נער פון די זשורנאליסטען, וואס שרײַבען תמיד'דיג, אהן חן, אהן טעם, אהן כלל, אהן קולטור, אבער געהאט א געמיבע און געשריגען. און קײנער האט זיך נישט ארומגעקוקט אויף איהם. די סאציאליסטישע פארטײַ האט פערמאגט גלענצענדע שרײַבער, רעדנער, דענקער; מוסאליני, אבער, איז געווען בלויז א שרײַער.

און אט מוט זיך דאס רעדעל א דרעה. מוסאליני ווערט דיקטאטאר. אונטער זײַנע פיס — איטאליען. ער רעט מיט זײַן קנאפעל אויף דער איטאליענישער פרײַהײַט. ער ווערגט דעם סאציאליזם, די דעמאקראטיע, דעם ליבעראליזם — אלצדינג, וואס איז נישט אײַזערנע, טויטענרע, פערבײַנגערטע דיסציפלין.

פאר וואס איטאליען פאלגט איהם, וואס דער קוואל פון זײַן מאכט — דאס איז אײַנער פון די אינטערעסאנטסטע פראבלעמען פון מאסען-פסיכאלאגיע. און עס איז נאך אפשר צו פריה איהם צו לעזען.

אבער אין איהם לעבט נאך דער אמאליגער קלײַנער זשורנאליסט. ער האט זיך פאר די יאהרען פון זײַן הערשאפט נאך אלץ נישט אויסגעלערנט צו דענקען אריסטאקראטיש, דאס הײַסט, גרויס-פערנעמיג. ער, דער קלײַנער זשורנאליסט זשורנאליזירט נאך אלץ. און זײַן „קונסט" איז — שאפען פארמולעס. אט אזוי א שארף ווארט, כלומר'שט אָריגינעל, אבער אין אמת'ען תמיד אנ'אפקלאנג, א נאכקלאנג, אנ'אימיטאציע.

אט רעדט די גאנצע וועלט פון שלום. דער פעלקער-בונד איז פאר שלום, די פעלקער ווילען שלום — זיי ווילען איהם תמיד, ווען עס קומט צום תכלית, דאס הײַסט, ווען עס דערגעהט צו זײַ אלײן — קאנפערענצען פערזאמלען זיך, פרעמיערען בעשליסען, איטאליען שוקט איהרע פערטרעטער. זיי רעדען, דיסקוטירען, שלאגען-פאר, נעמען-אן, חתמ'ענען — ווי דער מנהג איז.

פערדריסט עס מוסאליני'ן. עפּיס פערגעסט מען אן איהם. עפּיס שטעהט ער אין שאטען. איז ער זיך מתקנא, בעצאהלט צוערשט גראנדי'ן, זײַן שליח, פאר זײַן ארבײַט, און ווארפט איהם ארויס פון זײַן אמט. און דערנאך — א פאטש אין פנים דער גאנצער וועלט.

שלום ווילט איהר? שוואכע, נישטיגע, קלײַנקעפיגע, וואס איהר זײַט — הערט, וואס בענימא מוסאליני וועט אײַך זאגען: מלחמה איז גוט, מלחמה איז נויטיג, מלחמה וועט זײַן.

אנגעשריבען, גע'חתמ'עט דעם נאמען און אוועקגעשיקט אין זײַן לײַב-צײַטונג, און פון דארט איבער דעם טעלעגראפען-דראט איבער דער גאנצער ערד, און — הערט זיך אײַן, וועלט!

הערט זיך די וועלט אײַן און וואונדערט זיך. פרעגט זיך דאס פאלק: איז דאס אונזער גורל? תמיד שפײַז פאר הארמאטען? פלײַש צום האקען — דערצו זענען מיר געבוירען?

פרעגט אבער די אינטעליגענץ: ווי קאן עס א מענש זײַן אזוי באנאל, אזוי אומארגינעל? און גלויבט דען מוסאליני באמת, אז מען האט שוין פערגעסען אלע ווערטער פון אמאל און אז אלע ביכער זענען שוין פערשימעלט געווארען?

יעדער סטודענט פון פילאזאפיע לערנט שוין אין דעם ערשטען סעמעסטער, אז הערקליט דער „טונקעלער", הערקליט דער פעסימיסטישער גריכישער פילאזאף, האט געזאגט „דער קריג איז דער פאטער פון אלצדינג". און בעת די אנדערע גרויסע גריכישע דענקער פאר און נאך איהם האבען געלעבט מענשען וביטער לעבען, שענער דענקען, טיפער פיהלען, האט הערקליט, אין זײַן אונגעהויערער פעראכטונג פון מענשען, ערקלערט, אז אלע וועגען זענען פון אײַן ריכטונג — אראפ, ארויף, נישט קײַן חילוק, און ווײַל אלע ווערטען — אהן א ווערט, בלײַבט די אײַנציגע מאכט אויף דער ערד: כח, די פויסט און די פײַל.

מענשען אבער האבען איהם נישט פערשטאנען. פעסימיזם — יא, קהלת איז פעסימיסטיש, אויך פאר איהם אלע ווערטען גלײַך; אבער מאקע דערפאר האט די מאראל פון קראפט און פון קילאק נישט קײַן שום זין. אויב דער סוף פון צעזאר'ן איז דער אײַגענער, ווי פון דעם בעטלער בײַ די טויערען פון רוים — צו וואס זײַן צעזאר?

און אויב דער וועג ארויף און אראפ איז דער אײַגענער — צו וואס זיך רײַסען דוקא ארויף, קלעטערן צו מאכט, און ברענגען קרבנות, און פערלאנגען קרבנות?

די וועלט האט נישט פערשטאנען הערקליט'ן דעם גריכישען דענקער, און האט איהם געגעבען א צונעמעניש: דער טונקעלער. טונקעל פאר אנדערע, ווײַל טונקעל איז זײַן אײַגענער נשמה.

און נאך אזויפיל יאהרען פון ערפאהרונג, פון געשיכטע, פון דענקען — איצט, ווען, באמת, אלע ווערטער זענען שוין געזאגט און איבערגעקײַט געווארען. קומט א קלײַנער זשורנאליסט, פערקלײַדט פאר א נאפאלעאן, און חזר'ט איבער הערקליט דעם טונקעלען'ס טונקעלע ווערטער.

און האבען דא, אין דעם אריגינאל, צווישען די פראגמענטען, וואס זענען אונז פערבליבען פון הערקליט'ן, נאך א גלאקען-קלאנג, דעם כשוף פון אלטקײַט — בעקומען זיי אין מוסאליני'ס צײַטונגס-שפראך דעם קלאנג פון בלעך.

זיי ווערען אזוי לײַדיג, אזוי גײַסטלאז, אז קײַנער קאן גארנישט האבען דעם מינדעסטען חשק צו דיסקוטירען מיט איהם. ווען אינטערעסירט עס, וואס מוסאליני טראכט איבער דער וועלט-געשיכטע? ווער וויל עס ארײַנלאזען זיך אין א ויכוח מיט א מיטעלמעסיגען צײַטונגס-מאן? אבער דער צײַטונגס-מאן איז א דיקטאטאר; ער האט די מאכט, אדער אילוזיע פון מאכט, און ער פאטעט מיט זײַן שרײַב-פעדער: היט זיך, וועלט, מלחמה וועט זײַן, מלחמה מוז זײַן!

און די „וועלט" היט זיך, ד.ה. פראנקרײַך ענטפערט אויף דעם ארטיקעל פון דעם זשורנאליסט-דיקטאטאר מיט מיליטער-מאנעווערס בײַ דער איטאליענישער גרענעץ — און דאס איטאליענישע פאלק ציטערט. מחמת עס איז מוחל דעם כבוד און די גרויסארטיגקײט פון דער מלחמה. עס געדענקט נאך די קלעפ, וואס איטאליען האט בעקומען אין דער לעצטער מלחמה; עס טוען זיי נאך וועה די בײַנער פון זײַ.

אבער דאס פאלק איז גערולדיג. ווי א משערעט איז דאס פאלק: מען קאן איהם טרעטען — און עס לאזט זיך; ווי באפיר איז דאס פאלק — עס איז גערולדיג און פערליערט עס שוין אמאל די גערולד, לײַגט עס אן אויף זײַנע פלײַצעס א נײַע משא, שאפט זיך עפּיס א פיקציע, א פאנטאזיע, א „העלד" — און די טראגעדיע „פאלק" הויבט זיך אן אויפסנײַ.

און ווידעראמאל מלחמה, נאך אמאל בלוט און קרבנות. עס ווײַזט אויס, עס געהט דערצו. מוסאליני דער טונקעלער און אלע די טונקעלע כחות גרײַטען צו דעם וועג פאר די הארמאטען, און קוים איז ער פערטיג — שיסען וועלען זײַ שוין אלײַן, ביקסען האבען שוין אזא טבע.

א נײַ מיטעל פון קינסטליכער בעטויבונג

(מעדיצינישער ארטיקעל) :-: פון ד"ר יעקב שלאסער (לאדז)

ס'איז א זעלבסטפערשטענדליכע זאך, אז ווען מ'אפערירט א מענש, דארף דער אפערירטער בשעת דער אפעראציע נים שפירן קײַן שום יסורים. קײַנער שטעלט זיך נישט פאר, אז ס'האט אמאל געקאנט זײַן אנדערש, אז ס'זענען געווען צײַטען, ווען יעדע אפעראציע איז געווען פערבונדען מיט שרעקליכע יסורים, מחמת מ'פלעגט שנײַדען דעם לעבעדיגען וואכענדיגען לײַב. ס'וואלט זיך נארנישט לײַגען אויפ'ן שכל, ווי מענשען האבען געקאנט לײַגען אויפ'ן אפעראציעס-טיש, פילענדיג יעדען שניט פונ'ם מעסער און יעדען שטאך פון דער נאדעל. וויפיל גבורה, וויפיל אמונה האבען די מענשען געמוזט בעזיצען, וויפיל פיזישען און מאראלישען כח אויסצוהאלטען די יסורים! און דאך איז אזוי געווען.

אין דער ענגלישער געשיכטע פון דער מעדיצין ווערט דערצעהלט א פאל, ווי מ'האט אפערירט א פרוי אויף דער בלינדער קישקע אהן נארקאזע. די פרוי ווערט פערגעשטעלט אלס העלדין; און ווערט אלס אזעלכע שטארק פערהערליכט. פערשטעהט זיך, אז גרעסערע אפעראציעס, ווי, למשל, מאגען, גאלע-בלאזן א.א.וו. איז נישט געווען מעגליך אדורכצופיהרען מחמת אזעלכע יסורים קאן אפילו דער גרעסטער גבור נישט אויסהאלטען. אגב, זאל דא דערמאנט ווערען, אז הגם פערשידענע נארקאזע-מיטלען זענען שוין געווען בעקאנט אין אלטערטום, האט מען דאך נישט פערשטאנען זיך מיט זיי אומצוגעהן און זיי געהעריג אויסצונוצען.

נישט האבענדיג די מעגליכקײט אײַנצושלעפערן די קראנקע בשעת דער אפעראציע, האט מען געמוזט פון אזא בכלל רעזיגנירן. דאס האט גורם געווען, אז טויזענדער מענשן זענען געשטארבען פון זייער קראנקהייטען. די דאזיגע וואלטן זיכער נאך געלעבט א סך יאהרען, ווען מ'וואלט זיי געווען קאנען אפערירען.

דער מאנגל אין א נארקאזע-מיטעל האט אויך גורם געווען, אז די כירורגיע איז זייט הונדערטער יאהרען געשטאנען אויף איין ארט און זיך נישט געקאנט ווייטער אנטוויקלען. מחמת, אז מ'אפערירט נישט, קאן מען אויך נישט אויפטון קיין נייעס אויף דעם געביט. די היינטיגע מעדיצין געפינט זיך אין א גלייכגילטיגע לאגע. אנ'ערך 80 יאהר זענען אוועק, זייט מ'האט דורך א צופאל אנטדעקט עטער און כלאראפארם, א דאנק וועלכע מ'קאן איינשלעפערן דעם קראנקען בשעת דער אפעראציע, כדי ער זאל נישט שפירן קיין שום יסורים.

דאס יאהר 1846, ווען מ'האט ענטדעקט דאס מיטעל פון נארקאזע, האט רעוואלוציאניזירט די מעדיצין. מיט דעם יאהר הויבט זיך אן א נייע עפאכע אין דער כירורגיע. די ענטדעקונג פון עטער און כלאראפארם האט געמאכט פון דער כירורגיע דאס, וואס זי איז היינט. כמעט קיין שום געביט אין דער מעדיצין קאן זיך נישט בערימען מיט אזעלכע פארטשריט, ווי די כירורגיע, און דאס איז א בערך קורצער צייט. אהן דער מעגליכקייט פון נארקאזע וואלטן אזעלכע כירורגען ווי בילראט, ביער, זויערברוך א. א. גארנישט געקאנט אויפטון.

די טעכניק פון דער נארקאזע בעשטעהט דערין, וואס זי פאראליזירט דעם צענטראלען נערוון-סיסטעם. ווען א מענש אטעמט איין עטער, אדער כלאראפארם, ווערט געלעהמט צוערשט דער מח, שפעטער דער חוט השדרה און לסוף די לונגען און דאס הארץ. גיט מען נארקאזע, דארף מען אכטונג געבען, אז מען זאל נישט איבערלאפען די מאס, ד.ה. מ'דארף דעם קראנקען לאזען אײַנאטעמען בלויז אזויפיל, אז ס'זאלען ווערען פאראליזירט בלויז דער מח און דער חוט-השדרה. בשום אופן דארף מען נים דערלאזען די פאראליזירונג פונ'ם הארץ אדער די לונגען, מחמת דאס בעדײַט דער טויט פונ'ם פאציענט.

ס'איז דעריבער די הויפט-אויפגאבע פונ'ם נארקאטיזער אכטונג צו געבען, ווי דער פאציענט אטעמט בשעת דער אפעראציע, און ווי דאס הארץ שלאגט. בעמערקט ער נאר א קלײַנעם שנוי אינ'ם אויסזעהן פונ'ם פאציענט, מוז ער תיכף ומיד איבערברעכען די נארקאזע, אזוי לאנג, ביז דאס אטעמען, אדער דער פולס בעסערן זיך. נישט אלע מענשען פערהאלטען זיך גלײַך בײַ דער נארקאזע. אזוי, למשל, דארפען אלקאהאליקער זעהר א סך שלאף-געטראנק. אבער אויך נישט-אלקאהאליקער רעאגירען פערשידען אויף שלאף-געטראנק: אײַנער דארף ווײניגער אײַנאטעמען פון דער נארקאזע-פליסיגקײט, א צווײַטער מעהר א.אז.וו. דערבײַ ליגט דער גרויסער פעהלער פון דער קינסטליכער בעטויבונג, מחמת מ'ווײסט נישט פריהער מיט וואס פאר א מין קראנקען מ'האט צו טון. זעהר אונבעקוועם איז די נארקאזע, ווען מ'דארף אפערירען די נאז, אדער אינ'ם מויל, די צונג, די דזשאנשלעס, מחמת אויף דעם ארט מוז מען האלטען די מאסקע, כדי דער קראנקער זאל אײַנאטעמען די נארקאזע-פליסיגקײט און דורכ'ן דעם ווערט במילא פערשטעלט דאס ארט, וואס מ'וויל אפערירען.

א ווײַטערדיגער חסרון איז, וואס כלאראפארם קאן שאדען דאס הארץ, לעבער און נירען. דאגעגען עטער שאדט טײַלמאל די לונגען. נישט אײַן אפערירטער איז שוין געשטארבען נישט צוליב דער אפעראציע, נאר פון א לונגען-ענטצינדונג, וואס ער האט בעקומען דורך דער עטער-נארקאזע.

כדי מ'זאל נישט דארפען בענוצען א סך עטער, אדער כלאראפארם גיט מען זײַט א פאר יאהר שוין דעם קראנקען אנ'אײַנשפריצונג פון מארפינע. די אײַנשפריצונג ווערט געמאכט א האלבע שעה פאר דער נארקאזע. דאס האט א ביסעל פערלײַכטערט די פאלגען פון דער נארקאזע, אבער אינגאנצען בעזײַטיגען די סכנות האט אויך די מארפינע-אײַנשפריצונג נישט געקאנט.

סטאטיסטיש איז פעסטגעשטעלט, אז בײַ דער כלאראפארם-נארקאזע שטארבט אײַנער פון 2075, פון עטער — אײַנער פון 5112.

פערשטעהט זיך, אז מ'האט כסדר געזוכט נאך א נײַ נארקאזע-מיטעל, וואס זאל נישט ברענגען קײַן שום קאמפליקאציעס. אזוי ווי דאס איז יאהרען-לאנג נישט געלונגען, האט מען זיך בעמיהט ארויסצוגעפינען די גרופע מענשען, וואס זענען עלול שטארק צו רעאגירען אויף דער נארקאזע און זיי פון דער נארקאזע אויסגעשלאסען.

ווען מ'מאר נישט געבען קײַן נארקאזע און וועלכע אנדערע הילפס-מיטלען ס'זענען נאך פאראן — אין א ווײַטערען ארטיקעל.

—:§:—

וועלכע בערטא?

דערצעהלונג

– (נאכ'ן פראנצויזישען) –
פון נ. פערעלמאן

לואי איז געזעסען אין דעם ווײַך-געבעטען שטוהל, די פיס אויסגעצויגען און דעם קאפ פערווארפען אויף צוריק. פון דעם, ווי ער האט גערויכערט דאס סיגארעטעל, בלאזענדיג דעם רויך פויל און לאנגזאם ארויף צום סופיט, האט מען געקאנט זעהן, אז ער איז טיף פערטראכט, פערטיפט אין די געדאנקען.

ער האט נישט געהערט ווי זײַן ווײַבעל, זינא, איז ארײַן פון אנדערען צימער און האט זיך אוועקגעשטעלט איבער איהם.

— ווערסט אפשר כאפען א ביס?

— ווערסט אפשר כאפען א ביס? — האט זי איהם א פרעג געטהון.

לואי האט זיך געגעבען א לײַכטען צאפעל, האט אויפגעהויבען דעם קאפ און געענטפערט צוטראגען:

— יא, מײַן טײַערע בערטא.

בערטא?

ער האט זיך גלײַך געכאפט, אז ער האט אנגערופען זײַן ווײַבעל מיט א פרעמדען נאמען. ער האט זיך פערלוירען, איז געווארען רויט און געפרובט פערגלעטען דעם טעות:

— איך ווײס נישט, וואס עס טוט זיך מיט מיר — האט ער ארויסגעזאגט — די געשעפטען פערדרעהען מיר אינגאנצען דעם קאפ...

דאס אײַנציגע ווארט האט אין איין רגע פערווישט די גאנצע צארטקײט און ווײַבקײט פון זינא'ס שעהנעם פנים. מיט א אויפגעקרומטען מויל און בײַזע פונקען אין די אויגען האט זי ארויסגעמורמעלט:

— פון ווען אן הײסט איך עס בײַ דיר בערטא?...

— עס האט זיך בײַ מיר ארויסגעכאפט — האט לואי זיך ווײַטער פערענטפערט — וואס איז דא דאס פערברעכען? — איך בין מיד, איבערגעארבײַט...

— אז דו ביסט מיד, דאס קאן איך דיר גלויבען. דאך איז עס נישט קײַן תירוץ. פארוואס עפּיס גראד בערטא? פארוואס נישט, כ'ווײס, בעלא, מארטא, סאניא? און דער עיקר פארוואס מאכע נישט זינא?

— פון וואנען זאל איך עס ווײסען? — האט לואי שוין אלײַן אויך אנ'אויפגערעגטער, אויפגעהויבען דאס קול — כעה פרעג זיך נאך בײַ א פראפעסאר.

זינא האט זיך געפיהלט בעזונדערס געטראפען פון דעם נאמען בערטא — און נישט אומזיסט: צווישען איהרע נאהענטסטע חבר'טעס זענען געווען גאנצע דרײַ בערטאס, אויך יונגע און שעהנע ווײַבלעך — בערטא סאבער, בערטא מענקעס און בערטא סאלעט.

בערטא סאבער'ס מאן איז לואי'ס האבען געפיהרט געשעפטען צוזאמען. די צווײַ מענער מיט זײַערע פרויען פלעגען פון צײַט צו צײַט זיך טרעפען און פערברענגען אינאײַנעם אנ'אווענד. ווײַטער פון דעם איז די פרײַנדשאפט צווישען די ווײַבלעך נישט געגאנגען. מיט בערטא מענקעס האט זינא זיך שוין פערהאלטען א ביסעל נעהנטער. אבער אויך זײַער פרײַנדשאפט איז געווען א פרײַנדשאפט אהן געפיהל, אהן בעזונדערע ווארעמקײַט. זינא'ס גאר נאהענטע, אינטימע חבר'טע, וואס זי פלעגט איהר אלץ פערטרויען, איז געווען די לעבענס-לוסטיגע, שטענדיג לאכענדיגע בערטא סאלעט.

ווער פון די דרײַ בערטאס האט זיך עס לואי'ן געפלאנטערט אין קאפ, ווען ער האט א צוטראגענער זיך ארויסגעכאפט: „יא, מײַן טײַערע בערטא"? ניין, נישט אלע דרײַ בערטאס. צו דער דריטער בערטא, בערטא סאלעט, האט זינא געהאט א סך צוטרוי און האט זי נישט פערדעכטיגט. דאך אינגאנצען זיכער איז זי נישט געווען... מען קאן איך [illegible] נישט ווײסען...

[illegible]

זי האט זיך אויף שנעל אנגעטהון און איז אוועק צו איהר גוטער חבר'טע, בערטא סאלעט.

די צווײַ חבר'טעס האבען לאנג געפלוידערט וועגען דעם, וועגען יענעם. ערשט פאר'ן אוועקגעהן האט זינא מיט א נעמאכט-גלײַכגילטיגער מינע ארויסגעזאגט:

— שטעל זיך פאר, בערטא, וואס [illegible] האט רײַנט פאסי'ט בײַ אונז. איך געה הײַנט בעטאג צו צו לואי'ן און טו איהם א פרעג, צי איז ער נישט הונגעריג. אזוי ווי ער איז געזעסען פערטראכט, קוקט ער מיך אן און ענטפער'ט צוטראגען: „יא, מײַן טײַערע לוסי!" די הערסט, „לוסי" האט ער מיך אנגערופען... זאג מיר, בערטא, וואס זאל איך דערפון טראכטען? דארף איך עס נישט אננעמען פאר א בעווײַז, אז ער האט א געליבטע, וואס הײַסט לוסי?

— געה שוין געה! — האט בערטא אויסגעפלאצט מיט א געלעכטער — וואס פעלט דיר נאר אזוינס אײַן? אז א מענש כאפט זיך אמאל ארויס מיט א ווארט, איז עס גאר קײַן בעווײַז נישט. איך האב, אז דו ווײסט זיך נישט אײַננעמען צוליב דעם קײַן נאַרישקײַטען אין קאפ...

בערטא'ס ווערטער האבען זינא'ן אפגעקילונגען מיט אזא אויפריכטיגקײט, אז זי האט א טראכט געטהון: „ניין, זי איז זיכער נישט לואי'ס געליבטע".

זי האט זיך ווארעם געזעגענט מיט איהר און איז אוועק.

די אנדערע בערטא, בערטא מענקעס, האט אלײַן געעפענט פאר זינא'ן די טיר, ווען זי האט דאס אנגעקלונגען. זי האט זיך דערפרעהט מיט איהר און האט זי אויפגענומען, ווי מען נעמט אויף אנ'אנגעלײַגטען גאסט: זינא פלעגט אזוי זעלטען קומען צו איהר...

אויך איהר האט זינא דערצעהלט די געשיכטע, ווי אזוי לואי האט זיך גע-פערגעסען און האט זי אנגערופען מיט'ן נאמען לוסי...

— ער האט אײַך אנגערופען לוסי? — האט בערטא מענקעס איבערגעפרעגט — און צוליב אזא קלײַנקײַט עסט איהר זיך אפ דאס הארץ? מײַן טײַערע זינא, פארוואס זאל אײַער מאן זײַן אנדערש פון אנדערע מענער? וואו האט איהר ווען אמאל געטראפען א געטרײַען מאן? איהר, אזא שעהן ווײַבעל, ווי איהר זענט, זאלט זיך נאך אפשטעלען אויף אזא קלײַנקײַט? איהר דארפט גארנישט טראכטען און איהם גלײַך אפצאהלען מיט דער זעלבער מטבע. איך אלײַן האב שוין לאנג א מאך געטהון מיט דער האנד אויף מײַן מאן: זאל ער זיך טון, וואס ער וויל, ווען איך זעה נישט... איך אבער ווײס אויך, וואס איך האב צו טון...

בערטא מענקעס האט דאס אלץ אפגעזאגט מיט א שמײכעל און מיט אזא לײַכטען גמוט, אז זינא האט זי אויך נישט געקאנט פערדעכטיגען...

צו דער דריטער בערטא'ן, צו בערטא סאבער, איז זי דערפאר געגאנגען מיט א בויטער געפיהל, מיט דער זיכערקײַט, אז זי געהט זיך טרעפען מיט איהר מאנ'ס געליבטער. אויפ'ן וועג האט זי זיך אפילו דערמאנט, ווי אזוי יענע בערטא האט אײַנמאל, אין א קאבארעט, טאנצענדיג מיט איהר לואי'ן, געהאלטען דעם קאפ אנגעבויגען אן א זײַט און זיך אײַנגעהערט, וואס לואי האט איהר געהאט אײַנגערוימט אויפ'ן אויער. שוין דעמאלט איז זינא'ן נישט געווען געפעלען איהר שמײכעל, איהר קאקעטישע מינע, איהר ארײַנקוקען לואי'ן אין די אויגען... אבער איצט האט זי דאס אלץ בעסער פערשטאנען...

די צווײַ יונגע ווײַבלעך זענען געזעסען בײַ א קלײַנעם טישעל, האבען געזופּ קאפע און גערעדט אלץ פון גלײַכגילטיגע, ווײַטע זאכען. ווען בערטא סאבער האט צולעצט זיך נאכגעפרעגט אויף לואי'ן, האט זינא זיך אנגעכאפט און האט ארויסגעזאגט מיט א שמײכעל:

— שטעלט זיך פאר, וואס עס האט הײַנט פאסירט: אנשטאט צו רופען מיך זינא, האט לואי — אזא צוטראגענער! — מיך אנגערופען לוסי. וואס, כ'בעט אײַך, זאל עס הײַסען?

נאך אײַדער זינא האט געהאט געענדיגט רעדען, האט בערטא סאבער זיך אויפגעהויבען פון ארט און זיך געלאזט געהן צום אפענעם פענסטער.

— עס איז א שרעקליכער צוג-ווינט, — האט זי ארויסגעמורמעלט — איך וועל פערמאכען דאס פענסטער.

„דאס איז זי!" — האט זינא געזאגט צו זיך — „עס הויבט זיך נישט אן, עס איז נישטא קײַן צוג-ווינט... דאס איז זי!... זי האט מיר נישט געקאנט קוקען אין די אויגען. איז זי אוועק צום פענסטער! אזא פאלשע פרוי!"

אבער בערטא סאבער האט זיך באלד צוגעזעצט צום טיש און האט, א דוחק, אהן א שפור פון צוטומעלטקײַט, געשפּיעט

(ענדע זעה זײַט 11)

סענדערקע מטורף

פון דער סעריע: — „מערקווירדיגע מענשען"

פון ראובן בריינין

זינט איך געדענק זיך האב איך זיך בעזונדערס אינטערעסירט מיט מענשען, וואס זענען געווען אריגינעל, אייגנארטיג, מיט יענע מענשען, וואס קאנען פערדרעכענט ווערען אלס אויסנאהם-עקזעמפלארען און מען קאן זיי נישט צורעכענען צו יענעם מין מענשען, וואס די נאטור פראדוצירט זיי, לויט דעם אויסדרוק פון שאפענהויער, ווי „פאבריק-ווארע", מיליאנען-ווייז, לויט איין מוסטער.

דעם ערשטען אויסנאהם-עקזעמפלאר-מענשען האב איך בעגעגענט און לעבען נאך אלס זעקס-זיבען-יעהריג יונגעל.

זיין נאמען איז געווען „סענדערקע מטורף". דעם צונאמען „מטורף" האט מען אידם ביי אונז אין שטעטעל געגעבען צוליב זיין איינגעארטיגקייט.

סענדערקע מטורף האט געוואוינט איינער אליין, אלס אלטער בחור אדער אפשר אלס אלמן — גענוי ווייס איך דאס היינט נישט — אין א קליין שטיבעלע מיט צוויי קליינינקע פענסטערלעך. ער האט געהאט א סך בעשעפטיגונגען: גאלדשמידעריי, זייגער-מאכעריי, אלטע קלאקשען-לאפעריי און נאך פיל אנדערע ארבייטען, וועלכע קיין אנדערער אין שטעטעל האט נישט געקענט.

נאך אלס קליין יונגעל האב איך זיך שטארק פעראינטערעסירט מיט דער פערזאן סענדערקע. דער צופאל האט אידם געבראכט צו אונז אין הויז, און מיר איז אויסגעקומען אידם צו בעאבאכטען און בעטראכטען בשעת ער האט געטאן זיין געהיימניספולע ארבייט.

די מעשה איז געווען אזוי:

מיין פאטער האט פון כמעלניק געבראכט א וואנד-זייגער מיט א קוקושקע. דאס איז געווען דער איינציגער שטוב-זייגער אויף אונזער גאס און די ארומיגע געסלעך.

די ארומיגע שכנים, קליין און גרויס, יונג און אלט, פלעגען קומען די ערשטע צייט צו אונז אין הויז אנקוקען אונזער גרויסען וואנד-זייגער, מיט'ן שניי-ווייסען ציפער-בלאט, מיט דעם געל-מעשענעם מאיאטניק און די צוויי שווערע וואגען וואס זענען געהאנגען אויף קופערנע קייטלעך.

ווען דער זייגער פלעגט דארפען שלאגען די שטונדען, און דאס טירעלע אויבען פלעגט זיך עפענען און די קוקושקע פלעגט אנזאגען די שטונדע, האבען זיך אונזערע שכנים נישט געקאנט אפוואונדערן.

מען פלעגט קומען צו אונז קוקען אויפ'ן זייגער, צי עס זענען שוין אריבער די זעקס שעה, וואס מען דארף ווארטען נאך א פליישיגען מיטאג ביז מען מעג שוין עסען מילכיגס; און פרייטאג פארנאכט — אויב ס'איז שוין צייט ליכט צו בענטשען.

א געוויסע צייט איז דער זייגער געגאנגען ריכטיג און פינקטליך, ביז ער האט זיך אנגעהויבען אפצושטעלען. כדי צו האלטען דעם זייגער אין גאנג, האט מען בעהאנגען די צוויי וואגען מיט שטיקלעך אייזען — האט דער זייגער אנגעהויבען לויפען, ביז ער איז געווארען מיד און האט אינגאנצען זיך אפגעשטעלט.

צו היילען דעם קראנקען זייגער האט מען געמוזט רופען סענדערקע מטורף. ער איז געקומען, בעטאפט און בעקלאפט דעם זייגער מיט אנ'ערנסטער מינע, ווי א דאקטאר בעטראכט א שווערען חולה.

דער זייגער, וועלכער האט געמוזט אפערירט ווערען, איז ארונטערגענומען געווארען אויפ'ן טיש, און איז פונאנדערגענומען געווארען רעדלעכווייז.

סענדערקע, ארייַנשטעקענדיג זיין לינקען אויג אין א פערגרעסערונגס-גלאז, האט בעטראכט יעדעם רעדעלע און יעדען אבר'ל פון זייגער. איך בין נישט אפגעטרעטען פון אידם, צוגעקוקט יעדע בעוועגונג זיינע.

דער זייגער איז פריהער, ווען ער איז געגאנגען רעגעלמעסיג און די קוקושקע האט פונקטליך אפגעקוקוקעט די צאהל פון די שעה'ן, געווען אין מיינע קינדערשע אויגען ווי א געהיימניספולע, לעבעדיגע בעשעפעניש. די גאנצע צייט האב איך געברענט פון נייגעריגקייט ארייַנצוקוקען אין זיין אינערליכען מעכאניזם און בעטאפען מיט מיינע פינגערלעך די קוקושקע, כדי צו דערגעהן דעם סוד און דעם שכל פון זייגער.

ער איז אבער געהאנגען צו הויך, איך האב בשום אופן נישט געקאנט דערלאנגען צו אידם. איצט איז דער לעבעדיגער זייגער געלעגען אפען פאר מיינע קינדערישע אויגעלעך מיט צושאטענע אברים, ווי א מת.

איך בין נישט אפגעטרעטען פון טיש, האב געוואלט זעהען דעם נס פון תחית-המתים, ווי דער מטורף וועט צוזאמענשטעלען די רעדלעך און מאכען דעם זייגער ווידער לעבעדיג.

און ווען דער נס איז געשעהען — דער זייגער האט ווידער אנגעהויבען געהן ווי עס בעדארף צו זיין, די קוקושקע צו קוקוקען מעשה פויגעל — איז סענדערקע ערשינען אין מיינע אויגען ווי א צויבערער. איך האב זיך געפיהלט ווי צוגעצויגען צו אידם. ער האט מיך געגלעט און געלאשטשעט און, אלס צייכען אז איך האב געפונען לייטזעליגקייט אין זיינע אויגען, ערלויבט ארייַנצוקוקען אין זיין פערגרעסערונגס-גלאז, וואס איז געווען דער גרעסטער וואונדער אין מיינע אויגען.

* * *

דער טעם, פארוואס מען האט ביי אונז אין שטעטעל סענדערקע'ן געגעבען דעם צונאמען „מטורף" — וואס מיינט: דער משוגע'נער — איז מיר קלאר געווארען ערשט דאן, ווען איך בין עלטער געווארען מיט א פאר יאהר.

סענדערקע פלעגט יעדען אין דער שטאט, אפילו די גבירים און די גרויסע מיוחסים, זאגען אין פנים אריין דעם ריינסטען אמת. ער פלעגט זיי פארווארפען אלע זייערע חסרונות און שוואכקייטען.

האט סענדערקע געהאט וואס צו טון אין דעם רבי'נס הויף, פלעגט ער אוועקגעבען א גאב דעם רבי'נס פאמיליע, פארוואס זיי לעבען א גוטען טאג אויף דעם חשבון פון די ארימע חסידים. איז אידם אמאל אויסגעקומען צו טרעפען זיך ביי זיין ארבייט מיט'ן רבי'ן פנים אל פנים (דער חסיד'ישער רבי איז ביי אונז דאן געווען רבי זלמן שניאורסאן, א זוהן פון רבי מענדעלע ליובאוויטשער, דער „בעל צמח צדק" און אנ'אוראייניקעל פון דעם בעל „תניא"), האט ער אידם אויך נישט געשאנעוועט. די ביטערסטע אמת'ן פלעגט ער אידם — פאר וועמען די גרעסטע חסידים און גבירים פלעגען שטעהן מיט א ציטער און מיט יראת-הכבוד — שלייַדערן אין פנים אריין. לייַדענשאפטליך פלעגט ער אויסרעדען דעם רבי'ן, וואס זיינע „זיצער" זענען פויסטע-פאסניקעס, שכורים, וואס פערלאזען זייערע ווייבער און קינדער, אום צו לאפען פון אידם שיריים און דערצעהלען וועגען אידם נסים ונפלאות, וואס זענען נישט-געשעהענע און נישט-געפלויגען.

דער רבי פלעגט אויסהערען מיט א שמייכעל די זידלערייען פון סענדערקע'ן און, דער רבי, פלעגט אידם נאר זאגען האלב-בייז: הער שוין אויף מטורף, מאך צו דיין טריפ'ענעם מויל.

סענדערקע אבער האט, טראץ דעם, קיינמאל נישט אויפגעהערט צו זאגען עפענטליך, בקהל רב, וועגען די חסידים און דעם רבי'ן — אויף וועמען ער האט געקוקט ווי אויף די, וואס דינען עבודה-זרה — דאס וואס ער דענקט ווירקליך וועגען זיי.

* * *

עס איז פעסט געבליבען אין מיין זכרון אנ'איבערלעבונג פון מיינע קינדערשע יאהרען. עס איז ערב-פסח. דער אייז פון אונזער טייך, אין עק שטאט, איז געבראכען; און אויף איינער פון די אייז-קריעס ליגט אנ'ערשט געבוירען קינד. דאס גאנצע שטעטעל האט זיך לאז געטון צו דער ברוק און צו די ברעגען פון טייך. אויך איך און א כאפטע קליינע קינדער לויפען נאך די גרויסע. קומענדיג צו דער ברוק זעה איך אזא סצענע: הונדערטער מענשען, מענער און פרויען קוקען ארונטער אויף דעם טייך נאר-וואס געבוירענעם נפש'ל, וואס ליגט מיט א פערשוואונענעם פנים'ל צוגעפרוירען צו דער קריע, וואס האט זיך צופעליג פערהאקט צווישען צוויי ברעטער.

דער נייגעריגער עולם שושקעט זיך אויפ'ן קול: דאס נפש'ל האט געמוזט ארייַנגעווארפען ווערען אין טייך מיט די הענד פון זיין אייגענער מוטער, גלייך נאך זיין געבוירען ווערען, אום צו פערדעקען איהר שאנד. נישט אנדערש, די מוטער איז א יודיש מיידעל, וואס האט געזוכט צו דערטרינקען די פרוכט פון איהר זינד און שאנד.

און דא, ווען דער עולם האט אויסגעגאסען זיין גרימצאָרן אויף די „הונטיגע צולאזענע מיידלעך", האט זיך בעוויזען סענדערקע. הערענדיג ווי דער עלטערער עולם שימפט אויף דער יוגענד, וואס ערלויבט זיך צו געהן אויף נייע וועגען, האט ער, סענדערקע, מעהר נישט געקאנט אויסהאלטען. עס איז נישט די שולד — האט ער גע'טענה'ט — פון די יודישע מיידלעך, וואס ווארפען איזי

(ענדע זעה זייט 11)

די פינף פראנקפורטער

די מערקווירדיגע געשיכטע פון דער פאמיליע ראטשילד

2

די הייראט איז געווען זיין ערשט אומגליק. אויף וויפיל ס'איז אריבער די עפאכע פון פערבינדונגען און ער איז געבליבען אליין מיט זיין פרוי, וואס איז נאך כמעט געווען א קינד, האט זיך אין אידם אנגעזאמעלט דאס אומגליקס-געפיהל און, ווי ער פערטרויט זיך אין זיין טאגעבוך, איז פאר אידם געווען „אנ'ארית'ע אפקומעניש צופרידענצושטעלען זיין צארטע פרוי". קאראלינע איז געווען א יונג-פרוי פון צפון, וועניג ענטוויקעלט און קאלט און ס'פלעגען זי דערשרעקען די פלאם-פייערדיגע אויספרוכען פון איהר שווערמער-קינג. איינזעהענדיג זיין טעות האט ער געזוכט זי צו פערליבען אין זיך מיט געדולד און ליבליכקייט. ס'איז שוין אבער געווען צו שפעט און אלס צוגאב — א יאהר נאכדעם, ווי ער האט זי געבראכט מיט טריאומף קיין האנאו, איז זי קראנק געווארען, לייַדענדיג פון א שרעקליכער קראנקהייט. זי איז געראטעוועט געווארען, אבער ווען זי האט זיך אויפגעהויבען פון בעט, איז איהר שעהנקייט פערשוואונדען און זי איז פערבליבען אויף שטענדיג פול מיט פאקען-סימנים. נאך דעם דאזיגען געשעהעניש, האט ווילהעלם אין משך פון פיר יאהר אנגעהאלטען זיין פאמיליען-טרייקייט. זיי האבען געהאט עטליכע קינדער; ער האט געפיהלט, אז דאס איז זיין חוב צו זיין לאנד, זיין קרוין און זיין נאכפאלגונג. די גאנצע צייט האט ער בראוו געקעמפט געגען נסיון, אבער צום סוף האט ער נישט אויסגעהאלטען. זיין ערשטער זיווג מיט דער שעהנער פרוי האט אידם שיער נישט ערשוטערט און ער האט זיך פון איהר דערווייטערט מיט א ביטערער ענטטוישונג. ס'איז נישט געווען די אנוועזענהייט פון קאראלינע'ן, וואס האט אידם בעלעסטיגט, נאר דער פלוצלונגער אונטערגאנג פון זיין אידעאל.

ער האט דאך אזוי געוואלט זיין אנ'אידעאלער בייַשפיל פאר זיינע אונטערטאנען! ס'האט אידם דערגרינגערט דאס דארפען בעהאלטען זיך מיט זיינע האנדלונגען און דאס דארפען יוצא זיין פאר יעדען. אליין האט ער פערטרויט זיין פרוי. בעת'ן מתודה זיין זיך האבען ניט געפעהלט קיין טרעהרען; מ'האט זיך געגענזייַטיג ענטשולדיגט און איבערגעבעטען. שפעטער א ביסעל האט ער זיך ווידער אויסגעגליטשט. זיין פיהלבארע נאטור האט געלעכצט נאך שעהנקייט און ליבע און זיין שעהנעווערדיגע, מרה-שחורה'דיגע, אויסגעלאשענע און מיאוס'ע פרוי איז נישט אומשטאנד געווען צוצושטילען אידם קיין איינע פון די צוויי זאכען. מיט זיין נייער געליבטער, וואס איז געווען פון פראסטען שטאם און האט געוואוסט, ווי אזוי אידם צו פאנגען אין איהר נעץ, האט ער געהאט פיר קינדער. ער האט זי פיינד געהאט און זיך אליין האט ער געהאסט; זי איז געווען „פראסט, גראב און וואולגאר"; איהרע בעציהונגען זענען געווען „אהן ליבע און ריין-ערדישע"; נאך ווידערהאלטע בעשלוסען אין חדשים, האט ער זי צוריק ארייַנגעווארפען אין דער פינסטערניש, פון וועלכער ער האט זי אויף א שטיקעל צייט ארויסגענומען, און מעהר האט מען פון איהר גארנישט געהערט.

ער האט געגלויבט, אז ער איז שוין אויסקורירט; אבער אינ'ם זעלבען יאהר האט אידם ארומגענומען א נייע שטורמישע לייַדענשאפט.

ראזא ווילהעלמינא דאראטעא ריטער איז געווען א גוט-ערצויגענע, פון אנ'אויסגעצייכענטער פאמיליע און זי האט געפאדערט, אז איהר שטאנד זאל אנערקענט ווערען אהן צווייַדייטיגקייט. זי האט פארגעלייגט איהר יוגענד, איהר שעהנקייט און איהר גורל און זי האט אלס טויש געדארפט עפיס בעקומען דערפאר. ער האט איהר געקויפט א הויז, געגעבען א נאבעל-טיטעל איהר און איהרע אלע קינדער, האט זיך אינגאנצען געווידמעט זיין ליבע און האט פולשטענדיג פערגעסען אין קאראלינען. דאס איז אבער נישט גענוג געווען; ער האט זי געדארפט פארשטעלען פאר די אויגען פון דער וועלט. ראזא איז אונגערווארט ערשינען אויף אנ'אפיציעלען באל און האט געצוואונגען איהר געליבטען, אז ער זאל זי עפענטליך אנערקענען. ווען ער איז, נישט מיט קיין איבריג גוטען ווילען, נאכגעקומען איהר פערלאנג, איז זי בעשטאנען אויף דעם, אז זי זאל אויך אויפגענומען ווערען אינ'ם הויף. ער האט עס נישט ערפילט און די פרינצעסין איז בעלייַדיגט געווארען. דער הויף האט געזשומעט פון קלאנגען און רכילות און עס האט זיך געשאפען א פארטיי אויף צו פערטיידיגען די בעלייַדיגטע פרוי. ביי דער דאזיגער געלעגענהייט האט ווילהעלם פונדעסטוועגען געפונען אנ'אופן, ווי אזוי ריינצוואשען זיין געוויסען און ווי אזוי צו האנדלען. מעהר האט ער זיך נישט בעטראכט פאר קיין זינדיגער, נאר פאר א נישט געליבטען און ווידערגעשפעניגטען מאן, וועלכער האט א רעכט צו לעבען זיין לעבען און אויפזוכען זיין גליק אומעטום, וואו ער קאן עס נאך געפינען. איינמאל פאר אלע מאל האט זיין פרוי געדארפט פערשטעהן, אז זי איז געווען שולדיג אין זיין דורכגעפאלענער ליבע. ער האט זיך מוטיג אויפגעהויבען געגען איהר און איהרע פערטיידיגער און האט איהר געצוואונגען מסכים צו זיין מיט איהר לאגע. מיט דעם איז צוריקגעשטעלט געווארען די רוה. קאראלינע האט געדארפט בעקומען אנ'ענטשעדיגונג אלס מוטער פונ'ם לעגיטימען אפשטאם פון פרינץ. ווען די סקאנדאלען האבען זיך שוין איינגעשטעלט, האט די פרוי ליידע-מאל (פון געבוירט ראזא ווילהעלמינא ריטער) געהאט די געוואגטקייט צו פערליבען זיך אין א יונגען אפיציר, וועלכער איז געווען אונטערגעארדענט איהר געליבטען. ווילהעלם'ס געדולד, וואס איז שוין לאנג געשטעלט געווארען אונטער א פראבע, האט שנעל גענומען א סוף. די דאזיגע אומדאנקבארע „חכמה" האט ער ארויסגעווארפען פון זיין הויז, צוגענומען דעם טיטעל ביי איהר און ביי איהרע קינדער און זי אויף שטענדיג פון זיך פערטריבען.

איינציגע חדשים שפעטער איז געקומען די גרויסע לייַדענשאפט פון זיין לעבען. ער איז דעמאלט אלט געווען פיר און פערציג יאהר, בעת יוליא אלבערטא פאן שלאטהיים איז קוים אלט געווען נייַנצען. דער דאזיגער געדאנק האט אויף א מאמענט אידם געמאכט צווייפלען. „מעהר ווי א הארץ פון א פערהייראטען מאן, וועלכער איז צוויי מאל אזוי פיל אלט, ווי זי, האט ער נישט געהאט וואס פארצולייגען". אבער די דאזיגע צווייפלען זענען שנעל פערשוואונדען, ווען די איבערגעבענקייט פון דעם געליבטען וועזען האט זיי פערבונדען אין א דויערליכער און אייביגער ליבע, א עהנליכער צו וועלכער ער האט פריהער קיינמאל נישט געפיהלט". די ליבע איז געווען אזא אויפריכטיגע, אז ווילהעלם האט קיינמאל נישט געצווייפעלט אין איהר טיפקייט און ערנסט אין אלץ. וואס די ליבע פון א פרוי האט געקאנט צופרידענשטעלען זיין אומרוהיגע און אמביציעזע נשמה, איז ער מיט איהר געווען גליקליך ביז'ן סוף פון זיין לעבען. ער אין געווען צו קיין איינציגער פון די פריהערדיגע נישט געווען אזוי גרייס מוטיג און טריי. ער האט זיך געקריגט און איבערגעריסען מיט זיין פאטער, זיין פרוי, זיין זוהן, זיינע מיניסטארען און פינאנץ-ראטגעבער. אבער די בלענדענדע שעהנקייט, וואס האט אידם אנגעפילט מיט פרייד און וואס האט אידם בעגלייט אין אומגליק און אין גלות, האט פערלאזט זיין גאנץ הארץ און האט געוואונען זיין פולען צוטרוי. אהן דעם, אז זי זאל עס פערלאנגען, האט ער בעטראכט זיין בעציהונג צו איהר פון אנהויב אן אלס א געוויסענס-ענין; זיין פערזענליכער טאקט און בעשיידענהייט האט ערמעגליכט, אז די פרינצעסין זאל עס אזוי אויפנעמען; און ווען עס איז געבוירען געווארען איהר נייַנט קינד, האט ער איהר אייַנגעארדענט אין זיין פאלאץ און האט נישט צורוה געלאזען דעם אומפערטראגבאר, ביז ער האט זי נים געמאכט פאר א גרעפין.

מ'האט גערעדט, אז ווילהעלם האט נישט געוואוסט גענוי די צאהל קינדער, וואס ער האט געהאט. בעשטימט איז האט ער געהאט פיר קינדער פון זיין ערשטען בונד, אכט פון דעם צווייטען און נייַן מיט דער גרעפין פאן שלאטהיים, חוץ די לעגיטימע דריי קינדער מיט דער פרינצעסין. יעדע פון זיינע פאמיליעס האט געהאט איהר אייגענעם נאמען און מיטעל, צו יעדער בעזונדער האט ער זיך בעצויגען לויט איהר געזעלשאפטליכער פאזיציע. אנ'אויפגעשריבענער שטייער אויף זאלץ האט אידם מעגליך געמאכט נאכצוקומען זיין אויסערגעוויינליכע לאסט. די טעכטער האבען חתונה געהאט אזוי גוט ווי יענע פרינצעליכע שוועסטערן; פון די זוהן זענען א טייל געווארען גענעראלען און מיניסטארען אין פערשידענע דייטשע שטאאטען. דער אויסגעצייכענטער עסטרייכישער גענעראל האינאו, דער אונטערדריקער פון די אויפשטאנדען אין אונגארן און אין איטאליען, וועלכער איז געווען אין געפאהר ערמארדעט צו ווערען פון לאנדאנער המון, איז געווען דער בעריהמטעסטער צווישען זיי.

(דאס ווייטערע — זונטאג)

ליבע, וועלכע דריקט זיך אויס דורך גרויזאמקייט

די שטוינענדע פאקטען פון געשיכטליכע געשעהענישן

פון מ. רעכטמאן

גרויזאם איז דער מענש אין זיין האס, אבער גרויזאם איז ער אויך אין זיין ליבע. ווען מיר רעדען פון ליבע, מיינען מיר נישט די ליבע פון א פאטער צו זיינע קינדער, אדער פון א קינד צו זיינע עלטערן, נאר די ליבע פון א מאן צו א פרוי.

אין די פיל דורות, וועלכע זענען אוועק פון בארבאריזם ביז היינטיגער צייט, האט זיך דער מאן זעהר וועניג געענדערט. מיט טויזענדער יאהרען צוריק איז ער געווען אייפערזיכטיג און דאס זעלבע איז ער איצט. מיט טויזענדער יאהרען צוריק פלעגען די מענער מאכען אנ'איבערפאל אויף א דערבייאויגען שבט און אוועקרויבען די מיידלעך געגען זייער ווילען. היינט זענען אויך פיל אין דער מיינונג, אז מען דארף די מיידלעך בעהאנדלען שטרענג, כדי זיי צו געווינען. „זיי א בארבאר, א ווילדער מענש, וועלען די מיידלעך דיך ליב האבען".

דער מאן האט תמיד בעטראכט די פרוי אלס זיין אייגענטום און ער האט שטענדיג מורא געהאט, אז אנ'אנדערער זאל זי ביי אידם נישט צונעמען. די פלאטאנישע און אויך אנדערע פעלקער פלעגען האלטען זייערע פרויען פערשטעקט, און קיין פרעמדער מאן האט זיי קיינמאל נישט געקאנט זעהען. די מאכמעדאנישע פרויען געהען קיינמאל נישט ארויס אין גאס, זיי זאלען נישט פערדעקען זייער געזיכט. ווען א פרוי'ס פנים איז צוגעדעקט, ווייס מען נישט, אויב זי איז שעהן, אדער מיאוס, יונג, אדער אלט.

מעגליך, אז עס איז בלויז אנ'אויסדרוק פון דעם מאנ'ס ליבע. דאס וויל ער ווייזען זיין פרוי, ווי שטארק ער ליבט זי. האלט ער זי דערפאר פערשפארט אין הויז, אדער ער צווינגט זי זאל אנטאן א דעק-טוך אויף איהר געזיכט. צו ווייזען, אז ער ליבט זיין פרוי, שלאגט איהר דער מאן אומבארמהערציג פאר יעדע קליינינקייט. אז קלעפ זענען אנ'אויסדרוק פון ליבע איז מיט הונדערטער יאהרען צוריק אנגענומען געווארען ביים רוסישען פאלק. א רוסיש פאלקס-ליד זאגט עדות אויף דעם. אין דעם פאלקס-ליד בעקלאגט זיך די פרוי:

„וועה איז מיר, וועה, — מיין מאן האט מיך אויפגעהערט צו ליבען. ער שלאגט מיך שוין מעהר נישט".

כינעזער זענען אנ'אלט פאלק. געלעהרטע זאגען, אז זיי זענען נאך עלטער פון די יודען. אבער דאס בעלאנגט נישט אהער. אנ'אלטער מנהג אין כינא איז געווען, אז א בחור האט געדארפט ברענגען א געוויסע מתנה דעם מיידעל'ס עלטערן, ווען ער וויל זי נעמען פאר א ווייב. עס איז געווען מיט טויזענדער יאהרען צוריק. טשינג-לינג האט געבראכט די מתנה און האט גענומען דאס מיידעל צו זיך אין פאגאדא. מיט בעגייסטערטע בליקען קוקט טשינג-לינג אויף זיין שעהנקייט. זיין בעגייסטערונג פאר זיין פרוי וואקסט מיט יעדען טאג. ווען ער קומט אהיים, לאזט ער פון איהר נים אראפ זיינע בליקען. ער וויל, אז זיין ווייב זאל וויסען, ווי שטארק ער ליבט זי. זי קאן עס בלויז בעגרייפען דורך ממשות'דיגע בעווייזען. איין בעוויז האט זי שוין געהאט, אז ער ליבט זי, ווען ער האט איהרע עלטערן געגעבען פאר איהר די גוטיגע אויסקויף-מתנה. אבער דאס טוען דאך אלע בחורים. עס דארף זיין א שטארקערער בעוויז, ווי ער זאל איהר אויסדריקען ספעציעל זיין ליבע. ער טראכט זיך, אז ער וואלט א.ה. געקאנט אונטערקלאפען די אויגען, אבער דאס וואלט געהייסען אנ'אויסדרוק פון מילדער ליבע. ער דארף עפיס אויסקלערען א זאך, זי זאל וויסען, אז ער ליבט זי זעהר שטארק. און טשינג-לינג האט עפיס אויסגעקלערט. ער האט פערקריפעלט איהרע פוס און אויסגעדרעהט איהרע פוס-פינגער. דאס איז געווען ממשות'דיגע בעווייזען. איין בעוויז האט אזוי: אז ער מוז אלעס איבער די וועלט, זי זאל נישט ענטלויפען פון אידם. ענטלויפען! זיין שעהנהייט האט זאגאר געהן נישט געקאנט!

טשינג-לינג'ס ווייבעל האט עס אנגענומען אלס אנ'אויסדרוק פון שטארקער ליבע. די אידעע איז געפעלען געווארען די אנדערע כינעזער בעל-הבית'לעך און מען האט אנגעהויבען נאכמאכען דעם בייַשפיל. באלד איז אין גאנץ כינא געווארען א מאדע צו פערקריפלען די פוס פון די פרויען און אויסדרעהען זייערע פוס-פינגער. דאס איז אזוי אייַנגעווארצעלט געווארען אין כינעזער לעבען, אז א מיידעל מיט גלייַכע פוס און נישט אויסגעדרעהטע פוס-פינגער איז דארט בעטראכט געווארען אלס א מיידעל מיט א שרעקליכען חסרון.

אין צירק האט איהר ווארשיינליך בעמערקט אמאל א שווארצע שעהנהייט מיט אנ'אויסגעצויגענער אונטערשטער ליפ, וועלכע זעהט אויס, ווי א מולטער. איהר האט מעגליך געשוידערט, ווען איהר האט עס געזעהען, און איהר וועט זיך וואונדערן, ווען איך וועל אייך זאגען, אז דאס איז דער בעגריף פון שעהנקייט ביים אובאנגי-שבט. פערשטעהט זיך, אז אזוי ווערט מען נישט געבוירען. מען דארף אזא ליפ „קולטיווירען" פון דער פריהסטער יוגענד אן, אבער וואס טוט נישט א מיידעל, זי זאל זיין „שעהן"?

און די היסטאריע פון אט דער אויסגעצויגענער ליפ איז אנ'איינפאכע: אנגעהויבען האט זיך עס מיט דעם, ווען אן אובאנגי-זכר האט געוואלט ווייזען זיין בעסערע העלפט, ווי ליב ער האט זי. די אובאנגי-פרויען, זאגט מען, האבען געשמט מיט זייער שעהנקייט ביי די ארומיגע שבטים. דעריבער פלעגען יענע שבטים מאכען איבערפאלען אויף די אובאנגים און אוועקרויבען זייערע פרויען. איינער פון די אובאנגים איז געפאלען אויף א פלאן, ער זאל זיין זיכער מיט זיין ווייבעל. ער האט גענומען אויסציהען איהר אונטערשטע ליפ. ער האט עס געטון אזוי לאנג, ביז איהר ליפ האט אויסגעזעהען ווי א מולטער. דער עפעקט פון דעם פלאן איז שוין געווען זיכער, אז קיינער וועט זיך נישט קוקען אויף זיין ווייבעל און צו דער זעלבער צייט האט ער איהר דערמיט בעוויזען, אז זיין ליבע צו איהר איז אזוי שטארק, אז ער מאכט זי מיאוס, כדי זי זאל בלייבען זיינע. אט דעם בייַשפיל האבען נאכגעמאכט אנדערע און ביי אובאנגי איז אנ'אויסגעצויגענע אונטערשטע ליפ באלד געווארען א מאדע און אנ'אויסדרוק פון שעהנקייט.

אין אינדיען איז דער מאן געגאנגען נאך ווייטער אין זיין אויסדרוק פון ליבע צו דער פרוי. א מאן ליגט אויף זיין קראנקען-בעט, זיינע שעה'ן זענען געצעהלטע און ער רופט צו צו זיך זיין ווייבעל:

— אה, מיין טייערע, — זאגט ער — דו ווייסט נישט, ווי איך האב דיך ליב!

— איך ווייס — ענטפער'ט זי.

— ניין, דו ווייסט נישט. איך האב דיך אזוי ליב, אז נאך מיין טויט וויל איך דיך האבען מיט זיך. איך וויל, אז אונזערע נשמות זאלען שוועבען צוזאמען אין „נירוואנא".

— יא, אונזערע נשמות דארפען שוועבען צוזאמען אין „נירוואנא" — ענטפערט זי — אבער ווי אזוי קאן עס זיין? דו האלטסט ביים שטארבען און איך בין נאך יונג און רעכען נאך נישט צו שטארבען.

— נאך מיין טויט וועט מען דיך פערברענען און דערמיט וועט ערפולט ווערען דער ווינש פון אונזער גרויסען לעהרער בודהא.

דער הינדו איז געשטארבען, זיין יונג ווייבעל איז פערברענט געווארען לעבעדיגערהייט, כדי זייערע נשמות זאלען זיך קאנען פעראייניגען אין בודיסטישען גן-עדן. הונדערטער און טויזענטער יאהרען איז דארט אפגעהיט געווארען אט דער גרויזאמער מנהג, ביז די ענגלענדער האבען אייַנגענומען אינדיען און שטרענג פערבאטען צו פערברענען די אלמנות. די הינדויסען זענען מאכטלאז געגען זיי. זיי רעכענען זיך אבער אפ מיט דער אלמנה אויף אנ'אנדערען אופן. די אלמנה טראגט א שאנד-פלעק איהר לעבען לאנג און איהר קליידונג צייכענט זי אויס אלס די יעניגע, וועלכע איז נישט נאכגעקומען די הייליגע פארשריפטען.

אין די צייטען פון די קרייץ-צוגען זענען די ענגלא-זאקסען געווען פון די, וועלכע האבען זיך שטארק בעטייליגט צו בעפרייען ירושלים פון די הענד פון די מוזולמענער. דאס פראגראם האט שוין ארייַנגענומען די אויסשלאכטונג פון יודען און מוזולמענער. די ענגלישע ריטער זענען אוועק אין דער הייליגער מלחמה, און ווען זיי האבען זיך צוריקגעקעהרט נאך אנ'אפוועזענהייט פון 7 אדער 8 יאהר, איז יעדער פון זיי, ווי א זיגער, ארייַנגעפאהרען אין זיין שלאס און פון אנ'אויבערשטען פענסטער האט אידם פריינדליך בעגריסט זיין פרוי. זי איז געווען איבערגליקליך מיט זיין אנקומען.

טרייהייט פון א פרוי? ליבע? עס הויבט זיך גארנישט אן. דעם ריטער'ס פרוי איז געווען גליקליך, ווייל מיט איהר מאנ'ס אנקומען האט זיך געענדיגט איהר לאנג-יעהריגע תפיסה. דער ריטער האט פאר זיין אוועקפאהרען געטון א קליינינקייט. אלס א טייערען ארטיקעל, וועלכען מען האט זעהר ליב, האט ער זי פערשלאסען אין א צימער פאר די גאנצע צייט, וואס ער וועט נישט זיין אין דער היים. א ברירה האט זי דאן געהאט! זי האט געמוזט דא ווארטען אויף אידם די 7 אדער 8 יאהר!

די אויסגערעכענטע פאקטען זענען פאסירונגען פון די גאנץ אלטע צייטען. פיל פון זיי זענען שוין איצט אבגעשאפט געווארען. מיר האבען נישט קיין ענגלישע ריטער, וועלכע פערשליסען זייערע פרויען, ווען זיי געהען אוועק אין מלחמה. מען פערברענט שוין נישט קיין אינדישע פרויען אויפ'ן מארק-פלאץ. די מעהרסטע כינעזער האבען אויפגעהערט צו פערקריפלען די פוס פון זייערע ניי-געבוירענע טעכטער און א מוסולמענישע פרוי וואגט זיך שוין צו בעווייזען אין גאס אהן א דעקטוך. אבער די גרויזאמקייט פון דעם מאנ'ס נאטור צו דער פרוי, וועלכע ער ליבט, האט זיך פיל נישט געענדערט. מיט א פאר וואכען צוריק איז א מאן געבראכט געווארען אין געריכט אויף דער קלאגע, אז ער האט געשלאגען זיין ווייב. ווען דער ריכטער האט געפרעגט, פארוואס ער האט זי געשלאגען, האט דער אנגעקלאגטער געענטפערט בזה הלשון:

— „איך האב מיין ווייב זעהר ליב. איך וויל זי זאל געהן אין דרך-הישר. דערפאר האב איך זי געשלאגען".

פערשטעהט זיך, אז דער מאן, וועלכער האט געגעבען אזא ענטפער, איז גראב און נישט ראפינירט. אזעלכע מענשען שלאגען נישט זייערע פרויען, אבער דערפאר פערפעהלט זיי נישט צו ווייזען זייער גרויזאמקייט אויף אנ'אנדער אופן. דער מאן האט ליב זיין פרוי, איז איהר געטריי, און ווען איהר וועט אידם הינטער איהרע אויגען פרעגען, וואס ער דענקט וועגען איהר, וועט ער אייך זאגען, אז ער מיינט עס גאנץ ערנסט, אז קיין בעסערע פרוי איז נישטא אויף דער גאנצער וועלט, אבער אין איהר געגענווארט איז ער גאר אנדערש. ער וועט זי שטענדיג קריטיקירען. שטענדיג זיך פארזערען אויף איהר. שטענדיג זוכען חסרונות. אין הארצען טראכט ער זיך, אז אזוי דארף מען האנדלען מיט א ווייב, אפילו ווען מען האט זי ליב. וואס דען? ווייזען איהר, אז מען האט זי ליב? זי קאן דאך אנהויבען קריכען אויפ'ן קאפ. צווישענס דארף די פרוי אליין פערשטעהן, אז די אנגעבראנזשקייט, די אונצופרידענהייט און דער שארפער טאן בערייד זענען בלויז בעווייזען פון דעם מאנ'ס ליבע צו איהר!...

חוזק

הומאָר און סאַטירע פון דער וואָך

לאַכט און בייסט,
מאַסקעס רייסט
מיט שפּאַס און וויץ
און פעדער-שפּריץ

א בריוועלע צו פּראָפ. פּיקאַר

פון גראָה קאלי

ליבער, טײַערער פּראָפעסאָר,
איך בעגריס דיך פול מיט עהרע,
ביזט געפלויגען אין די הימלען —
אין דער הויכער סטראַטאָספערע

ווען דו האָסט דאָרט געטראָפען,
ווער אין הימעל שפּילט אַ ראָל?
צי האָט דאָרטען די אגודה
אויך פערכאַפּט דעם מאָנאָפּאָל?..

ליבער טײַערער פּראָפעסאָר,
ביזט אַ פליהער גאָר נישקשה,
אפשר האָסט זיך דערוואוסט דאָרט,
ווער איז צדיק, ווער איז רשע?..

צי פון ספר הזכרונות
האָסט געעפענט דאָרט אַ בלעטעל.
ס'וואָלט כדאי געווען אַ קוק טון
אין אַ כלל-טוער'ס אַ צעטעל...

אפשר אויך אויף די פּלאַנעטען
אין די ספערען אַלערליי
קען איך צושיקען בילעטען
צו מײַן דיכטער-יוביליי?..

בריוועלע פון אַ לאָדזער סוחר צו זיין ווייב אין טשעכאָטשינעק

(איבערגכאַפּט דורך קנאַפּוּאַרגער)

איך קום דיר צו שרײַבען, אַז דײַן טערמין האָט זיך געענדיגט, און די צײַט צו קומען איז שוין פעליג. איך קאָן דיר אויף לענגער נישט פּראָלאָנגירן און פּראָטעסטיר צו בלײַבען ווײַטער.

פון מיר דײַן מאַן
שלמה פלאָבטשע

—:§:—

אין תקופה פון מאַשינען און אַרבייטסלאָזיגקייט

ערפינדער: סוף-כל-סוף איז מיר געלונגען צו שאַפען אַ קינסט-ליכען מענש.
— און וואָס וועסטו מיט איהם טון?
ערפינדער: איך וועל איהם איינמעלדען אין אַרבייטסלאָזען-פאָנד...

ער און זי...

(פאַרטרעטען)

ער האָט סמיכה אויף הוראה.
האַלט פון מקוה און פון תפלה.
ער — פון תלמוד האָט הנאה
און דאָס ווייב — פון פּיטיגרילי.

ער — קיין נער איז עולה רגל,
צו פערשטאַרקען זיין בטחון,
אָבער זי פערברענגט אין דאַנסינג,
דאָרט אין קריניץ גאַנצע וואָכען...

ער אין שטיוועל — זי אין הויזען,
ביז די קניה גאָר צו ענטציקען,
ער אין שטיבעל — זי אויף פּליאַושט
יעדער זוכט פאַר זיך אַ תיקון...

ער — אַ שונא איז פון תרבות,
אפּיקורסות די געמיינע,
אָבער זי פערשטעהט העברעאיש
האַלט גאָר שטאַרק פון ישקנו...

כאָטש זיי געהען זיך פאַנאַנדער
אין די וועגען גאָר פערשידען,
איז דאָס לעבען אַן'אידיליע
און זיי זענען גאָר צופרידען...

גראָה קאלי.

אויפ'ן שפּיץ-פעדער

סימנים פון אַ בעסערער צײַט הויבען זיך שוין אָן צו ווײַזען. געפעלט אונז אָבער נישט, וואָס זיי נעמען זיך ווײַזען אין צײַטונג פריהער, ווי אין דער אינ-דוסטריע און געשעפטען.

* * *

היטלעריסטען הויבען אָן מערער גע-גען דער פאָן-פּאַפּען-רעגירונג. משמעות, אַז זיי האָבען בעשלאָסען צו שלאָגען דאָס דײַטשע פאָלק רעכטס און לינקס.

* * *

ענגלישע אַרכעאָלאָגען געפינען שפּו-רען פון מענשען-פרעסער אויפ'ן הר-הכרמל אין ארץ-ישראל זענען געווען נרוים-מופּטים אַ כר פריהער, איידער אַראַבער זענען אַהינגעקומען.

* * *

דער פּויליש-אַמעריקאַנער פליהער הויזנער, וויל פּערקויפען אַ מאַשינע פון זײַן נישט-געלונגענעם פליה איבער'ן אַט-לאַנטיק. ווענדט זיך אוצט, אויב דאָס מאַשינע איז איהם יאָ געלונגען.

* * *

שפּאַציען איז בערוהאַרט צוליב קאַנ-קורענץ פון ארץ-ישראל-אָראַנזשען. אַ „זיסע נקמה" פאַר די געבערענטע צרות, וואָס די בני-ישראל האָבען אַמאָל גע-האַט אויסצושטעהן פון די מאַרקוועמאַ-ראַס.

מאָדערנע שילדען

(אויף געשלאָסענע געשעפטען)

צוליב דעם, וואָס דעם אוינענטימער'ס ווייב האָט בעקומען צווילינג-ווערהמאַך, ווערט דאָס געשעפט געשלאָסען אויף 3 חדשים.

* * *

צוליב דעם, וואָס עס האָט זיך צו-בראָכען אַ בענקעל אין אַ גוזער פאַבריק, ווערט די פאַבריק געשלאָסען אויף אַ האַלב יאָהר.

וואס יודען זאגען

א. עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס די צאָהל פון גט'ן איז קלענער געוואָרען. אין אַ צײַט פון קריזיס לאָזט מען דאָס פאַמיליען-לעבען, ווי אַן'אַלטען בגד, ווײַל ווער קאָן זיך עס פערגינען אַ נײַעם?

ב. די יודישע נאָס איז פיל מיט מענ-שען, וועלכע קאָנען נישט שרײַבען — און שרײַבען. און מיט מענשען, וועלכע קענען לעזען — און לעזען נישט.

ג. ווען ווילהעלם זאל צוריק אַרויף אויפ'ן טראָן, וואָלט עס געווען דאָס ער-שטע מאָל אין דער וועלט-געשיכטע, וואָס פון אַ האָלץ-העקער איז געוואָרען אַ קייזער...

נעגראַמטע ווערטלעך

אַ קלוגער זאָגט, וואָס ער פערשטעהט,
אַ נאַר — וואָס איז מויל איז גרייט.

* * *

ווען מען הויבט אָן אַ קינד צו שלאָגען,
טוט מען איהם פון הויז פערטריבען.

* * *

אַן'אייזעל, אפילו, ווען אַ הייסער טאָג געפאַלט,
איז איהם אויך שטאַרק קאַלט.

* * *

אַז מען וואַרפט אַ שלעכטע מטבע גין פּאַס,
קלינגט מיט איהר די גאַנצע גאַס.

* * *

לעבענס-ערפאַהרונג און טיפער פער-שטאַנד
זענען מעכטיגער, ווי אַ שטאַרקע האַנט.

מאיר בערקאָוויטש.

דאס און יענץ

לעצטענס האָבען חזנים גענומען רא-ווענען אין העלענאוו!
אַ סברה, אַז מען קאָן מאַכן לעבען פון דער לופט.

מען האָט לעצטענס אויסגעקלערט אַ נײַעם טאַנץ „בינגן".
מיט טענץ זענען מיר שוין פערזאָרגט — נאָר נישט מיט קיין עסנים—טענץ.

אַ פרוי האָט בעקלאָגט אויף דער אָלים פּיאַרע דעם ערשטען פרוז פאַר שווימען. ווי מען שמועסט, זאָל עס זיין נישט אַזוי פאַר'ן שווימען, ווי דער פאָר, וואָס זי האָט צוגעהאַלטען אַזוי לאַנג דאָס מויל.

ווי מען שמועסט זאָל זיך הינדענבורג האָבען אויסגעדריקט צו היטלער'ן, אַז מיט'ן שלאָגען יודען וועט ער זיך צו דער מאַכט נישט דערשלאָגען.

קנאַפּוּאַרגער

ווען...

ווען ס'וואָלטען געווען בילינע דירות, וואָר זיך אַרײַנצוציהען, וואָלטען די שידוכים אַזוי לאַנג זיך נישט ציהען.

ווען ס'וואָלט מיט פּראָטעסטען אַזוי שטאַרק נישט געהאַנדעלט, וואָלט דער מסחר נישט געוואָרען אַזוי שטאַרק צו-קלאַפּט.

ווען דער האַנדעל וואָלט זײַן געהויבען, וואָלטען די סוחרים נישט זײַן אַזוי גע-פאַלען.

ווען דער מסחר וואָלט געהאַט אַן'אַנ-דער פּנים, וואָלטען די סוחרים נישט פאַלען אויפ'ן פּנים.

סאַקראַמעס

מ'וואָלט געקענט קושען, נאָר מ'לאָזט נישט!

פרוי איקס האָט אַרײַנגענומען אין שטוב אַ נײַע דינסטמיידעל. דאָס איז שוין די זעקסטע הײַנטיגען אָוועגר. ווען דער קורצזיכטיגער, פעטינקער מאַן איז פאַרנאַכט אַהיימגעקומען און אַ קוק גע-טאָן אויף דער נײַער דינסט, האָט ער אַ שאָקעל געטאָן מיט'ן קאָפּ און געזאָגט צו זײַן פרוי:

— זי איז אַ גאַנץ שעהן מיידעל, אָבער זי איז שרעקליך לאַנג. פאַרוואָס האָסטו אויסגעקליבען אַזאַ הויכע?

— איך האָב עס געטאָן אומישנע, — די מיידעל וועסטו שוין אַזוי גרינג נישט קענען קושען — וועסט דאַרפען האָבען אַ לייטער. למך.

אונטערגעהערט אין ווישניאַוואַ

ער: — אַז איך קוק אויף איהר, איז בײַ מיר גראָה, ווי כ'וואָלט געקוקט אויף דער זון.

זי (קוקענדיג אויף זײַן ליסינע): און אַז איך קוק אויף איהם איז גראָה ווי כ'וואָלט געקוקט אויף דער לבנה.

קנאַפּוּאַרגער

אין אַ „היימישען" רעסטאָראַן

קעלנער: — וואָס בעטראַכט איהר אַזוי דעם גאַסט געגענאיבער איך וואָס האָט אָפּגעגעסען דעם מיטאָג?

גאַסט: איך בין איהם מקנא, וואָס ער איז שוין דעם מיטאָג איבערגעקומען.

קנאַפּוּאַרגער

פערקיהלונג

ראָקטאָר: אײַער מאַן האָט זיך דער-קיהלט. ווי אַזוי איז עס געשעהען?

פרוי: איך ווייס נישט, פּאַניע דאָק-טאָרשע, עס איז הײַנט דאָ געווען דער סעקוועסטראַטאָר און מײַן מאַן זאָגט, אַז ער זעהט דעם סעקוועסטראַטאָר, ווערט איהם קאַלט.

קנאַפּוּאַרגער

די בריליאַנטענע רינג

מאַן (צו זײַן יונג ווײַבעל): וואָס ביזטו עפּעס אַזוי טרויעריג?

פרוי: איך האָב פערלוירען דאָס בריליאַנטענע רינגעל, וואָס דו האָסט

מיר געגעבען צו די תנאים.

מאַן: האָב נישט קיין עגמת נפש, ס'איז זשאָר געווען אַ געוועהנליך גלעזעל.

קנאַפּוּאַרגער.

ווי קויהלען-גרעבער

— ווי געהען די ביזנעס?
— אַזוי ווי בײַם קוילען-גרעבער.
— וואָס הייסט?
— מ'ליגט אין דער ערמה גאַנץ טיף און מ'ווערט פערשוואַרצט.

סאַקראַמעס

צווישען מאַן און ווייב

(פון אויסלענדישען הומאָר)

מאַן: — דו מיינסט, איך וועל לאָזען פון זיך מאַכען אַ מאַלפּע?
פרוי: — בערוהיג זיך, די נאַטור האָט די פראַגע שוין לאַנג פערענטפערט.

ליבע אין קייטען

גרויסער סענסאַציאָנעלער ראָמאַן פון דער נאָהנטער פערגאַנגענהייט

(63-טע פאָרטזעצונג)

זעהט איהר דאָס זעגעל. אָט מיט דעם וועל איך אײַך עפענען די אויבערשטע טייל פון אײַער מוח און איך וועל זעהן, אויף וועלכען אָרט אײַער געהירן איז אײַגענט-ליך קראַנק, אויב עס האַנדעלט זיך וועגען דעם אַזוי גע-רופענעם „אַבסצעס". קען ער ווערען אַרויסגענומען אָהן צו בעשעדיגען די איבעריגע טיילען. אָבער אויב עס איז דאָ אַן'אַנדער געוויס, איז דאָס אויסהיילען נישט מעגליך.

יאַן האָט פּײַערליך אויפגעהויבען די הענד און גע-זאָגט מיט אַ שאַרפער שטים:

— אין נאָמען פון גאָט, און מענשליכקייט און אין מײַן געוויסען פּראָטעסטיר איך געגען דער געוואַלד-טאַט. וואָס איהר ווילט בעגעהן איבער מיר און איך ערקלער אײַך פּײַערליך, אַז די אָפּעראַציע, וואָס איהר געהט מאַ-כען אויף מיר, איז אַ נידערטרעכטיגער, געמיינער מאָרד!

דאָקטאָר פאַרבער האָט אַ ציה געטאָן מיט די אַקס-לען און האָט געגעבען אַ צײַכען די וועכטער, וועלכע האָ-בען זיך בליצשנעל געוואָרפען אויף יאַנען.

עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ קאַמף. דער אומגליקלי-כער יונגערמאַן האָט זיך פערטײַדיגט מיט'ן גאַנצען כח. אָבער ער האָט זיך נישט געקענט ענטקעגענשטעלען אַזוי פיל מענשען. מ'האָט איהם בעזיגט און צוועקגעלעגט אויפ'ן אָפּעראַציע-טיש.

— נידערטרעכטיגער מערדער! — האָט ער אויסגע-רופען — געמיינע בריאה. וועט נקמה נעמען אָן מיר! אָ, מײַן טײַערע סטעפאַ! איך וועל דיך שוין מעהר נישט זעהן! איך שטאַרב!

דאָקטאָר פאַרבער האָט גענעהערט אַ מאַסקע, האָט זי אָנגעטאָן אויפ'ן פּנים פון זײַן קרבן און האָט דורך פון אַ פּלעשעל אַ שפּריץ געטאָן שלאָף-געטראַנק.

— סטעפאַ, מײַן טײַער מיידעל, מיר וועלען זיך זעהן אָבער נישטאָ, נאָר אין הימעל.

ער האָט נאָך אַרויסגעשעפּטשעט עטליכע אונפער-שטענדליכע ווערטער און איז געבליבען ליגען אָהן בעוועגונג אויפ'ן אָפּעראַציע-טיש.

דאָקטאָר פאַרבער האָט אָנגעקוקט דאָס זעגעל, צי עס פונקציאָנירט גוט, ער האָט געהײסען דעם אויפזעהער, צוגרײַטען פּלים פאַר דעם אָפּגעפּלאָסענעם בלוט און ער האָט צוגעלעגט דאָס זעגעל צו יאַן'ס שטערן, ווי די טיר האָט זיך פּלוצלינג געעפענט און אַ קרעפטיגע שטים האָט אויסגערופען מיט אַ קרעפטיגען קול:

— ביטע, האַלט אײַן אַ מאָמענט, הער דאָקטאָר פאַר-בער, איך האָב מיט אײַך עפּעס צו רעדען, איהר זענט דאָך הער פאַרבער?

דער דאָקטאָר האָט אונצופרידען אַנטקעגענגעקוקט די אינסטרומענטען און האָט זיך אײַנגעקוקט אין דעם עלטע-

גאַנס-געקלײַרטען מאַנספערשוין מיט דער שוואַרצער בארד, וואָס זײַן ערנסטע אויפפיהרונג און זעלבסטזיכערקייט האָ-בען געוויזען, אַז ער האָט געהאַט דאָס רעכט דאָ אַרײַנצו-קומען.

— יאָ, איך בין דער אײַגענטימער פון דער אַנש-טאַלט — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, — איך פער-שטעה נישט, ווי אַזוי איהר האָט געקענט אַרײַנגעהן אין אָפּעראַציאָנס-צימער. איהר זעהט דאָך, אַז איך בין פערנו-מען און אויב איהר ווילט רעדען מיט מיר, טאָ ביטע קומט אין אַ שעה אַרום.

— איך רעכען, אַז אויב איהר וועט הערען מײַן נאָ-מען וועט איהר זיך איבערצײַגען, אַז איך האָב געהאַט דאָס רעכט דאָ אַרײַנצוקומען — האָט געענטפערט דער גאַסט.

— איך בין געהײַם-ראַט, פּראָפעסאָר ראָקיטאַנסקי פון ווין, דער שעף פון דער העכסטער מעדיצינישער מאַכט אין עסטרײַך.

דאָקטאָר פאַרבער האָט שיער נישט אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד די אינסטרומענטען.

ראָקאַטשינסקי, אַט דער בעריהמטער פּראָפעסאָר, די גרויסע מעדיצינישע אויטאָריטעט, וואָס זײַן נאָמען האָט געקלונגען איבער דער גאַנצער וועלט, ער געפינט זיך איצט פאַר איהם. וואָס בעדײַט דאָס. וואָס ער האָט איהם פּלוצ-לונג געמאַכט אַ וויזיט.

— הײַסט אַרויסגעהען די דאָזיגע מענשען — האָט ראָקאַטאַנסקי בעפוילען, אָנווײַזענדיג אויף די וועכטער — איך האָב מיט אײַך צו רעדען עפּעס אונטער פיער אויגען.

איך זעה, אַז איהר האַלט בײַ מאַכען אַן'אָפּעראַציע, אָבער פריהער וואָלט איך געוואָלט טבדיגען דאָס געשפּרעך.

די ווערטער זענען אַרויס און ראָקאָטאַנסקי האָט גע-הײַסען פערמאַכען די טיר. דאָקטאָר פאַרבער איז געווען אַזוי איבעראַשט פון דעם אומגעריכטען וויזיט, ער האָט גלײַך ערפיהלט דעם בעפעהל פון פּראָפעסאָר.

— איך קען אײַך זאָגען, אַז איך האָב צוגענומען דאָס רעכט צו פּראַקטיצירען דעם היגען שאַרלאַטאַן.

— אונזער אַלטער דאָקטאָר! — האָט פאַרבער אויס-גערופען, קענענדיג קוים רעדען, ווײַל עס איז איהם געקו-מען אויפ'ן געדאַנק, אַז דער דאָזיגער שאַרלאַטאַן האָט אוראי געמוזט אויספּלאַפּלען עפּעס וועגען זײַן אַנשטאַלט.

מיט וואָס האָט ער זיך פערשולדיגט?

— אַ סך אָנקלאַגעס זענען לעצטענס געקומען אויף איהם די לעצטע צײַט — האָט ראָקאָטאַנסקי געזאָגט. — אַזוי אַז מען האָט געמוזט דורכפיהרען אַ שטרענגע אויס-פאָרשונג.

הײַנט אין דער פריה בין איך געווען בײַ איהם אין דערהיים. אָבער מען האָט מיר געזאָגט, אַז ער איז בעגאַנ-גען צו אײַך.

— יאָ, ער איז דאָ געווען און האָט מיר איבערגע-לאָזט אַן'ערלויבניש צו מאַכען די אָפּעראַציע.

— אָט טאַקע אין דעם געפין איך אַ נישט-געהעריגע האַנדלונג. ווי איך האָב געהערט האַנדעלט עס זיך דאָ וועגען אַ שווערער אָפּעראַציע. מיר דאַכט זיך, אַז די לאָקאַלע בעדינגונגען, ווי אויך אײַער געשיקטקייט, הער דאָקטאָר, לאָזען נאָך איבער אַ סך וואונשען.

וואָס ווילט איהר מאַכען מיט דעם דאָזיגען קראַנקען?

— עס האַנדעלט זיך דאָ וועגען אַ טרעפּאַנאַציע פון מוח דער דאָזיגער קראַנקער...

— ווער איז דאָס? — האָט ראָקאַטשינסקי בעפרעגט, דערנעהנטערענדיג צום אָפּעראַציאָנס-טיש. — ביטע נעמט אַראָפּ די מאַסקע. ער איז אײַנגאַנצען בעוואוסטלאָז, אַזאַ יונגער. איז ער באמת אַזוי קראַנק. אַז איהר מוזט אויף אויף איהם מאַכען די אָפּעראַציע.

פאָרטזעצונג קומט

לאדז — 26. אויגוסט 1932 — פרייטאג כ"ד אב תרצ"ב פ' ראה

טאג-כראניק

ביליגער ברויט

(§) נעכטן איז אין מאגיסטראט פארגעקומען א זיצונג פון דער פרייזן-קאמיסיע, וועלכע עס האבן זיך באטייליגט פארשטייער פון די קאנסומענטן און פראדוקטען. נאך א לענגערער דיסקוסיע איז בעשטימט געווארן פאלגענדער פרייז פאר ברויט: גע-בייטעלט ברויט 65 גר. 2 קילא, ראזאווע ברויט 28 גר. 1 קילא.

ארבייטסלאזע אונטערשטיצונג
פאר'ן הויש אויגוסט

דער אינטערשטיצונגס אמט ביים מאגיסטראט איז מודיע אז דאס אויס-צאהלען אונטערשטיצונגען פאר'ן חודש אויגוסט הויבט זיך אן לויט פאלגענדן סדר:

היינט פרייטאג דעם 26 אויגוסט. פון M ביז Z

ארעסטירט די בעלי-הבתים פון כאינער שעכט-הויז
קאמיסיע פון סיימיק ענדטעקט גרויסע מיספרויכען

(א) די בעל הבתים פון כאינער שעכט הויז די ברידער גבריאל און חיים רו-בין זענען ארעסטירט געווארן צוליב מיספרויכען, וואס זיי זענען בעגאנגען צום שאדען פון דער מאכט.

א קאמיסיע, וואס איז אראפגעשיקט געווארן אין שעכט-הויז דורכ'ן לאד-דזער סיימיק אויסצופארשען די ווירט-שאפט, האט פעסטגעשטעלט, אז די רובינס האבן געפירט א מאפעלטע בוכהאלטעריע און א טייל פון דעם אפ-צאהל לטובת דער גמינע, דעם סיימיק און דער שטייער-מאכט האבן זיי אראפגעלאזן צו זיך אין קעשענע, פון וואס די מאכט האט געליטן א גרויסן שאדען.

צוליב דעם האט סטאראסטא זשעווס-סקי דעם ענין איבערגעגעבן דער פרא-קוראטור, וואס האט די ברידער רובין ארעסטירט. דער דריטער שותף פון שעכטהויז שמעון פלאט, איז דערווייל געבליבן אויף דער פריי. די ווייטערע אויספארשונג איז אין גאנג.

פערמאכט דער פעראיין „עזרת אחים"
וויצע-פרעזעס חיים ווארשאווסקי ארעסטירט

(§) דער אינגענטיער פון רעסטאראן אויף זשעלאני 2 א געוויסער שפיצקעל האט נעהאט 2 וועקסלען פון'ם וויצע-פרעזעס פון „עזרת עחים" דער 43-יעה-ריגען חיים ווארשאווסקי פון נייע אלעק-סאנדראווסקא 10. 1 וועקסעל איז געווען אויף 800 זל. [illegible] 500 זל. [illegible]

נעכטן איז שפיצקעל צוזאמען מיט'ן קאמארניק אוועק צו ווארשאווסקי'ן און זיין זאדע-וואסער פאבריק אויף רוג זשעראמסקי און זשעלאנא, וואו דער קאמארניק האט ארויפגעלעגט א ארעסט אויף די זאדע-וואסער באלאנען. דערנאך איז שפיצקע מיט'ן קאמארניק אוועק צו ווארשאווסקי'ן אין וואוינונג אויף נייע אלעקסאנדריבקא 10 און דארט געוואלט ארויפלעגן א ארעסט אויף די פערד און וואגען.

דארט האבן יחיאל ראזענזאן פון מרדכי נבאי'ס גאס 13 און יעקב מאר-גולעס פון קאפערניקא 53 זיך געווארפען אויף שטעצקע'ן און זיך מיט אוהם געוואלט אפרעכענען.

דער קאמארניק איז דאן ארויסגעלאפען און גערופען פאליציי. די אנגעקו-מענע פאליציי האט ארעסטירט ווארשאווסקי'ן און זיין פרוי און אויך ראזענזאנען און מארגולעס'ן.

שפעטער איז לויט א פעראָרדנונג פון דער לאדזשער שטאט סטאראסטא פער-חתמ'עט געווארען דער לאקאל פון פער-איין „עזרת עחים".

טעאטער „סקאלא"
פערבאנד-טרופע פון ווילנער און ווארשאווער בעסטע ארטיסטישע קרעפטען
לעצטע 4 געזעגענונגס-פארשטעלונגען
פרייזן פון 50 גר. ביז 2 זל. ‖ שבת נאכמ. 50 גר. ביז 1 זל.
היינט פרייטאג, ד. 26-טן 9 אוו. און שבת, ד. 27-טן 4 נאכמ.
די פאפולערע פיעסע פון לעאניד אנדרעיעוו
„7 געהאנגענע"
רעזשי: שמואל לאנדוי.
מארגן שבת, ד. 27-טן און זונטאג, ד. 28-טן 9 אווענט
לעצטע סענסאציאנעלע פרעמיערע
אמעריקאנער טראגעדיע
פון טעאדאר דרייזער אין 6 בילדער. — רעזשי חבל בוזגאן.
עס נעמען אנטייל: בארסקא-פישער, רבקה שילער, דבורה ראזענבלום, דארא רובינא, שמואל לאנדוי, לייב שריפטזעצער, חבל בוזגאן, יוסף סטרוגאטש, שבתי בליאכער, וח ם מצלניק ק. גיטמאן, מאיר אייזענבערג

האסע אויף רויהעז באוועל
באוועל-גארן און באוועל שטאפען געווארען טייערער

(א.ג.) מיטוואך זענען אויף די באוו-וועל בערזעס בעזונדערס פון ניו-יארק ווירדעראמאל נאטירט געווארען גוואלדיגע פרייז-שטייגערונגען פון באוועל, אזוי אז אין משך פון 3 טעג איז דער פרייז אין ניו-יארק געשטיגען מיט 55 ביז 58 פונקטען אין ליווערפול איז דער פרייז געשטיגען מיט 15—18 פונקטען, ברע-מען — 20 פונקטען.

אין צוזאמענהאנג מיט דער זעהר פעסטער טענדענץ אויף רויהען באוועל איז נעכטען געשטיגען דער פרייז פון באוועל-גארן מיט 1 סענט אויפ'ן קילא. אזוי האט מען פערקויפט 24-ער איינצעלנעם צו 47 סענט, 32-ער איינ-צעלנעם 55 סענט, 24-ער טאפעלטען 52—53 סענט, 32-ער טאפעלטען 63 סענט.

עס איז קיין ספק נישט פערהאן, אז איצט וועלען אויך שטייגען די באוו-וועל-שטאפען.

—:§:—

דערשאסען א קויהלען גנב
ביי עמיין פון באהן גנבים

(§) לעצטענס מעהרען זיך כסדר די פאלען פון גנב'ענען קויהלען פון באהן-וואגאנעם און אויף דעם געביט קומט אפילו צו שיסערייען מיט דער פאליציי, וואס עסקארטירט די משא וואגאנען.

לע פי רוב קומען די גנבות פאר אין בזשעזשינע, ראדאמסקער און פיעטרקאווער פאוויאטען. דער פאלי-ציאנט מאריאן האט פון צוג 188 געשא-סען אויף א קויהלען גנב, ער איז אבער אנטלאפען און עמן ווייס נישט צי ער איז פערוואונדעט געווארען.

דער פאליציאנט וו. קושינסקי האט פון צוג 1480 געשאסען אויף גנבים נעבען דער פיעטרקאווער פאבריק „הארטענסיא".

פאליציאנט פורגיי האט פון צוג 1082 געשאסען אויף קויהלענגנבים — ביי ראקאטשין האט דער פאליציאנט באלעטשעק דערשאסען דעם 18 יעהרי-גען גנב מאריאן פאוועלעץ.

— אויף דער זעלבער ליניע — איז דער פאליציאנט באנקאווסקי בעשאסען געווארען פון א בעהעלטעניש. די גנבים האט מען נישט געכאפט.

גרויסע, פרעכטיגע רייזע קיין ארץ-ישראל אהין און צוריק פאר 840 זל.
דער פראגראם און מארשרוט פון דער רייזע

א דאנק די בעמיהונגען פון דער רעדאקציע פון „לאדזער טאגעבלאט" איז אין פראגראם און מארשרוט פון דער גרויסער ארץ-ישראל-עקסקורסיע, וואס איז דורך אונז ארגאניזירט געווארען געמיינזאם מיט דער וועלט-בעריהמטער אינטערנאציאנאלער רייזע-און טוריסטען-ארגאניזאציע „וואגאן-לי-קוק", דורכגע-פיהרט געווארען א וויכטיגע ענדערונג, און די עקסקורסאנטען וועלען אפזאה-רען פון לאדז מיטאג פריהער, ווי עס איז געווען לכתחלה געפלאנט. די ענדערונג איז געמאכט געווארען דורך אונז צוליב דעם, כדי אויסצומיידען וועלכען עס איז חלול-שבת אונטערוועגס.

דאס פראגראם פון דער „לאדזער טאגעבלאט" עקסקורסיע איז איצט פאלגענדער:

14-טער סעפטעמבער:
4.20 נאכמיטאג — אפפאהר פון לאדז.
6.20 — אווענד-ברויט אין רעסטא-ראן-וואגאן.

15-טער סעפטעמבער:
6.40 פריה — אנקום קיין ווין.
7 פריה — פריהשטיק אויפ'ן באהן-הויף.
7.40 — אפפאהר פון ווין.
1.15 — מיטאג אין רעסטאראן-וואגאן
4.40 — אנקום קיין טארוויז.
5.25 — אפפאהר.
10.35 — אנקום קיין ווענעדיג.
10.40 — אווענד-ברויט אויפ'ן באהן-הויף אין ווענעדיג.
11.17 — אפפאהר פון ווענעדיג.

16-טער סעפטעמבער:
9.40 — אנקום קיין רוים,
10 — פריהשטיק אויפ'ן באהן-הויף.
12.25 — אפפאהר פון רוים.
3.40 — אנקום קיין נעאפאל.
4 — מיטאג אין נעאפאל.

17-טער סעפטעמבער:
פערווייל די עקסקורסיע אין נעאפאל.
7 אווענד — אפפאהר מיט דער שיף.
8 אווענד — אווענד-ברויט אויפ'ן שיף.

18-טער סעפטעמבער:
א גאנצען טאג אויפ'ן ים.

19-טער סעפטעמבער:
8 — אנקום קיין פירעאוס.
9 פריה — בעזוך אין אטען
3 אזייגער — מיטאג אויפ'ן שיף.
7 אווענד — אפפאהר פון דער שיף.
8 אווענד — אווענדברויט אויפ'ן שיף.

20-טער סעפטעמבער:
א גאנצער טאג אויפ'ן ים.

21-טער סעפטעמבער:
7 פריה — אנקום קיין חיפה.
פון דער רייזע מיט דער באהן קיין תל-אביב.

19-טער אקטאבער;
7 אווענד — אפפאהר פון חיפה.

20-טער אקטאבער:
9 פריה — אנקום קיין לארנאקא, פריהשטיק.
12 — אפפאהר.
1 — מיטאג.
8 אווענד — אווענדברויט.

דעם 21. און 22. אקטאבער: אויפ'ן ים.

23-טער אקטאבער:
6 פריה — אנקום קיין ברינדיזי.
7 — אפפאהר פון ברינדיזי,
8 — פריהשטיק.
1 — מיטאג.
8 אוו. — אווענד-ברויט.

24-טער אקטאבער:
8 — פריהשטיק,
11 — אנקום קיין טריעסט
3 — מיטאג אין טריעסט.
5.28 אפפאהר פון טריעסט.
8 אוו. — אווענד-ברויט אין רעסטא-ראן-וואגאן.
10.35 — אנקום קיין טארוויז.
11.10 — אפפאהר פון טארוויז.

25-טער אקטאבער:
פריהשטיק אויפ'ן באלנהאף 902 — ז
8 פריה — אנקום קיין ווין. פריה-שטיק אויפ'ן באהנהויף.
8.25 אפפאהר פון ווין.
1 — מיטאג אין רעסטאראן-וואגאן.
8 אוו. — אווענד-ברויט אין רעסטא-ראן-וואגאן.
11.18 אוו. — אנקום קיין לאדז.

מיר ערקלערען, אז דער פרייז פאר'ן אנטייל אין דער עקס-קורסיע פון „לאדזער טאגעבלאט" בעטרעפט ס"ה 840 זל. דערין שוין אריינגערעכנט פאר'ן אויסלענדישען פאס, פאר דער ענגלי-שער וויזע אויף דריי חדשים. פאר דער באהן און שיף-רייזע א ה י ן א ו ן צ ו ר י ק, ד. ה. מיט דער באהן פון לאדז קיין נעאפאל און מיט דער שיף פון נעאפאל קיין חיפה און צוריק פון חיפה איבער טריעסט קיין לאדז.

ווער עס וויל האבען די מעגליכקייט צו פערברענגען ראש השנה, יום כפור און סוכות אין לאנד פון אונזערע האפנונגען, דארף זיך צואיילען מיט'ן פערשרייבען זיך אין דער עקסקורסיע פון „לאדזער טאגעבלאט".

די צייט אויף דורכצופיהרען אלע רייזע-פארמאלישטען איז שוין קורץ. דעם 14. סעפטעמבער פאהרט די עקסקורסיע אפ פון לאדז.

טעאטער און קונסט

טעאדאר דרייזער אין „סקאלא"

די יודישע טרופע פון „סקאלא" גיט די לעצטע 4 פארשטעלונגען. פרייטאג אווענד און שבת בייטאג די „7 געהאנ-גענע" פון לעאניד אנדרעיעוו און שבת און זונטאג אווענד קומט די פרעמיערע פון בעריהמטען אמעריקאנער שרייבער טעאדאר דרייזער א. נ. „די אמעריקאנער טראגעדיע".

אין די דאזיגע צוויי גרויסע פיעסען פון איבראפעאישען רעפערטואר בעטיי-ליגען זיך די בעסטע ארטיסטען פון דער טרופע, ווי בוזגאן, לאנדוי, סטרוגאטש א. א.

עס איז צו ערווארטען, אז דאס פו-בליקום וועט אויפנעהמען די דאזיגע פיעסען מיט גרויס צופרידענהייט.

ווארשאווער סקלא-טרופע קומט קיין לאדז

די טעג קומט קיין לאדז דער בע-וואוסטער רעווי-טעאטער „סקאלא" פון ווארשא.

עס קומען די גרעסטע כטארען פון יודישען רעווי-טעאטער מיט די בעסטע פראגראמען, וואס זענען אין ווארשא אויפגעפיהרט געווארען.

פרטים אין די זונטאגדיגע אנאנסען. די ידיעה האט אין שטאט ארויסגערו-פען גרויס פעראינטערעסירונג.

„מאשקע" דאס וואלגא מיידעל מיט מרים קאראלאווא

היינט, פרייטאג און מארגען שבת וועט אין פילהארמאניע אויפגעפיהרט ווערען אנטייל פון דער זעהר בעליבטע אפערעטען שוישפילערין די אפערעטע „מאשקע" (דאס וואלגא מיידעל), וועל-כע איז אין אמעריקא געשפילט געווא-רע א לאנגע צייט מיט אונגעהויערען ערפאלג. אין דער אפערעטע בעטייליגט זיך אויך דער באלעט מייסטער ה' קאמי-באראוו, דער יוגענדליכער ליבהאבער אדאלף מעטנער און דער גאנצער אנ-סאמבל פון פילהארמאניע. שבת 4 ביי טאג מיט מרים קאראלאווא ווערט גע-שפילט „רייזעלע פון יאפאן".

הערענאוו

דער פילהארמאנישער ארקעסטער אונ-טער דער לייטונג פון דירינגענט פיט-טרושקא גיט קומענדען שבת און העלע-נאוו א גרויסען קאנצערט פון ציגיינער ראמאנצען און רוסישע לידער מיט'ן אנ-טייל פון סאשא באראנסקי.

נאך איין לעצטער קאנ-צערט פון מ. קוסאוויצקי

דער גרויסער שטיי-מישער ערפאלג פון לעצטען קאנצערט פון בעריהמטען אויבער-קאנטאר פון ווארשאווער סינאגאגע האט בעוואויגען די ארגאניזאטארען אויסצופועל'ן ביים געניאלען זינגער צו קומען אויף נאך איין קאנצערט אין „העלענאוו", וואס וועט פארקומען מיט-וואך דעם 31. אויגוסט. די דאזיגע ידיעה וועט בלי ספק אויפגענומען ווערען מיט גרויס צופרידענהייט ביים לאדזער פו-בליקום.

פון די קינאס

[קאסינא] גיט דעם שלאגער פילם „א פרוי אויף איין נאכט", וואס איז געבויט אויף אאויסטערלישען סוזשעט און פעראינטערעסירט שטארק דאס פו-בליקום.

[ספלענדיד] דעמאנסטרירט איצט דעם הערליכען פילם „אויספארשונג", וואס האט פיל שפאנענדע מאמענטען און פרעכטיגע בילדער.

[ראקקעא] דער פילם „פארטאגנס" מיט ראמאן נאוואראָ אין מיטטער ווערט וואס איז ווערט געזעהנצווערען. דער פילם נעהמט מיט גרויס ערפאלג.

פון לאדזער האנדעלס-געריכט
בעזיצער פון סקלאד-אפטעשני רעגולירט

(5) ווי מיר האבע זשוין געמאלדען, האט דאס געריכט בעפולמעכטיגט דעם נייבעשטימטען סינדיק אדוו. פעליקס פון דער אופאדלאשטש פון דער פירמע א. ג. בארסט און זגערזש אויסצופיהרען זיינע פליכטען, הגם מען האט איהם נישט געוואלט בעקענען מיט די ענינים פון דער אופאדלאשטש.

איצט האט דער געוו. סינדיק פון דער דערמאנטער פירמע אדוו. שווינדלער זיך געווענדעט צום געריכט מיט דער ביטע, אז דער נייער סינדיק זאל נאך נישט איבערנעמען זיינע פונקציעס, ווייל דערפון קען ארויסקומען א מיספער-שטענדניש צום שאדען פון די געוועזע-נע סינדיקען און דעריבער איז ער גרייט נאכ'ן דורכמאכען די איבערגאנג און מי-לימער צו געבען דעם נייעם סינדיק די נויטיגע אויפקלעהרונגען. דאס געריכט האט די ביטע ערפיהלט.

* * *

דעם בעזיצער פון סקלאד אפטעטשני אלעקסאנדער לאנדוי פון ציגעל גאס 23 האט מען אין 1931 פערעפענטליכט א אופאדלאשטש.

שפעטער האט דער גענאלענער פאר-געלעגט זיך צו פערגלייכען אויף 10 פראצענט. 5 פראצ. צו צאהלען מיט 6 חדשים שפעטער נאכ'ן אריינגעהן אין קראפט פון אורטייל און די אנדע-רע. 5 פראצ. ווייטער מיט א יאהר שפעטער.

געגען דאזיגען אויסגלייך האבען 2 קרעדיטארען אפגעגעבען א אפאזיציע און דאס געריכט האט טאקי אפגעזאגט צו בעשטעטיגען די רעגולאציע, האל-טענדיג, אז די אויסגלייכס סומע איז א צוקלייגע.

דער פאזיצענדער פון געריכט איז אבער געווען אין א פערקעהרטער מיי-נונג, ווייל עס איז בעוויזען געווארען, אז דער געפאלענער סוחר איז רואינירט געווארען נישט צוליב זיין שולד און צוליב דער דורכגעמאכטער קראנקהייט איז ער נישט אימשטאנד מעהר צו צאהלען.

דאס אפעלאציע געריכט האט דעם אורטייל בעשטעטיגט און דעם ענין אפילו איבערגעשיקט אין דער פראקו-ראטור, וואס האט אבער קיין פראצעס נעגען לאנדוי'ן נישט פערפיהרט צוליב מאנגעל אין בעווייזען פון א ביזוויליגען באנקראט.

נאכדעם האט לאנדוי ווידער פאר-געלעגט צו בעצאהלען 12 פראצ. פון די חובות און 4 האלב יעהרליכע ראטעס. די קרעדיטאַרען זענען דערויף איינגעגאנגען, אבער דאס געריכט האט ווידעראמאל אפגעזאגט זיך פון צו בע-שטעטיגען דעם אויסגלייך.

דא אפעלאציע געריכט האט אבער דעם צווייטען אויסגלייך יא בעשטעטיגט און די ערשטע ראטע פון 3 פראצענט איז צאהלבאר דעם 21 אקטאבער ד. י.

שטיצע פון דער „אפיעקא ספאלעטשנא"
הענגען פרימע יודען אפגעמען אנשטאט שבת אין מיטן וואך

(—) א דאנק דער השתדלות פון ראט מאן יחיאל יצחק בערמאן קענען אלע, וואס בעקומען שטיצע אין דער „אפיע-קא ספאלעטשנא" אין געלד און נאטור, דאס אפנעמען אנשטאט שבת און מי-טען דער וואך.

ווענען מאג, ווען אפצונעמען די שטי-צע דארפען די פעראינטערעסירטע זיך ווענדען אין דער „אפיעקא ספאלעטש-נא" זאמארזקא 11.

שול-קוראטאריום ליקווידירט
אלע אקטען זענען נעכטן איבערגעשיקט געווארען קיין ווארשא

(§) נעכטען זענען אלע אקטען פון היגען שול-קוראטאריום איבערגעשיקט געווארען קיין ווארשא. אזוי ארום האט דער שול-קוראטאריום פון נעכטען אן דא אויפגעהערט צו עקזיסטירען.

—§—

XXV — XXV
דינסטאג דעם 30 אויגוסט
קומט פאר דער גרויסער אימפאזאנטער
גראף-קאלי-יוביליי
אין יודישען טעאטער „פילהארמאניע"
גאנץ לאדז קומט בעגריסען דעם בעליבטען און פאפולערען דיכטער-הומאריסט גראף-קאלי'ן
1. וואס ווערט געשפילט?
די בעריהמטע אפערעטען-שוישפילערין
מרים קאראלאווא
אין זאלאטארעווסקי'ס שלאגער אין 3 אקטען
אהן א מאמע
2. דאס לעצטע דאס בעסטע
גראנדיעזע קאנצערט-אפטיילונג אין 5 טיילען. „אלי-אלי למה עזבתנו" אויסגעפ. דורך מרים קאראלאווא, -:- הארמאניע און טענץ דער וועלט - בערימטער טענצער פערנאמען פ. קאמבאראוו.
„היספאנישע טאנגא" — קאראלאווא-טעפנער.
3. דער בעליבטער ארטיסט יוסף סטרוגאטש פאלקס-לידער און דאס נייעסטע גראף-קאלי'ס שאפונג.
אברהם קורץ פון דער ווילנער טרופע ‖ לייב שריפטזעצער פון סקאלא טעאטער
פוילישער דיכטער שעפטעל. — ואחרון אחרון חביב דער לעצטער טרעט אויף דער בעל-היובל גראף-קאלי מיט זיינע נייעסטע הומאריסטישע לידער.
קורץ: דאס וועט זיין אן אווענד פון פרייד, הומאר און געלעכטער.
דעם קליינעם טייל פערבליבענע בילעטען צו בעקומען ביי דער קאסע פון „פילהארמאניע".
ווער קומט צו פאהרען פון ווארשא? לייענט זונטאג

אמעריקא און סאוויעט-רוסלאנד

(ענדע פון זייט 5)

פאטאגראף-אפאראטען, און טויזענד און איין זאך, וואס אמעריקא האט די והותר און דארף מערק, מערק און מערק. רוסלאנד מיט איהרע הונגעריגע און צוועלציג מיליאן מענשען וואלט געקאנט זיין דער מארק בה"א הידיעה פאר צענדליגער יאהרען, און דערוועיל פיל ארויסהעלפען בײַ אמעריקא וועט און איהר עוואלוציע אגיאגען דעם לויף פון איהר הויכער פראדוקציע.

עס איז נאר נישטא וואס מורא צו האבען, אז סאוויעט-רוסלאנד וועט צונעמען סחורה און שפעטער נישט בעצאהלען. די סאוויעטישע רעגירונג מעג נישט וועלען בעצאהלען די חובות פון צארישען רוסלאנד, אדער די חובות, וואס זענען געמאכט געווארען און דער לעצטער צייט פון קריג, וואס א גרויסער טייל פון געלד איז נעגאנגען צו בעקעמפען סאוויעט-רוסלאנד אליין, אבער זי וועט בעצאהלען די חובות, וואס זי מאכט. כדי זי זאל קאנען שפייזען און קליידען איהר בעפעלקערונג, בעת זי פיהרט דורך איהרע פלענער פון אינדוסטריאליזאציע.

אזוי ווײַט, וואס איז נוגע אמעריקא. וואס איז שייך רוסלאנד וואלט אמעריקא'ס אנערקענונג און נישט סתם אנערקענונג, נאר בעגלייט פון האנדעלס-אפמאכען און פון גרויסע קרעדיטען, געמיינט אנ'אמת'ע איבערקעהרעניש אין יענעם לאנד.

עס וואלט בעדייט א סוף צו דער איבערשפאנונג, צו דעם גלות, וואס ווערט געמאכט אויף דעם חשבון פון די נערווען פון רוסישען בירגער. עס וואלט געמיינט די מעגליכקייט פון אנ'עקספערימענט, און וועלכען מיר זענען אליין אויך פעראינטערעסירט, אהן דער בעגלייטונג פון הונגער, נויט און שמערצען.

מיט א הערנעהמערונג פון די צווי לענדער וואלט רוסלאנד, וואס איז עצם בעוואונדערט אמעריקא און איז גרייט און אלץ מיט דעם אויסנאהם פון דער צוטיילונג פון רייכטום, איהר נאכצוטאכען, נאך געווארען אנ'אנדער רוסלאנד, מעהר מענשליך און ווייניגער פאנאטיש, מעהר עלאסטיש און ווייניגער דאגמאטיש. בדרך אגב, איז איהרע אייגענע ראהמען איז רוסלאנד מעהר עלאסטיש, ווי יעדעס אנדערע לאנד. זי האט נישט מורא צו עקספערימענטירען און שעהמט זיך נישט עפענטליך צו אנערקענען איהרע אייגענע טעות'ן.

עס איז דערום אויך און די אינטערעסען פון דער וועלט, אז דער שידוך זאל צושטאנד-קומען, און דאך געשעהט עס נישט.

מען דארף אבער נים מיינען, אז מען שטעהט און אמעריקא און דעם ענין אויף אנ'ארט. זיכער נישט! און די הויכע פאליטישע קרייזען איז מען דארט איצט מעהר גענייגט פאר אנערקענונג, ווי פריהער. עס איז נישט מעהר בארא אליין. ער האט שוין איצט פיל נאכפאלגער. עס איז א סברא, אז סטימסאן איז זעהר נוטה צו אנערקענונג. נישט מעהר די איצטיגע בין-השמשות'דיגע צייט פון וואהלען איז נישט די ריכטיגע פאר אזא שריט. אבער די אנערקענונג וועט קומען פיל פריהער, איידער די פריינד פון סאוויעט-רוסלאנד אליין רעכענען.

די סיבה איז, ווארום ווען אפילו פסיכאלאגיע און זעטיגע מאטיווען מעגען שפילען א ראלע און די פערהאנדלונגען צווישען פאלק און פאלק, און זיי האבען געשפילט א ראלע און דעם אפהאלט פון דער אנערקענונג. אבער און דער לעצטער ליניע זיגט די הארטע לאגיק און דער געזונדער מענשליכער פערשטאנד און זיי ביידע זענען אויף דער זייט פון אנערקענען רוסלאנד.

די נעכטיגע יחסנים

(ענדע פון זייט 6)

צום יאהר צדיק, און דאס זעלביגע מענה'ט מען איצט, ווען יודישע קינדער נעמען אנטייל און דער בויאונג פון דער וועלט גלייך מיט קריסטען, דאס זעלבע ווערט געזאגט, ווען יודען האבען ארויסגעגעבען א טראצקין, דעם פייערדיגסטען פיהרער פון דער גרעסטער רעוואלוציע און דער וועלט.

———

און די קינדער ווערע זענען אוועק פון זיי. איך האב זיי געזעהען אויף די פעלדער פון פאלעסטינא. איך האב זיי געזעהען צווישען אלע רעוואלוציאנערע ארגאניזאציעס.

די קינדער זענען אויפגערודערט געווארען פון די גרויסע פאסירונגען אויף דער וועלט.

די מאמעס האלטען א פינגער בײַם מויל און זאגען — ששא, ששא.

די מאמעס האבען זעהר געליטען פון די רשעות פון דער וועלט. איצט ווערען זיי בעשפיגען און געשלאגען פון היטלעריסטען. זיי ווערען דערנידריגט, זיי ווערען בעליידיגט אויף טריט און שריט.

און די מאמעס האלטען אלץ א פינגער בײַם מויל און זאגען: ששא, ששא.

מיע, איז שוין אויך אדום, מען פערקויף שוין די זילבערנע לעפעל, די שעהנע לולקע און אלע אנטיקען.

אבער איין אנטיק איז געבליבען.

די אלטע פערשימעלטע תורה, אז יודען דארפען שווייגען, שווייגען, דאס איז געבליבען, געבליבען ווי די גרעסטע הייליגקייט.

ער איז שוין לאנג א פערגעסענער.

ער האט זיך איצט אויפגעכאפט, ווען מען האט איהם אײַנגעלאדען צו א יודישען קאנגרעס.

ער האט זיך דערמאנט.

יודען דארפען שווייגען, יודען טארען נישט טומלען.

און איך געה נישט וואו יודען טומלען, וואו יודען האבען די העזה צו מאהנען עפעס, איך געה נישט, וואו יודען פערמעסטען זיך ארויסצוטרעטען ווי א פאלק.

יודען זענען נישט קיין פאלק.

זיי זענען בלויז א רעליגיעזע געמיינשאפט.

עס לעבט דער שימעל.

די וועלט איז צוטרייסעלט געווארען און דער שימעל איז נישט אנגערוהרט געווארען.

==§==

די גאנצע ציוויליזירטע וועלט פייערט איצט דעם 300-טען געבורטסטאג (1632-1932) פון פילאזאף ברוך שפינאזא

זאל פילהארמאניע

מיטוואך, דעם 31-טען אויגוסט 9 אווענד

עפענטליכער משפט

איבער'ן חרם אויף ברוך שפינאזא

הויפט-בעשולדיגער: לעא פינקעלשטיין, הויפט-פערטיידיגער: רעד. ש. י. סטופניצקי, אלס עקספערטען טרעטען ארויס: רעד. י. העפטמאן און ד. ב. מאלקין. א חוץ די ריכטער, עקספערטען און זאכקענער, וועלכע קומען ספעציעל פון ווארשע, וועלען זיך און משפט אויך בעטייליגען אלס עדות פון ביידע צדדים א רייהע בעקאנטע פערזענליכקייטען פון לאדז ווי אויך א פערשטעהער פון דער ארטאדאקסיע. נאך די אדורכגעפיהרטע עקספערטיזען וועלען פארקומען די רעפליקעס פון די הויפט-בעשולדיגער און די הויפט-פערטיידיגער. צווישען אנדערע וועט דאס געריכט בעהאנדלען פאלגענדע טעזען: 1) די אמסטערדאמער יודישע קהלה — אוריאל אקאסטא און ברוך שפינאזא, 2) ר' שאול מארטיירא און מנשה בן ישראל, 3) פילאזאפיע און פריידענקעריי. 4) דאס פראבלעם פון טאלעראנץ, 5) דענקער און פאלשע משיחים 6) שפינאזא צווישען יודען און קריסטען, 7) רעליגיע און מלוכה 8) חרם אלס פערהיטונגס-מיטעל, 9) צי פערשטייט אונז די וועלט?

בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע

סענדערקע מטורף

(ענדע פון זייט 8)

מייך די פריכט פון זייער לייב; דאס איז די שולד פון די עלטערן, וועלכע בעטראכטען א קינד, וואס ווערט געבוירען אהן חופה וקידושין, ווי א ממזר, וואס ווען ער זאל בלייבען לעבען, וועט ער פערשווארצען די יאהרען פון דער גאנצער משפחה, און אלס ממזר וועט ער און זיין מוטער קיין פלאץ נישט געפינען און יודישען לעבען. דאס פערגאסענע בלוט פון די קליינע נפשות, וואס אייערע טעכטער, די מיידלעך, ברענגען און געהיים אויף דער וועלט, דאס דאזיגע בלוט פאלט אויף אייערע קעפ...

איהר, עלטערן, מיט אייערע ווילדע און אונמענשליכע אנזיכטען אויף'ן לעבען, איהר מיט אייער טיראנישער בעציהונג צו אייערע יוגענדליכע טעכטער, וואס זענען נישט מעהר ווי פלייש און בלוט, צווינגט זיי צו בעגעהן דעם גרעסטען פערברעכען — צו טויטען מיט זייערע אייגענע הענד די אונשולדיגע נפשות, וואס האבען געהאט נישט ווייניגער רעכט צו לעבען, ווי די קינדער, וואס ווערען געבוירען בײַ פערהייראטע עלטערן, וואס קאנען זיך אייגער דעם אנדערען נישט אנזעהען...

דער ארומיגער עולם האט זיך אפגערוקט פון סענדערקע'ן מיט די ווערטער: פאר'האן וואס צו רעדען, וואס דער מטורף רעדט...

איך געדענק, אז ווען עס פלעגט אויסברעכען א שריפה און שטעטעל אדער אויף דער סלאבאדקע, וואו נאר די פויערים האבען געוואוינט, איז סענדערקע געווען דער ערשטער און דער איינציגער וואס האט זיך מוסר נפש געווען, שפרינגענדיג און פייער צו ראטעווען נפשות, צי דאס זענען געווען יודען צי גויים. גאנץ בעזונדערס האט ער ריזיקירט מיט זיין לעבען, ווען קליינע קינדער זענען געווען און סכנה...

ווען סענדערקע פלעגט איינשטעלען זיין לעבען ארויסצוראטעווען א יודען פון פייער, פלעגען די ארומשטעהענדיגע און שרייענדיגע יודען, וואס קיינער פון זיי האט נישט געוואגט צוצוגעהן צום פייער, זאגען: „וואס האט סענדערקע, אחי קינד און רינד, צו זארגען אדער מורא האבען פאר זיין לעבען. ער האט נישט וואס צו פערלירען.

אט סענדערקע געראטעוועט א גוי פון פערברענט ווערען, האבען די יודישע חכמים און פקחים געזאגט: נאר א מטורף קאן איינשטעלען זיין לעבען, אום מציל צו זיין א גוי פון פייער. איהר וועט נאך זעהען, ווי דער מטורף וועט נאך אמאל באמת בעצאהלען מיט זיין לעבען צוליב א שכור'ן סטעפאן אדער איוואן.

אבער דאס איז נישט געווען די איינציגע משוגעת פון סענדערקע'ן. ער האט געהאט נאך אנדערע טירופים: ער פלעגט אויסשניצען פון האלץ די פערשידענסטע שפיל-זאכען פאר קינדער, וועלכע ער פלעגט מיט'ן גרעסטען פערגענוגען אוועקשענקען צו די ארימסטע. זיין קליין שטיבעל איז געווען שטענדיג אפען פאר די קינדער-יתומים און פאר הילפלאזע זקנים. דעם לעצטען ביסען פלעגט ער זיי אוועקגעבען.

געשטארבען איז סענדערקע נישט מיט קיין נאטירליכען טויט. שפאצירענדיג ארום טייך האט ער דערזעהען, ווי א יונגעל האלט זיך און טרינקען, איז ער ארייננעשפרונגען, ווי ער גייט און שטעהט און טייך, און קעמפענדיג מיט די כוואליעס, איז ער צוזאמען מיט'ן יונגעל דערטרונקען געווארען.

בײַ זיין לויה איז קיים געווען א מנין יודען.

———

וועלכע בערטא?

(ענדע פון זייט 7)

איהר גאכט גלייך אין פנים ארײַן.

— וואס? — האט זי ארויסגעזאגט

— אייער מאן האט אייך אנגערופען לוסי? דאס איז אפשר א סימן, אז איינע א לוסי ליגט איהם אויף'ן זינען, אבער קיין בעווייז איז עס נישט. הערט מיך אויס, מיין טייערע זינא, עס איז איינס פון די ביידע: אדער איהר האט ליב אייער מאן, אדער איהר האט איהם נישט ליב. אויב איהר האט איהם ליב, וועט זיין געזונדער פאר אייך נישט צו וויסען דעם אמת. און האט איהר איהם נישט ליב, מעגט איהר דאך אודאי זיין רוהיג...

אויף אזא אייזערנע לאגיק האט זינא נישט געהאט וואס צו ענטפערן. זי איז נאך געזעסען א ווײַלע, איינהאלטענדיג זיך מיט אלע כחות נישט אויסצופלאצען מיט א שטראם פון טרערן, און איז אוועק. זי איז געווען זיכער, אז זי האט געפינען די שולדיגע.

אויף'ן אנדערען טאג איז זי ווידער געקומען מיט א וויזיט צו בערטא סאבער:

— איך האב נישט געפאלגט אייער עצה — האט זי געזאגט — איך האב געמאכט א קליינע אונטערזוכונג. איך האב דורכגעקוקט מיין מאנ'ס פאפירען, וואס ער האלט בײַ זיך און קעשענע און האב געפינען אויף א שטיקעל פאפיר א טעלעפאן-נומער. איך האב ווייטער אויסגעפינען, אז דאס איז דער טעלעפאן-נומער פון איינעם אנ'אינזשינער, מיט'ן נאמען זילאוו. איך האב זיך נישט געפוילט. האב טעלעפאנירט אהין און האב זיך דערוואוסט, אז דעם אינזשינער'ס פרוי הייסט לוסי. איצט בין איך זיכער, אז די לוסי איז מיין מאנ'ס געליבטע.

— וואס רעכענט איהר אבער צו טאן ווייטער? — האט בערטא סאבער געפרעגט, אויפהויבענדיג זיך דאס מאל נישט צו פערמאכען דאס פענסטער, נאך ארויסצוגלייכען א בילד, וואס איז געהאנגען א ביסעל קרומליך אויף דער וואנד

— וואס וואלט איהר געטאן אויף מיין פלאץ?

— איך האב אייך דאך שוין געהאט נעכטען געזאגט, אז איך וואלט גארנישט געטאן. פון מיין איינענער טובה וועגען, צוליב מיין אייגענער רוהיגקייט וואלט איך בעסער נישט געוואלט וויסען דעם אמת... זאגט מיר, זינא, איהר האט טאקע בעשלאסען צו מאכען זיך דאס קליין, וואס איהר האט מיר געזאגט?

ווי נאר זינא איז אוועק, איז בערטא סאבער צו צום טעלעפאן און האט ארויסגערופען לואי'ן.

— אזוי, אזוי, — האט זי ארייינגעשריגען און טעלעפאן — בוסט א גאנץ פיינער ליגנער! האסט מיר געשוואוירען, אז דו האסט נאך קיינמאל נישט גענארט דיין פרוי, אז איך בין געווען דיין ערשטע, דיין איינציגע געליבטע פון נאך דיין חתונה אן, און אט דערוויס איך זיך, א זי ליבסט זיך און דער שטיל מיט אנ'אינזשינער'ס א פרוי, מיט עפיס א לוסי. עס איז מיר, איינענטליך, אלץ איינס... איך האב דיר איצט נאר טעלעפאנירט צו ווארענען, אז דו זאלסט ווייטער זיין פארזיכטיגער מיט דיינע אדרעסען, מיט דיינע טעלעפאן-נומערען, מיט די פאפירען, וואס דו טראגסט ארום בײַ זיך... א גוטען טאג, מיין דאן זשואן, און לאז גריסען לוסי'ן...

די שטימע און טעלעפאן האט זיך אפגעהאקט און לואי איז געבליבען שטעהן מיט אנ'אפענעם מויל.

אויף'ן צווייטען טאג — עס איז געווען און א מיטוואך, און דעם טאג, ווען ער פלעגט זיך געוועהנליך טרעפען און דער שטיל מיט זינא'ס נאהענטסטער חבר'טע בערטא סאלעט. — אויף דעם צווייטען טאג האט לואי געהאט א נייע איבערראשונג. פונקט און דעם מאמענט, ווען ער האט זיך געהאט אויפגעהויבען צו פערלאזען דאס ביורא, האט דער טעלעפאן זיך צוקלינגעלט. לואי איז צוגעגאנגען ענטפערן. ער האט באלד דערהערט בערטא סאלעט'ס שטימע, און דאס, וואס זי האט איהם געזאגט, האט איהם איבערראשט נישט ווייניגער, ווי דאס, וואס בערטא סאבער האט איהם געהאט געזאגט מיט א טאג פריהער:

— דיין פרוי — האט בערטא סאלעט איהם געזאגט — האט געקריגען א זיכערען בעווייז, אז דו פיהרסט א ליבע מיט איינער לוסי, אנ'אינזשינער'ס א פרוי. אויב איך אליין בין פאר דיר נישט גענוג, מיינסטו מעהר קיינמאל צו מיר נישט קומען...

— וואס איז דאס פאר א שפאס? — האט לואי געפרעגט.

אבער קיינער האט איהם מעהר נישט געהערט: די פערבינדונג אויף'ן טעלעפאן איז שוין געווען אפגעהאקט.

זינא איז פערבליבען שטארק צופרידען מיט איהר איינפאל צו דערצעהלען די דריי בערטאס א געשיכטע מיט עפיס אנ'אויסגעטראכטער לוסי: ערשטענס, האט זי דורך דעם אויסגעפינען, ווער פון די דריי בערטאס עס איז געווען די „שולדיגע“, און צווייטענס - האט די לוסי אודאי געמוזט מאכען א בייז לעבען צווישען איהר לואי'ן און בערטא סאבער... זי האט איינגעזען זיך אינגאנצען בערוהיגט. זי איז אבער אליין געווארען גאר אנ'אנדערע. זי פלעגט אפט זיך דערמאנען, וואס בערטא מענקעס האט איהר געזאגט: „איהר, אזא שעהן ווייבעל, ווי איהר זענט, זאלט זיך נאר אפשטעלען אויף אזא קלייניגקייט?... איהר דארפט גארנישט טראכטען און איהם גלייך אפצאהלען מיט דער זעלבער מטבע“... ווען עס איז איהר איצט ארויסגעקומען צו זיין און דער געזעלשאפט פון יונגעלייט, האט איהר בליק געוואנדערט אונרוהיג פון איינעם אויף'ן צווייטען און זי האט מיט א ציטערדיג הארץ זיך געפרעגט: „וועלכער?...“

עס זענען אוועק א פאר חדשים. לואי האט זיך מעהר קיינמאל נישט ארויסגעכאפט מיט א פרעמדען נאמען.

איינמאל, און אנ'אווענד, האט ער אויסגענומען בערטא מענקעס און טעאטער. נאכ'ן טעאטער זענען זיי ארײַן און א קליינעם רעסטאראן.

(זינט די אנדערע צוויי בערטאס האבען איהם פערשטויסען, מען קאן זאגען, פשוט פערטריבען פון זיך, האט לואי געזוכט די פריינדשאפט פון זינא'ס דריטער חבר'טע, בערטא מענקעס).

דאס פארעל האט זיך פערקליבען און א ווינקעל, אינטימען ווינקעל. לואי האט געהערט, געהערט, האט געעפענט פאר איהר זיין הארץ. ער איז פערליבט און איהר, — האט ער איהר געזאגט — און זי מוז זיין זיינע, זי טאר איהם נישט פערשטויסען... קיין פוילען, אפענהארציגען „יא“ האט ער, אמת, נישט געקאנט פון איהר ארויסצווינגען יענעם אווענד, אבער איהר פערנעבעלטער בליק און איהר ווייכער שמייכעל האבען איהם צוגעגעבען האפנונג... זי האט איהם פלוצלינג א פרעג געטאן, צי האט ער שוין אמאל געהאט א געליבטע, דאס הייסט, זינט ער האט געלעבט מיט זינא'ן... לואי האט זיך מודה געווען פאר איהר: יא, ער האט געהאט א געליבטע...

— ווי אזוי האט זי געהייסען? — האט בערטא מענקעס איהם ווייטער אויסגעפרעגט.

— זי האט געהייסען לוסי — האט לואי געענטפערט.

— איך האב עס געוואוסט — האט בערטא ארויסגעזאגט מיט זיכערקייט.

און לואי האט זיך פערטראכט: פון וואנען זענען עס די דריי בערטאס דערגאנגען דעם סוד, אז ער האט געהאט א געליבטע, וואס איהר נאמען איז געווען לוסי?...

——§——

Dr. Niewiażski

ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און מענער-שוועכע
בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען
און עלעקטרא - טעראפיע אנאליזען.
פאר דאמען ספעציעלער ווארטע-זאל
אנדזשעיא 5, טעלעפ. 159-40
נעמט אן פון 8 ביז 11 פריה, און פון 5 ביז 9 אווו.
זונטאג פון 9 ביז 1 א זייגער נאכמיטאג.

Dr. Ziomkowski

Chor. skórne, weneryczne i moczopłciowe
6-go Sierpnia 2
przyjmuje od 8—8.30 rano, od 2—4 i od 7.30—9 w. w niedziele i święta od 10—1 pp.
Dla niezamożnych ceny lecznic.
Dla pań oddzielna poczekalnia.

Dr. Wołkowyski

צעגעלניאנא 4 - טעלעפאן 216.90
צוריקגעקעהרט
ספעציאל-ארצט פאר הויט און ווענערישע קראנקהייטען און מענער-שוועכע. על-ארט אנאליזע
עלעקטראטעראפיע בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראלן
נעמט אן פון 9-2, און פון 5 ביז 9 אווענד.
בעזונדער ווארטע-זאל פאר פרויען

„אויספארשונג“

היינט און ווייטערע טעג! אויסערגעוועהנליכע איבערראשונג פאר די לאדזער פון היינט אן אויפ'ן עקראן דער ערפאלג און די רעדע פון אונזער לאנדסמאן קוסאשינסקי אויף דער אלימפיאדע אין לאס אנדזשעלאס אין לויפען 10 קילאמעטער, טריומף פון קלאנג-פילם פראדוקציע פון הענריק פאמער. רעזשיסער פון זיבעטור און הענרי שאמערט - א.נ.
לויט'ן ווערק פון מאקס אלסבערג און אטאן העסע אין די הויפט-ראלען דער אויסגעצייכענטער Jean Périer און די רייצענדע Anna Bella בעקאנט פון פילם „איהר מאיעסטעט די ליבע“
אויסערן פראגראם: אויסלענדישע אקטואליטעטען. אנהויב פון די סעאנסען 4.30, שבת זונטאג און חגא 12 מיטאג. אפאראטור וועסטערן עלעקטריק. פרייזען פון די ערשטער ערנידריגט.

ערשטער קלאנג-קינא אין לאדז
„SPLENDID“
נארוטאוויטשא 20

פון 4 אויגוסט און ווייטערע טעג
ראמאן נאווארא בעצויבערט און ענטציקט אין פילם
„פארטאגס“
לויט'ן ווערק פון ארטור שניצלער
א. נ.

איינאיינציג קלאנג-קינא אין גארטען
שענקעוויטשא 40, טעל. 141-22

עלטערן!
בעפאהר איהר פערשרייבט אייער קינד אין א חדר צום נייעם שול-יאהר 1932/33 בעזוכט דאס חדר
„תורה ודת“ עם גן ילדים
פלאץ וואלבאשטשי (ניי שטאט) 6
בעקענט אייך מיט זיין סדר הלימוד און אופן פון ערציהונג, וועט איהר זעהן, דאס „תורה ודת“ איז דאס איינציגע מוסטערהאפטע ערציהונגס-אנשטאלט פאר אייער קינד סיי אין למודי קודש סיי אין למודי חול. אינפארמאציעס און איינשרייבונגען פון נייע תלמידים פון 10—1 טעגליך. קינדער פון 4—8 יאהר ווערען אהיים געפיהרט דורך א ספעציעלען מענש.

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאקטוירים ספעציאליסטען
1 זאוואדזקא 1
נאר פאר ווענערישע הויט-קראנקהייטען און מענער-שוועכע. אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער. קאנסולטאציע מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערווען-קראנקהייטען. קווארץ-לאמפ-עלעקטרישער הייל-קאבינעט - קאסמעטיק.
טעגליך פון 8 פריה ביז 9 אווענד
זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמ.
בעזונדערע ווארטע-ציממער פאר פרויען.
וויזיט 3 זלאטעס

KOKS z własnych koksowni
„Wolfgang" i „Gothard"
specjalnie dla centralnego ogrzewania
Sprzedaż wagonowa i wozowa.
KONSORCJUM
Biuro sprzedaży koncernu „KOBUR"
Łódź, Przejazd 62.
telefony: 131-80. 155-60. 236-30.

WYNALAZEK.

powidła ziołowe

przeciw astmie, gruźlicy i suchotom

wynalezione przeze mnie St. Śliwańskiego w 1902 roku, są jedynym środkiem, którym można zapobiec tym chorobom. O skuteczności ich świadczy szereh listów dziękczynnych, przeszło 3 tysięcy które w każdej chwili można przejrzeć

WYTWóRNIA
„POWIDEŁ ZIOŁOWYCH"
mieści się
w Łodzi, przy ul. Brzezińskiej 33
Stanisław Sliwański

מיט רעכט פון מלוכה-גימנאזיום
פּרויעו-גימנאזיום פון
Eug. Jaszuńska-Zeligmanowa
פּאָלודניאָווא 18, טעלעפ. 168-82
די איינשרייבונגען פון נייע שילער אין אַלע קלאַסן נעמט אָן דער סעקרעטאַריאַט טעגליך פון 11 ביז 1 פאַרמ. און פון 5—7 נאָכמ.
ביים גימנאַזיום איז פאַראַן אַ פּרעבעל-שולע אַ היים פאַר די ליבּיגקע" פאַר קינדער פון 4 יאָהר. די דירעקציע.

Zarząd Pryw. Męskiego Gimnazjum Humanistycznego i Prywatnej Męskiej Szkoły Powszechnej
Zrzeszenia Nauczycieli Szkół Średnich w Łodzi
ulica Gdańska 17 (I piętro)

ogłasza niniejszem, że począwszy od dnia 12 sierpnia 1932 r. przyjmuje **ZAPISY UCZNIÓW** do powyższych szkół na warunkach następ.: Opłaty szkolne wynoszą: W szkole powszechnej od zł. 200—zł. 400 rocznie W gimnazjum od zł. 500 — zł. 600 rocznie. Oprócz tego każdy uczeń wpłaca jednorazowo zł. 10.— tytułem wpisowego. Opłaty szkolne uiszcza się w ratach kwartalnych lub miesięcznych. Dzieci urzędników państwowych i komunalnych korzystają z ulg w opłatach szkolnych.

Kancelarja jest czynna codziennie z wyjątkiem niedziel i świąt w godzinach od 10–18 i od 18–19 (ul. Gdańska 17 — I piętro.

prof. Jerzy Starowicz

אויבערשלעזישע קוילען
פון העכסטער קוואַליטעט פון קאָנצערן האָהענלאָהע גרובען:
(מאַקס, וואוויעק), ווי אויך פון די דאָמבראָווער גרובענס
פון די גען. סאַטורן און יוליוש-קאַזשימיעזש
קאָקס פון די קאָקס-אונטערנעמונגען **גאַטהאַרדאַ, עממאַ, פּאַלוואַ**
עמפּפעהלט
„ELIBOR" Sp. Akc. Handlowo-Przemysłowej
Ł. J. BORKOWSKI
Oddział w Łodzi, Kilińskiego 70, telef. 101-73.

ŁóDZKA ODLEWNIA ŻELAZA
„FERRUM"
Właść. E. BAUER i A. WEIDEMANN.
Łódź, ul. Kilińskiego 121, telefon 218-20
פיהרט אויס שנעל, פּינקטליך און צו בעדייטענד ערמעסיגטע פּרייזען
זעמטליכע אפּגוסען פון גרויסע אייזען לויט אייגענע
אדער צוגעשיקטע מאָדעלען און צייכנונגען
זעמטליכע מעכאַנישע בעאַרבייטונג פון מעטאַלען

ווייכטיג פאַר מחותנים!
דערמיט מאַכען מיר בעקאַנט, אַז נאָך אַ גרינד ליכען רעמאָנט איז דער
נייער וויענער זאַל
פּאמארסקא 43.
צו פערדינגען אויף חתונות און בעלער מיט אייגען כשר געשיר, רעעלע בעהאַנדלונג צוגענגליכע פּרייזען. **שפּייזער** און **קאמפּ.**
פּאמארסקא 43.
עס ווערט אַרויסגעגעבען געשיר אויף אָפּנוץ.

קויבען מאָדערן מעבעל קאַרידאָרען און קינדער-צימערן
עמפּפעהלט די בעקאַנטע פירמע
SZ. DZIĘCIARSKI
פּיעטריקאָווער 16 (אין הויף)
צו נידריגע פּרייזען

שוהלע-שירצען
מונדורקעס, קאָסטיומען גימנאַסטיטשנא בעקומט מען אַמבילליגסטען נאַר אין דער פּראָצאָווניע
י. בערגער
11-טער ליסטאָפּאַד 22
בעשטעלונג ווערט אָנגענומען אָהן האַנט-געלד פון סערטרויטע וואַהרע
2 זל. ארבייטס-לויז זל. 2

אוראָלאָגישע אַנשטאַלט
פון ד"ר מעד.
באגומיל ענדעלמאַן
וואַרשא זעלנאַ נומ. 35 - טעל. 254-30
ניהען כלאַז אורין און געשלעכטס קראַנקייטען קאמפאַרט צימערן איינצעלע און בששיתפיתע.

האַנדשוה-שטריקמאַשינען
צו פערקויפען נומער 19-ער און 10-ער פון פירמע Zejfert i Donert צו ערפאַהרען אין אַדמיניסטראַציע „לאָדזער טאַגעבלאַט".

Z prawami gimnazjów państwowych
Gimnazjum Żeńskie Tow. „Kultura"
ul. Wólczańska 123, telefon 174-85.

Sekretarjat przyjmuje zapisy do wszystkich klas gimnazjum w godz. 10–13. Opłaty niskie. Za dzieci pracowników państwowych wpłaca czesne Skarb Państwa. Sekretarjat przyjmuje równocześnie zapisy do klas A, B, C, I, II, i III. szkoły powszecnej przy Gimnazjum. Czesne w klasach od kl. A do III wynosi 15 — 25 zł. m es. Egzaminy wstępne od 1 — 5 września.

Dyrektorka **H. Manugiewiczowa**

קאָמוניקאַט
צוזוי ווי אַ סך סקלאַדעס, פיהרען קוילען פון פערשידענע גרובען און פערקויפען אַזעלכע אַלס די בעקאַנטע פון הויכער קוואַליטעט קוילען פון דער וואַרשאָווער גרובען-געזעלשאַפט
„KAZIMIERZ"—„JULJUSZ"
טיילען מיר מיט, אַז מיר זענען די איינציגע אָפּנעמער פון די אויבענדערמאָנטע גרובען, פאַר פערקויף אויף וועגען פון די געלייזען ביי דער לאָדזשער פאַבריק-סטאַציע, און מיר האָבען זיך פערפליכטעט אויף אונזערע קוילען-פלעצער, נישט צו ברענגען קוילען פון אַנדערע גרובען,
די פירמען, וועלכע בענוצען זיך אויף אַ נישט געזעצליכען אופן מיט די נעמען פון די אויבענדערמאָנטע גרובען, וועלען צוגעצויגען ווערען געריכטליך.

Składy Opałowe – telefon 147-60 –	**Abramowicz i Wodzisławski** Kilińskiego 66	Bocznice kol. telefon 147-60
Składy Opałowe – telefon 144-93 –	**Bolesław Neugebauer** Węglowa 9	Bocznice kol. telefon 144-93

Zapisy do wszystkich klas
pierwszej w Łodzi wzorowej
7 kl. koedukacyjnej prywatnej Szkoły Powszechnej
(prowadzonej metodą szkoły pracy) oraz do
Gimnazjum Męskiego Humanistycznego
Zenona Poznera
przyjmuje kancelarja przy ul. ZAWADZKIEJ Nr. 1
III p. tel. 237-27
Czesne w szkole powszechnej od Zł. 20 — miesięcznie,
w gimnazjum „ „ 40.— (IV kl)
w przedszkolu przyjmuje się dzieci od 4 lat.
Dzieci urzędników komunalnych i państwowych korzystają z zniżki

---

טוך- און קאַרט-לאַגער
Sz. Maroko
לאָדז, נאָוואָמיעסקאַ 2 №
פראָנט 1-טער שטאָק, טעל. 159-48.
עמפּפעהלט צום פריהלינג- און זומער-סעזאָן אַ גרויסן אויסוואַהל פון די נייעסטע און בעסטע דאַמען- און הערען-שטאָפען

לעטשניצע
פון דאַקטוירים-ספּעציאַליסטען
17 זגערזשער 17
טעלעפאָן 16-33
נעמען אָן דאָקטוירים פון אַלע ספּעציאַליטעטען,
ד"ר גאָלדשטיין-פּאָלעק, ד"ר יוסטמאַן
ד"ר מ. קאַנטאָר, ד"ר ציעגע, ד"ר ראַ קאָווסקי. ד"ר ראָזענצווייג, ד"ר רוזשאַנער, ד"ר וויינבערג, ד"ר סטופעל, צאָהן-אַרצט. גראַדזיענטשיק-קאַראַשיאָוו.
ווי אויך וויזיטען אין שטאָט.

ס'ווערען געזוכט
פעהיגע יונגעלייט און פרייליינס צום פערשפּרייטען אַ גאַנגבאַר אַרטיקעל פון שטקלאַסיגע קוואַליטעט, מיט אַ קויציר פון 10 ביז 20 זל. זיך ווענדען פּיעטריקאָווער 17, וואוינונג 50 צום פּערטרעטער ש. היפשמאַן, פון 1—9 און 7 4 אָוו.

Dr. HALTRECHT
ספּעציאַליסט
פאַר הויט און געשלעכטס-קראַנקהייטען
פּיעטריקאָווער 10, טעל. 245-21
נעמט אָן פון 8—11 פריה, פון 1—2 נאָכמ. און פון 5 ביז 9 אָוו. זונטאָג פון 10 ביז 1 ביי טאָג.

עס ווערט געזוכט
לאָהן-נעהערינס
און אַבערלאַך לאָהן-נעהערינס
זאַוואַדזקאַ 5 ביי גליקליך-לובלינסקי. 3527

Szkoła Przemysłowa
TOWARZYSTWA SZERZENIA OŚWIATY i WIEDZY TECHNICZNEJ WŚRÓD ŻYDÓW w ŁODZI, POMORSKA 46/48. — TELEFON 168-81
wydziały: mechaniczny, elektrotechniczny i tkacki.
Zgłoszenia kandydatów na kurs pierwszy przyjmuje Kancelarja Szkoły codziennie od 10 rano do 2 po południu.

מיט די רעכט פון רעגירונגס-גימנאַזיומס
מעדכען-גימנאַזיום „ווריעדזאַ"
פון ל. מאַגאַליץ, פּילסודסקיעגאַ (וואָסכאָדניאַ) 62, טעלעפאָן 175-38
די איינטריטס-עגזאַמענס לויט'ן לעקציע-סיסטעם ווי אויך די לעקציעס פאַנגען זיך אָן דעם 1 וורשעסיען ה. י. איינשרייבונגען פון נייע שילערינס פאַר די קלאַסען A. B. C. ווי אויך פון I ביז VIII נעמט אָן דער סעקרעטאַריאַט טעגליך פון 10 - 2 און פון 5 - 7.
B. Judelewicz ( ) דירעקטאָר

Dr. med. Fischer
צורי-געמעדרס
אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען אַלערגיע
נעהמט אָן 8 פון 10—9 אין פון 5 אָוונט
ul. Andrzeja 2
פאַר אונבעמיטעלטע לעשמנינצע-פרייזען.

TYLKO świecą
„Fumigatore-Cimex"
wytępisz bez powrotnie **pluskwy.** Przeprowadzamy **dezynfekcję mieszkań pod gwarancją.**
Zgłoszenia: telef. **120-77 i 156-59.**

עס ווערן געזוכט
וואוינונגען, לאָקאַלן, פאַבריקס-לאָקאַלן, געוועלבער, מעבלירטע צימערן, הייזער און פּלעצער אין אַלע שטאָט-טיילן דורך דער ביוראָ **„POLRUCH"** אַלעי קאָשטשושקי 27, (פּראָמענאַדע) Tel. 141-01

ביוסטענהאַלטערס
צו נייען גיט אַרויס פּיעטריקאָווער 55, וו. 7.
זיך ווענדען ביז 10 פריה און פון 8 אָוונט.

ס'ווערט געזוכט
אַ קוואַליפיצירטע פערקויפער אדער פערקויפערין און קאָנפעקציע געשעפט גלובנאַ 48 ביי פאַפּיערניק.

אויגען-קליניק
מיט שטענדיגע בעטען פון
Dr. B. Donchin
פּיעטריקאָווער 90 טעל. 221-72
נעמט אָן שטענדיגע אויגען-קראַנקע (צוועק אָפּעראַציע א.אז.וו.) ווי אויך אַמבולאַטאָרישע פון 9—1 און פון 4—7.30 אָוונט.

עס ווערט געזוכט
פון זאָפאָרט שול-לאָקאַל און טאַבליצעס
צו ווענדען זיך אין געשעפט פּאָלודניאָוואַ 21
מ. באַראַנטשוק.

אַמביליגסטען און רעעלסטען קויפט מען
מעטאַל-בעטן, מאַטראַצן אַלערלײ
קינדער-וועגעלעך
אין אַ גרויסן אויסוואַהל ווישמאַטשקעס
אייזן-קאַסטענס, פעלד-בעטן, פּאַטענט Perfekt א. ד. גל. ביי דער עלטסטער פירמע

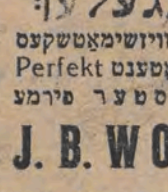

עקזיסטירט פון 1896
J. B. WOŁKOWYSKI
פאַבריקס-לאַגער:
ŁODZ, NARUTOWICZA, TEL. 137-70.
בעמערקונג: ס'ווערען אַרויסגעבאָרגט בעטען אויף זומער-וואוינונגע

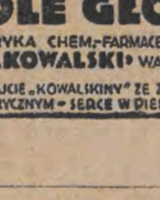

אַכטונג! **אַכטונג!**
נאָך דעם, ווי די ענטשפּרעכענדע מאַכט האָט בעשטעטיגט די פּאַרצעלאַציע און בוי-פּלענער, טרעטען מיר צו צו דער ווייטערדיגער פּאַרצעלאַציע פון די זומער-וואוינונגען אין לוטאָמיערסק.
די וואַלד-שטעט **Lutomiersk-Leszków**
און **Lutomiersk-Danusin**
ליגען אין אַ שעהנער, טרוקענער און געזונדטער געגענד טראַמווײ קיין לאָדז, פּאָסט, טעלעגראַף, קראַנקען-קאַסע אויפן אָרט
טיילען פון 50 גר. פאַר אַ קוואַדראַט-מעטער
אויף בעקוועמע אויסצאָהלונגען.
אינפאָרמאַציעס: לאָדז, זאַוואַדזקאַ 1 געוועזענער-לאַגער נאַזדראָוויטש אין לוטאָמיערסק: פּילסודסקיעגאָ 4, טעלעפאָן 4.

Gimnazjum Żeńskie Klary Wolfsonowej
ul. Pomorska 18, telefon 207-86 (w ogrodzie)

Zapisy do wszystkich klas od wstępnych do ósmej włącznie przyjmuje kancelarja codziennie od 10–1 i 5-7.
Czesne niskie dostosowane do obecnych warunków.
Przy Gimnazjum istnieje wzorowo prowadzone przedszkole i 7 klasowa Szkoła Prywatna.
Lokal został powiększony o 1 piętro.
Uwaga: I. Jednocześnie, celem przygotowania uczenic do pracy zarobkowej, zostają otwarte specjalne kursy zawodowe. **Uwaga II.** Dla niezamożnych, a bardzo zdolnych uczenic dwa bezpłatne miejsce w kl. IV. (konkurs).

אויבערקאַנטאָר פיר די גרויסע סינאַגאָגע
אין לאָדז ווערד צוליב דעם טיפען אַלטער אין שיוכאָען געזונד-צושטאַנד פון יעצטיגען לאַנגיעהריגען אויבערקאַנטאָר, פון זאָפאָרט געזוכט. נור ערשטקלאַסיגע חזנים קענען זיך שריפטליך מיט אויספיהרליכע אָפּערטען מעלדען אָן די אַדרעסע.
Komitet Synagogi Łódź, Al. Kościuszki 2

אַבאָנעמענטס-פּרייז: [illegible] אַנאָנסען-פּרייז: [illegible]

Drukarnia E. i M. Hamburskich. Łódź, Piotrkowska 16. Dzierżawca M. B. [illegible] Odpowiedzialny Red.-wydawca [illegible]